МӮЪМИН ҚАНОАТ

ОЙИНАИ
БЕҒУБОРИ
МАН

Душанбе – 2002

ББК – 84 тоҷик 7-5
Қ 35

Дар маҷмӯаи беҳтарин шеърҳо ва достонҳои Шоири халқии Тоҷикистон, дорандаи ҷоизаҳои адабии давлатии Иттиҳоди Шӯравӣ ва Тоҷикистон, узви вобастаи Академияи илмҳои Тоҷикистон Мӯъмин Қаноат гирд оварда шудааст.

Маҷмӯа ба ифтихори 70-солагии шоири номвари тоҷик таҳия гардидааст.

Номи китоб: *Оинаи беғубори ман*
Муаллиф: *Мӯъмин Қаноат*
Муҳаррир: *Гулназар*
Ношир: *Хазинаи адабиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон*
Чоп: *Аввал, 2002*
Адади нашр: *1000 нусха*
Ҳуруфчинӣ: *Сомон Шералӣ*

Ҳаққи чоп маҳфуз аст

СУРАТ

Устод Мӯъмин Қаноат дар соли 1932 дар деҳаи Курговад, воқеъ дар ноҳияи Дарвози вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон дар хонаводаи кишоварз ба дунё омад. Дар соли 1956-ум Донишгоҳи милии давлатии Тоҷикистонро дар риштаи забон ва адабиёти тоҷикӣ-форсӣ ба поён расонд. Вай ӯҳдадори муносиби муадад буда ва ҳаст, ки аз он ҷумлаанд: Мудири бахши шеър ва дабири маҷалаи «Садои шарқ», ноиби раиси Иттиҳодияи нависандагони Тоҷикистон (с.1968-1976), Раиси иттиҳодияи нависандагони Тоҷикистон (1976-1991), ваколати Маҷлиси Олии Иттиҳоди Шӯравӣ (1979-1991), раёсати Кумитаи умури байналмилалии Шӯрои Олӣ (1991) ва дар ҳоли ҳозир муовини раиси Кумитаи мукофоти давлатии ба номи Абӯабдулло Рӯдакӣ мебошад.

Нахустин китобаш бо номи «Шарора» соли 1960 ба табъ расида. Достонҳои «Сурӯши Сталинград» ва «Гаҳвораи Сино» барандаи ҷоизаи Давлатии Шӯравӣ (1977), барандаи ҷоизаи Давлатии ба номи Абӯабдулло Рӯдакӣ шудаанд, ки аз осори арзандаи ӯ гувоҳӣ медиҳанд.

НАЗАРЕ БА ОСОРИ МӮЪМИН ҚАНОАТ

Форсӣ гӯӣ, дарӣ гӯӣ варо,
ҳарчӣ мегӯӣ, бигӯ.
Лафзи шеъру дилбарӣ гӯӣ варо,
ҳар чӣ мегӯӣ, бигӯ.
Баҳри ман танҳо забони модарист,
ҳамчу шири модар аст,
Баҳри ӯ ташбеҳи дигар нест, нест,
чунки меҳри модар аст.

Чунин гуфтааст Мӯъмин Қаноат.

Феълан тоҷикон аз ҳусни забони худ кам ҳарф мезананд.

«Гул васфи худро намесарояд», – ин аз ҳикматҳои рӯзмарраи чойхонаҳост.

Ва инак шаҳодати таърих. Арабҳо Эронро тасхир карда, ишқро ба пирояи форсӣ ороста мекарданд ва месуруданд. Туркон шаҳрҳои Эронро ғазб карда, шамшери охтаро ба ғилоф андохта, шеваи дурушти худро аз шарбати дарӣ нарм месохтанд.

Дар асрҳои миёна муодилае тарҳрезӣ шуд: арабӣ забони олимон, туркӣ забони сипоҳиён, форсӣ забони шоирон. Ин тарҳбандии аҷиб муддати мадид маҳфуз монд.

Умари Хайём рисолаҳои машҳури худро дар илми ҳисоб ба лисони арабӣ таълиф намуд. Навоӣ ҳамчун шоири форсигӯ арзи вуҷуд кард.

Чанде пештар ман китоби ашъори шоири туркро, ки дар қарни нуздаҳ зиндагӣ ва эҷод кардааст, хондам. Чун нафаҳмидам, дар шигифт мондам ва ба Мӯъмин сим задам, ӯ китобро ҳарф ба ҳарф ба ман чун аз форсӣ тарҷима кард. Забони шеъри туркӣ то қарни гузашта ҳафтод фисад аз форсӣ таркиб ёфта буд. Нутқи шифоҳии тоҷикон ба забони адабии форсӣ ва лафзи дарист. Забоне, ки дар кӯраи шеъри Рӯдакӣ гудохта, дар байтҳои Фирдавсӣ обутоб ёфта, дар

ёқути кабуди Ҳофиз ва лаъли Хайём ҷило ёфтааст.

Дарӣ тоҷи сари сафеди тамаддуни эронист.

Ин ҷашни ҷовидонаи ҳамнаво, ин базми шодиёнаи пурсахо чандон танзим ёфта, ки як қатра аз ҷоми давргардон нарехта.

Бозори гарми Меҳргон, ки гул асту ангур асту анор.

Мушт-мушт, хирвор-хирвор ҳар кас ба қадри тавоноияш бармедорад, ба қадри ҳиммату тавоноияш бармегардонад.

Боре дар бозори Душанбе манзараи марғуберо дидам: ду тоҷики солхӯрда бо ҷомаҳои беқасаб гӯё дар муошира сабқат мекарданд. Миёни онҳо барчоши хӯшаҳои ангури тиллоранг медурахшиданд. Якеи эшон, ки саллаи дупеча дошт, дар вазни рубоӣ тараннум мекард, дигаре бо тоқии кӯлобӣ бар сари бозориён достон мехонд. Ҳарфи «О»-и кӯтоҳу дароз паи ҳам оҳанги фусунгаре эҷод мекард.

– Ин мунозира сари чист?

– Пархош мекунанд, – гуфт Мӯъмин. Марди салладор ҷои они дигарро гирифтааст. Бо лафзи дарии ноб мӯйсафедон ҳамдигарро менавохтанд, дашном медоданд.

Ривояте ҳаст, ки туркони ришдароз шеърхонии Есенинро гӯш медоданд ва сар меҷунбонданд ва мегуфтанд «шоири бузург аст», ҳарчанд, ки ҳарфи русиро намешинохтанд.

Дар миёни шоирони даригӯй бо самеа тафриқа наметавон гузошт. Зеро шеъри Ҷомӣ ва назми як шеърбоф яксон мутантан садо медиҳад.

Дарӣ каломи гуворо ва фиребост. Мушкил аст ба шоир дар ин мулк суханварӣ ва сухансозӣ, дар ҳоле, ки ҳар бозоргон сухангӯ ва суханбоз аст. Меъмор дар Самарқанд ноком аст, чу осори меъмориаш ҳамаро тасхир мекунад. Ин фикр дар Душанбе дар шаби мушоира ба сарам омад. Ҳар тоҷик, ки ба шеър гуфтан оғоз мекунад, аз нахустин қадам бояст дар таносуб ва қиёси классикони асри тиллоӣ эҷод кунад.

Ҷомеа ҷиддан сара мекунад ва миси зари мунқалибро мебарорад. Ҷомеа ҳамчунон валинеъмат аст. Ва медонад, ки аз

садҳазор байти Рӯдакӣ дар ёдҳо ҳазор байт мемонад. Ва кӣ медонад, ки ин ҳазор байти бебаҳо дар ибтидо ва ё дар интиҳо офарида шудаанд.

999 – раҳ ба як воҳиди кул аст. Якеро ҳама умр дар роҳҷӯӣ мегузарад. Дигаре мекӯшад он воҳиди кулро яку якбора бидуни тайи мароҳил дар манзили касногузар бигузорад.

Ва ҳар ду мӯъҷиби фаромӯшӣ ва бенишонианд. Асри бист Мирзо Турсунзодаро ба арсаи адабиёти ҷаҳон баровард. Ҷомеа гӯш ба гуфтаҳои шоирони насли дигар медиҳад.

Мунаққидон ва муҳаққиқонро қазоват ва тадқиқи ҳақбини эҷодиёти яке аз шоирони фаъол ва хуби кунунии Осиёи Миёна Мӯъмин Қаноат дар пеш аст.

Мунаққидон ба хусусиятҳое, ки ӯро ба суннатҳои классикӣ ва равандҳои шеъри нав дуҷониба ҷазб кардаанд ва шеваи нузҳатӣ додаанд, бештар мутаваҷҷеҳ мешаванд.

Як андоза шеваи зоҳидона ва парҳезгории шеъри тоҷикро дар қарни бист бояд аз омилҳои иҷтимоӣ биҷӯянд ва шояд бар асари шеъри ирфонии классикии форсӣ, ки ҳазор сол дар он ҳукмфармо буд, биёбанд.

Ғоя ва инсон ду қаҳрамони лирикаи Мӯъмин Қаноат, Лайлӣ ва Маҷнуни шеъри ӯ буданд ва ҳастанд.

Мунаққидон шояд аз гуногунии мавзӯъ, аз вусъати ҷуғрофии макони буду боши қаҳрамонҳои ӯ, аз оҳангҳои умумибашарии шеъраш, аз бурду бохти тарҷимаҳо сухан гӯянд.

Амри маъруф аст, ки шоир сафири сарзамини хештан аст. Шинохти шоир шинохтани халқи ӯст. Вале барои халқи худ ё расули ҷомеаи башарӣ, намояндаи тамаддуни ҷаҳонист. Агар дар байни хонандагони худ маҳбубият пайдо кунад, ҷаҳоне, ки дар шеъри ӯ инъикос шудааст, ҷаҳони эшон мегардад. Чунин аст рисолати шоир.

... Гоҳе ба қишлоқи дурдасти кӯҳистон меравам ва худро

муаррифӣ мекунам: ман дӯсти Мӯъминам.

Орзӯ мекунам, ки замоне дӯстам китобчае ба табъ бирасонад аз дуҳазор байт, хурдтар аз он чӣ дар даст доред ва дар муқоваи он на ном, на унвон, балки Мӯъмин сабт шуда бошад.

Олжас СУЛАЙМОНОВ

* * *

Чаҳор маҷмӯаи нашршуда аз шеъри Тоҷикистон ҳар як намудори хусусиёти фикрӣ, тавоноиҳои адабӣ, нозукхиёлиҳо ва ... шоирони он маҷмӯаҳост ва аз маҷмӯаи онҳо метавон дар боби вижагиҳои умумии шеъри тоҷикон ба қазоват нишаст. Маҷмӯае, ки акнун дар дасти шумост, асари шоирест, ки дасти кам дар миёни шоироне, ки ин интишорот ба нашри осори онҳо иқдом карда беш аз дигарон ба суннатҳои шеъри порсӣ пойбандӣ нишон додааст. Ва ин вижагии хосест, ки ӯро дар миёни ҳамгинон мутамоиз мекунад.

Шоири номдори тоҷик устод Мӯъмин Қаноат гарчи дилмашғулиҳои вай имрӯзӣ аст, аммо вай дар ҷустуҷӯи сурат ва шакли ироаи ин дилмашғулиҳои имрӯзин ба суннати адабии гузашта руҷӯъ кардааст.

Ин рӯйкард дар таваҷҷӯҳ ба қавоиди мусиқии шеъри порсӣ ва шеъри арӯзӣ ба наҳви барҷастае намудор аст. Ба ҷуръат метавон гуфт, ки дар миёни шоирони муосири тоҷик ҳеҷ як ба андозаи Мӯъмин Қаноат ба қавоиди арӯзи шеъри порсӣ пойбанд нест ва дар сурудаҳои хеш бад-он иноят надорад.

Ин эҳтимоми вижа ба риояти қавоиди арӯзӣ ва мадди назар доштани қавоиди мусиқии арӯзи шеъри порсӣ муҷиб шуда, ки шеъри Мӯъмин аз баъзе каҷарзишиҳое, ки шеваи шабеҳи ҳунармандон аст, масун бимонд ва аз саломату салосате, ки лозим аст, бархурдор бошад. Шеваи нигоҳи ӯ ба шеър бе шабоҳат бо устоди бебадали шеъри порсӣ Маликушшуарои Баҳор нест. Баҳор низ дар ҳаёти шоирии худ дилбастагии тамом ба суннатҳои шеърӣ нишон дод. Забони шеъри устод Мӯъмин имрӯзӣ аст ва доираи вожагоне ки дар сохтмони шеъри хеш ба кор гирифта, матнӯъ. Манзумаҳои баланди вай намоёнгари тавоноӣ ва иқтидори шоир дар ба коргирии қолабҳои шеърии куҳан ҷиҳати халқи мазомини ҷадид аст.

Дар ҳақиқат шеъри Мӯъмин Қаноат ҳамонанди шаъсияти ӯст, асил, бо муҳаббат, орому амиқ ва ба ҳангоми зарурат мамлӯ аз шӯру шавқ ва ҳамоса. Мӯъмин Қаноат ҳамчун дигар шоирони тоҷик дарди ҳувият дорад ва ҳувияти худро дар таърихи ниёкон ҷустуҷӯ мекунад.

Мӯъмин Қаноат зодаи Бадахшони Тоҷикистон аст, сарзамини лаълу шеър. Дилбастагии Мӯъмин ба Ибни Сино аст, ки солҳо дар аҳволу андешаи ӯ мутолиа карда ва зиндагиномае аз зиндагии ин файласуф таҳия кардааст. Достони баланди манзум «Гаҳвораи Сино» нишони вобастагии андешаи Мӯъмин ба мутафаккирони фарҳанги сутурги мост. Аммо Мӯъмин дар гузашта намондааст ва бар он аст, ки мероси он бузургонро ба имрӯз пайванд занад, то дубораи шӯру нишоти адаби куҳани забони порсиро эҳё кунад.

Олжас Сулаймонов, шоири маъруф ва муосири Қазоқистон, ба дурустӣ дар муқаддимаи худ навишта аст, ки «Гоҳе ба рустои дурдасти кӯҳистон (Бадахшону Помир) меравам ва худро муаррифӣ мекунам: «ман дӯсти Мӯъминам», чаро ки ин ба маънои тазкираи вуруд ба ҳамаи ватани Мӯъмин аст, ки мардуми он диёр дилбохтаи дӯсту хидматгузори шоири худ аст.

Шеъри Мӯъмин чун дигар шоирони тоҷик аз марсия холӣ нест. Марсияи Мӯъмин ба даргузаштагон нест, марсияи ӯ марсияи ғарибиву ғурбат аз диёри ошност. Марсияи ӯ баргусастан аз пайвандҳои дерина аст. Аммо имрӯз Мӯъмин дигар марсия намехонад. Ӯ ба орзуҳои худ расидааст. Ҳофизияро зиёрат карда, ба хокбӯси Саъдӣ рафтааст. Пешонӣ ба хоки ҳамосасарои таърихи адаби порсӣ Фирдавсии азим судаву бар қабру хокҷои сарояндаи «Шоҳнома» фотиҳа хондааст.

Мӯъмин, фарзанди Носири Хисрави Қабодиёнӣ, имрӯз бар худ меболад, ки гузидаи ашъори ӯ дар Эрони азиз ба чоп мерасад. Худи ӯ мегуфт: «Ба яке аз кишварҳои арабии

ҳавзаи халиҷи Форс рафта будам. Меҳмони амир шудаму маро муаррифӣ карданд. Амири араб гуфт: ба кишвари мо дар халиқи хеш омадӣ, шунидаам шоирӣ, барои мо шеъре бихон. Филбадоҳа шеъре сурудам, ки радифи он халиҷи Форс буд. Амир то охири маҷлис талх шуд ва дигар чизе нагуфт». Ба ростӣ Мӯъмин ҷуз фарзанди Носири Хисрав, он фарзонаи шуҷоъ, нест. Ҳақиқатгӯӣ дар зоти ӯст ва шеъри ӯ таҷаллии чунин рӯҳияест.

Аз Мӯъмин Қаноат то кунун осори фаровон дар Тоҷикистон ба чоп расидааст, аммо гирдоварии чунин маҷмӯае аз ашъори Мӯъмин, ки дар баргузидаи беҳтарин осори ӯст, дар Тоҷикистон низ то кунун собиқа надоштааст. Барои хонандаи эронӣ ин маҷмӯа ва гузидаи ашъори Мӯъмин Қаноат, илова бар алфози бадеъ, тасвирҳои шеърии ҷадиде низ ба ҳамроҳ хоҳад дошт. Зимни ин ки хонанда бо андешаҳои шоирии муҳим дар таърихи фарҳанги Тоҷикистон ва омолу орзуҳои ӯ, ки дар қалби шеър баён шудааст, ошно мешавад.

Ин гузида шомили шеърҳои давраҳои мухталифи зиндагии шоир аст ва дар он достонҳои манзуму баланд «Суруши Сталинград» ва «Гаҳвораи Сино» низ замима шудааст.

Худоро сипос мегузорем, ки тавфиқе насибамон кард, то фасле аз дафтари маҳҷуриву муштоқии шеъри тоҷикро бар аҳли фазли Эрон бихонем. Чаҳор дафтари шеър дар муддати кӯтоҳтар аз як сол. Ва ин мақдур ва майсур набуда ва нест магар бо инояти хосаи ҳазрати Ҳақ(к).

Умедворем, ки ин хидмат марзии ризои худованд ва мардиди таваҷҷӯҳу имтинони фарҳангдӯстони эронӣ ва тоҷикистонӣ қарор гирад.

Худованд дар тавфиқ бошад,

Алиасғари ШЕЪРДӮСТ

МЕҲРИ МОДАР

Лаҳзае аз кӯдакӣ дар ёди ман –
Солҳои аввали эҷоди ман –
Мондааст, гӯё ба рӯи мавҷи об
Хираю ларзон чу акси офтоб...
Хурд будам, бистарам гаҳвора буд,
Бистари ҷунбони ман сайёра буд.
Дар ҳамин ҷо буд хӯрду хоби ман,
Дар ҳамин ҷо минбару меҳроби ман.
Дар ҳамин ҷо бар сари гаҳвораам,
Аллагӯён модари бечораам,
Бо табассум, бо такаллум, бо шитоб
Мебаромад ҳар саҳар чун офтоб.
Савти аввалро, ки бишнидам аз он,
Ҳаст танҳо дар навои булбулон.
Ҳарфи аввалро, ки бишнидам аз он,
Ҳаст ҳоло дар забони кӯдакон...
Як замон гаҳвора бар ман танг шуд,
По ниҳодам, пойгоҳам санг шуд.
Даст бурдам, монд дастам дар ҳаво,
Боз модар дошт як дасти маро...
Дар ҳамин аҷзу ҳамин бечорагӣ,
Дар ҳамин хурдӣ, яку якборагӣ
Хестам, дидам: надидам як саҳар
Аз ҳамон меҳри дурахшонам асар.
Бо ду чашми чор ӯро кофтам,
Кофтам, тимсоли ӯро ёфтам:
Аз баландӣ бо табассум, бе шитоб
Мебаромад ин пагоҳӣ офтоб.
Гарчи ҳамчун меҳри ман пурнур буд,
Аз бари ман, аз сари ман дур буд...

БАРОИ ҲУРМАТИ МӮИ САФЕДАШ

Барои ҳурмати мӯи сафедаш,
Ки ҳар тораш чу як роҳи сафед аст,
Барои дил, дили оинавораш,
Ки аз чашму нигоҳи ӯ падид аст,

Барои хотири шеъраш, ки онро
Ба роҳи хеш болу пар намудам,
Барои шеъри мардумошнояш,
Ки аз он шеъри худро сар намудам,

Барои ҳиммату номи баландаш,
Баландиҳои чун чархи баринаш,
Барои хоксориҳои покаш,
Таҳаммулнокии ҳамчун заминаш,

Қасам бар ҷону виҷдони ҷавонам:
Агар дар шеър қутби нав кушоям,
Аз он ҳар субҳ чун ахтар бароям,
Ба пеши пои ӯ таъзим намоям!

ШЕЪРИ ҚАЗОҚ

Ба Олжас Сулаймонов

Аспу дашту савори човандоз,
Майсаи навбаҳор – пойандоз,
Аз уфуқ то уфуқ пеши назар,
Медавад асп –
Мевазад сар-сар.

Рӯз дар ханда,
бод менолад,
Дил бароварда бол,
меболад,

Қафаси сина гар бигардад боз,
Мепарад дил ба суннати шаҳбоз.
Шарфаи пои асп дар саҳро
Менавозад нағораи раҳпо.
Ин магар набз дар биёбон аст,
Ё ки оҳанги шеъри ҳассон аст?
Балки аз шеър ҳам зиёд аст ин;
Шеър не, дӯстон,
ҳаёт аст ин!

БА ҲАВОДОРИ ЗАБОНИ ТОҶИКӢ

Қанд гӯӣ, панд ҷӯӣ, эй ҷаноб,
Ҳар чӣ меҷӯӣ, биҷӯ.
Бекарон баҳрест, гавҳар беҳисоб,
Ҳар чӣ меҷӯӣ, биҷӯ.
Форсӣ гӯӣ, дарӣ гӯӣ варо,
Ҳар чӣ мегӯӣ, бигӯ.

Лафзи шеъру дилбарӣ гӯӣ варо,
Ҳар чӣ мегӯӣ, бигӯ.
Баҳри ман танҳо забони модарист,
Ҳамчу шири модар аст,
Баҳри ӯ ташбеҳи дигар нест, нест,
Чунки меҳри модар аст.
З-ин сабаб чун шӯхиҳои дилбарам,
Дӯст медорам варо,
Чун навозишҳои гарми модарам,

Дӯст медорам варо.

ЛАФЗИ МОДАР

Лафз ё худ манбаи панд аст он,
Ё ки аз қанди Самарқанд аст он?
Ё ба шӯхӣ зодаи дарёст ӯ,
Ё ба шохи барқ пайванд аст он!

ДУРРИ НОЁБ МЕЁБАД

Туро, ки зинда медорӣ каломамрою номамро,
Салом аз дӯстон овардаам, бишнав, саломамро.
Мурувват кун, тамомӣ бахш ишқи нотамомамро,
Бигӯ боре ҷавобамро,
Бигир бори савобамро.

Туро нодида дидам гарчи ман бисёр хубонро,
Ҳазорон пайкарони рашки ҳайкалҳои Юнонро,
Бутони кӯҳсору бутпарастони биёбонро,
Сияҳкории зулфонро,
Назарбозии чашмонро.

Валекин чун ту будӣ дар нигоҳи ман, вуҷуди ман,
Туро мемонд шеъри ман, туро мехонд рӯди ман.
Биё наздам, биё, зулфи сияҳ, чашми кабуди ман,
Бути ноозмуди ман,
Туӣ буду набуди ман.

Ба чашмат шӯхиҳои чашмаи Варзоб метобад,
Ба вақти об хӯрдан дар гулӯят об метобад,
Туро ҳар кас, ки меҷӯяд, азизам, бахт меёбад,

Гули шодоб меёбад,
Дури ноёб меёбад.

ОБШОР

Эй обшор!
Оинаи беғубори ман,
Ёри замони кӯдакии бақарори ман,
Аз рӯзҳои рафта туӣ ёдгори ман.

Оҳангҳои кӯҳнаро такрор мекунӣ,
Ёди бахобрафтаро бедор мекунӣ,
Рози маро ба лафзи худ изҳор меунӣ.

Дорӣ ба ёд лаҳзае, он хуб манзаре,
К-омад ба об субҳдам он куртапарпарӣ,
Пои бараҳна рӯи гул он чӯҷаи парӣ?

Мӯи сиёҳ бар қади мавзун чу обшор,
Чашми чу чашмаи сафо, рӯе чу навбаҳор.
Қадде ба мисли шаршара ларзону беғубор.

Гулхандае мекарду гул дар об мефиканд,
Тифле ба оби гавҳари ноёб мефиканд,
Сӯзе ба ҷони баччаи бетоб мефиканд,

Мерафту рангу равнақи гулзор мешикаст,
Меомаду аз омадаш хуммор мешикаст,
Лабташнагии ташнаи дидор мешикаст.

Он духтарак кӣ буд маро?
Балки хоҳарам,
Ё дар баҳори наврасӣ ӯ буд дилбарам?

Ё чун кабӯтари сафед ӯ буд ҳампарам?

Ҳар кас, ки буд,
Ӯ маро аз ҷон азиз буд,
Ҷонам зи ҷоми шарбати ӯ рез-рез буд.

Рӯзе, ки чун ду соҳили дарё ҷудо шудем,
Дарё садо намудаю мо бесадо шудем,
Дар торҳои шаршара ҳарду наво шудем,

Он лаҳзаҳои бебадал гӯё ба хоб рафт,
Умри азизи баччагӣ монанди об рафт,
Чун кабки рав фаромаду лекин шитоб рафт...

Эй обшор!
Боз биё дар канори ман,
Бинвоз он таронаро чун ёдгори ман,
Боре намой сурати он навбаҳори ман!

НАРАВ, ҚУИ САФЕДИ МАН!

Ба М.С.

Навоҳо об мегардад,
Ба рӯи саҳна мерезад,
Садо аз мавҷҳои реза мехезад.
Ба нармӣ қуи зебое
Ба рӯи мавҷ обӣ шуд,
Ба пояш зарраҳо ҳавзи гулобӣ шуд.
Гаҳе аз нармрафторӣ
Гули дар об мегардад,
Гаҳе дар гирди худ гирдоб мегардад.
Гаҳе аз ишқ меболад,

Гаҳе хомӯш менолад.
Чӣ хомӯшӣ,
ки ҳар мӯяш забон дорад!
Ман аз ин печу тоби ӯ,
Азобу изтироби ӯ,
Шудам дар ин шаби сармо кабоби ӯ.
Зи дилбозии он дилбар,
Зи рақси қуи афсунгар
Ҳазорон чашмҳо чун ҳавзи пуроб аст, –
Дар он ҷо ҳур мерақсад,
Ба дилҳо ҷӯр мерақсад,
Даруни дидаҳо чун нур мерақсад.
Ба афсуне ҳақиқатро
Ба ман афсона месозад,
Маро аз хештан бегона месозад.
Худам ин ҷо, вале ҷонам
Паи ҷонона мегардад.
Дилам дар олами афсона мегардад.
Нарав, эй лаҳзаи ширин,
Машав хомӯш, эй оҳанг,
Ки уми бебаҳоям меравад аз чанг!
Нарав, қуи сафеди ман,
Макун афсонаам вайрон,
Ки ширин аст ин афсонаат, ҷонон!
Нарав, ҷонам, ки васли мо
Дар ин афсона мемонад,
Ҷаҳони сарду
оташхона мемонад!

ИСФАРА

Исфара,
Шӯхии дарёи ту,

Софии дилҳои ту
Ҷон медиҳад, дил мебарад,
Шом зери пардаи гул хуфтаӣ,
Ҳамчу рози духтарон дар пардаӣ,
Ҳамчу шеъри бебаҳо ногуфтаӣ.
Масти гулбонге, ки меояд зи боли булбулон,
Масти субҳе, ки дамад аз пардаи чилкокулон,
Ошиқи кӯҳе, ки дорад дар камар тиру камон.
Аввалин шом аст мебинам туро,
Лек рӯи ошно,
Рангу бӯи ошно
Гӯӣ мегӯянд ин ҷо зодаам,
Аз канори Панҷ байни Чоркӯҳ афтодаам.
Исфара, Исфара!
Ё маро дар дидаи худ ҷой кун,
Ё туро дар синаи худ мебарам.

МАНУ ШАБҲОИ БЕХОБӢ

Ба ёди мӯи шабранги ту
Шабро то саҳар бурдам,
Нанолидам,
Агарчи умри булбулро ба сар бурдам.
Сарам дар бистари қу
Гӯӣ дар гирдоб меғӯтид,
Нигоҳам то саҳар дар шӯълаи маҳтоб меғӯтид,
Ки шояд дар лаби дарё
Туро ёбам тани танҳо,
Бигӯям бо лаби хомӯш дар гӯшат
Диламро – достонамро,
Супорам дар таҳи боли ту ҷонамро...
Чӣ лутф аст ин,
Ки ногаҳ омадӣ дар хоби ширинам?

Нишастӣ дар барам,
Болид болинам,
Сафедӣ ёфтӣ дар мӯи мушкинам.
Туро чун тифл бӯидам,
Туро чун тифл бӯсидам.
Ту хандидӣ,
Зи лабхандат саҳар омад,
Парӣ гаштӣ,
Паридӣ, аз сарам рафтӣ,
Ба мисли хоб аз чашми тарам рафтӣ.
Зи ҷо ҷастам,
Ки аз пуштат кунам парвоз,
Барорам то фалак овоз,
Зи худ растам,
Вале дидам;
Маро дар пой занҷир аст,
Садо бархост аз занҷири тиллоӣ:
Магар овози занҷир аст,
Ё овози тақдир аст?..
Бирафтӣ, монд афсона,
Ҳамон болин, ҳамон хона;
Тую шабҳои маҳтобӣ,
Ману шабҳои бехобӣ...

СОЗҲОИ ШЕРОЗ

ТАХТИ ҶАМШЕД

Туро, эй духтари тоҷик, ҳамчун тифли рӯҳонӣ
Ба раҳми сина парвардам, ба гардан тавқи шайтонӣ,
Чу ишқат ҳар замон пуршӯртар шуд ҳамчу зиндонӣ,
Маро ҳам марди соҳибдил, маро ҳар фарди бедил гуфт:

«Чаро оқил кунад коре,   ки боз орад пушаймонӣ»[1].

1. Ин мисраъ аз ғазали Ҳофиз аст.

Пушаймон нестам, гар зинда кардам ишқи Маҷнунро,
Даруни сина пинҳон доштам саҳрою ҳомунро,
Фурӯ бурдам зи чашми хеш пинҳон ашки гулгунро.
Кушодам, пош додам пеши поят ганҷи Қорунро,
Пушаймон нестам ҳаргиз!

Кунун дар қасри Доро ҷоми Ҷамшед аст дар дастам,
Зи бӯи бодаю мӯи бути Шероз сармастам.
Лабамро бо лабони оби Рукнобод пайвастам,
Ба рӯят лаҳзае оҳиста дар бастам.

Чу боло мешавам бар маснади хуршедии Ҷамшед,
Ки дорад ошён эзид, ки дорад хокдон хуршед,
Дар он қасри хароботе, ки Доро буду дунё буд,
Дирафши Ковиёнӣ найзае аз моҳ боло буд.

Биорам дар назар тахти забарҷад, тоҷи зарринро,
Ба шифти мармарини осмонӣ шамъи парвинро,
Ва мебинам бутони майгусору сарви симинро,
Ва он дунёи деринро.

Ба чашмам медурахшад оташи Зардушт дар соғар,
Ба дасти духтари пири муғон дар лаълии озар,
Ба гӯшам хониши пири муғон бо нола меояд, –
«Авесто» мекашад фарёд аз минбар.

Чу «пайғамбар» ба базми шоҳи шоҳон мешавам ворид,
Сурӯше мерасад бар гӯши ман аз нағмаи Ноҳид,
Паризоде ба дастам мегузорад ҷоми марворид,
Ҳамехоҳам бинӯшам ҷуръае аз лаҳзаи ҷовид.

Вале дарро намекӯбию ворид мешавӣ бебок
Даруни синаи ман – хонаи худ, раҳзани чолок!
Ва барҳам мезанӣ дунёи пурасрори ширинам
Ту аз ҳам меканӣ пайвандҳои аслу оинам...

Ва боми қаср боло мешавад чун гунбади афлок,
Хуморам меравад барбод, ҷому бодаам бар хок,
Ду дона ашки марворид, ҳамчун ҷоми марворид
Дурахшон дар кафи дастам;

Ки танҳо дар хароботи бузургон будаму ҳастам.
Ҳамон қасри ҷаҳоноро, ки аз хашми Сикандар сӯхт,
Зи дасти духтари бозингари шӯхи ситамгар сӯхт...
Ҳаметарсам зи васлу оташи ҳаҷри ту, ҷонона,
Ки охир мешавам монанди ин вайрона – вайрона!

ЗОИНДАРӮД

Зоиндарӯд, меравӣ, ҳамчун суруди ман,
Чун ханда аз даҳон,
Чун навҳа аз сухан.
Савти Аҷам зи ларзаи мавҷи ту медамад,
Ё аз вуҷуди ман?
Бишнав суруди ман:
Мо ин ҷаҳони ташнаро бас об додаем –
Аз оби рӯи хеш,
Аз оби ҷӯи хеш.
Аз оби лаъл мо лаби хубон кушодаем,
Бо шеваи дарӣ,
Бо шеъри ховарӣ.
Хушкидаем ҳамчу Зарафшон ба роҳи хеш,
То даштҳои паст
Гаштанд гулпараст.

Шаҳрӯди поки мо, ки Бухорост мадфанаш,
Чун беасар шавад,
Дунёи зар шавад.
Даҳрӯди шеъри мо[1], ки ба дарё расидааст,

1. Даҳрӯди шеъри мо – ишора ба гуфтаи Гёте дар эътирофи ҳафт паямбари назми форс-тоҷик: Фирдавсӣ, Румӣ, Низомӣ, Анварӣ, Саъдӣ, Ҳофиз, Ҷомӣ – ба иловаи устод Рӯдакӣ, Хайём ва Бедил аст.

Овози ӯ ба гӯш,
Овозааш ба гӯшаи дунё расидааст –
Аз рӯдҳо дуруд.
Зоиндарӯд, духтари зебои кӯҳсор,
Оби ҳаётбахш,
Рӯҳи наҷотбахш,
Ҳоло туро ба ташнагӣ чун ашки духтарон
Ин хок мехӯрад,
Бо он лабони ташнаи садчок мехӯрад.
Эй рӯди беқарор,
Инак туро ба баҳр – ба дунёи бекарон
Чун шеъри обдор
Дарёи шеъри Ҳофизи Шероз бурдааст,
Чун шеъри Рӯдакӣ
Бошад давоми рӯди Зарафшони тоҷикон
Дар арсаи ҷаҳон.

* * *

Саҳар аз хилвати худ меравам берун,
Маро ҳар субҳ чашмат мекунад афсун.
Чӣ чашме, чашмаи Дарвоз ё Шероз,
Ба ман гӯяд сухан бо ноз, беовоз.

Ба по кафши фарангӣ, бар сарат чодар,
Ба зери мавҷи мушкин мечамад пайкар,
Чу сеҳри панҷаи бутгар,

Чу меҳри зиндаи модар,
Чу ҷони одамӣ дар ҳайкали мармар.

Забон як, достон як, рӯю мӯ-якранг,
Ба чашми ҷавҳарӣ ҳастем аз як санг,
Ба рӯят субҳи рӯи хеш мебинам,
Ба мӯят ранги мӯи хеш мебинам.

Ту дар ман чун ба асли худ нигоҳ кардӣ,
Ки сӯям чодаратро нимво кардӣ.
Ва як дам рӯ ба рӯям лол истодӣ,
Қарибу дур чун иқбол истодӣ.

Туро бо бӯсаҳои обдори хеш,
Ҳамехоҳам бубахшам об,
Ҳамехоҳам кунам шодоб
Лабҳои хуморирою гулҳои баҳориро...

Ҳамехоҳам барорам моҳро аз пардаи мушкин
Ва хуни ҳамчу лаъламро диҳам кобин.
Ва дастам меравад чун panҷаи хуршед,
Ки созам субҳи чодарпӯшро испед.

Ба як имо фитад аз рӯи маҳ чодар,
Вале гирад зи дастам дасти афсунгар,
Шавад дасти дарозам аз қазо кӯтоҳ,
Туро бишнохтам, эй панҷаи гиро!

Чаро гаштӣ ба ин майхона чун зоҳид,
Ту бетаклифу рухсатномае ворид?
Гусастӣ торҳои васлу пайвандам,
Ба чашми масти мастурат назарбандам!

* * *

Ба Нодири Нодирпур

Маро гуфтӣ: Биё, Шероз –пойандоз,
Ман акнун мекунам парвоз то Шероз;
Ки гарди корвонҳоро наангезам,
Зи фарёди шарархезам.

Ба зери боли симин мекунад парвоз,
Раҳи он корвони рафта беовоз.
Ба истиқбол танҳо корвони кӯҳ меояд,
Ба сад андӯҳ меояд.

Ҷарас фарёдҳо дорад ба гӯши ман.
Ба гардун мерасад бонги сурӯши ман,
Ба ҳомун боз мегардад хурӯши ман,
Зи лабҳои хамӯши ман.

Чӣ шаҳбозам,
Ки аз парвоз метарсам?
Аз ин аърофи беовоз метарсам...
Чу Ҳофиз буд аз обу гили Шероз,
Ман аз васли гули Шероз метарсам.
Ҳаметарсам, ки фардо ҳамчу бегона.
Барандам бар тавофи шеъри шоҳона,
Зи ҳоли Хоҷа бархонанд афсона,
Аз он ғофил, ки набвад Хоҷа дар хона.
Ва пире баркушояд фоли Ҳофизро,
Ба арзонӣ диҳад омоли Ҳофизро,
Чу моли худ фурӯшад моли Ҳофизро...
Гирифта ман фақат иқболи Ҳофизро...

Кунун бо фоли Ҳофиз мекунам парвоз,
Худо ҳофиз, аё Шероз,

Худо ҳофиз, аё устоз!

СУРУДИ ОХИРИН

Ба тундӣ хашми дарёям,
Ба тамкин сабри саҳроям,
Ба нармӣ чун дили ошиқ,
Ба сахтӣ санги хороям,
Ба савдо рафта дунё чун Самарқанду Бухороям,
Макун дигар ту савдоям;

Ки дар савдои ту аз даст додам сусту сахтамро,
Ки Доро будаму аз даст додам тоҷу тахтамро,
Ба мисли кафтари дубома дидам мурғи бахтамро,
Ба зери бол рахтамро.

Туро бо зевари лафзи дарӣ пардоз медодам,
Сукути сарду урёни туро овоз медодам,
Зи анҷоми суруди худ туро оғоз медодам,
Туро парвоз медодам.
Кушодӣ аз ниқоби гулпарӣ деви ниҳониро,
Ҷавониро, ҷавониро...

Камони рустамиро мекашам бо панҷаи тақдир,
Пари афтодаатро мекунам пайкон,
Бо як тир
Туро дар синаи худ мекушам охир...

ЁД

Барои акои Анвар

То номаи сиёҳи ту омад ба номи ман,
То хати ҷанг тира шуд роҳи паёми ман.
Пайроҳае, ки сӯи ту мебурд, кӯр шуд,
Сарчашмае, ки таъми туро дошт, шӯр шуд.
Дар назди чор хоҳари гирёну музтарам.
Кардам сафед номаро чун мӯи модарам.
Гуфтам сафед номаро, фолам сафед шуд,
Пайғоми охирини ту ногаҳ навид шуд.
Омад, хабар, ки омадӣ, бе чопар омадӣ,
Сарвақти худ расидию аз дар даромадӣ.
Чун роҳи рафтуомадат роҳи дароз буд,
Дарвоза чун кушодани дунёи роз буд...
Бахти баланд –сурати қадди баланди ту,
Фарёди бахт –шиҳаи аспи саманди ту.
Дар остона хам шудӣ, кошона паст буд,
Баҳри саодате, ки туро сарпараст буд.
Захме ба тоҷгоҳи ту дидам чу моҳи нав,
Бар номаи сиёҳи ту дидам гувоҳи нав.
Дар ҷабҳаат нишонаи қоши дугона буд,
Дар синаат ситорае аз нордона буд...
Эй посбони умри ман, эй осмони ман,
Захми сари баланди ту шуд сарнавишти ман,
Моҳу ситора медамад шабҳо зи кишти ман!
Сарбози пири ман,
Оғози шеъри ман!
Ҳар бор шиква мекунӣ аз дарди нимсар,
Аммо чӣ чора, аз он ҷанги пурасар
Ними замину ними замон дард мекашад,
Сайёра давр мезанаду дард мекашад.

ХИЁБОНИ ИҚБОЛ

Зи дарё бароянд хиёбони Иқбол,

Зи дарёи дарди ниёгони Иқбол,
Ки ин раҳ ба дардею дармонпазире
Расидан надорад чу сомони Иқбол.
Дарахтон сафорою мардум парешон,
Сари ҷамъу фикри парешони Иқбол.
Яке офтобу яке соя ҷӯяд,
Барояд чу хуршеди тобони Иқбол.
Гар аз соҳили ташналаб чанг хезад,
Бирезад чу гарде зи домони Иқбол.
Ки дарё равон,
Бори дунё гарон аст,
Ба зери чӣ борест даврони Иқбол,
Зи лабхандаи тифлу гулхандаи гул,
Бихандад пагоҳӣ гулистони Иқбол.
Аз ин раҳ зи дарё ба саҳро расидам,
Каноре надорад биёбони Иқбол.

САФАР БА МАҲИНҶАДАРА[1]

1. Маҳинҷадара – харобаҳои шаҳристони 5000-сола.
2. Гардуна – карета.

Гардуна[2] мегардад ба тундӣ бо навои занг-занг,
Гардунаи ороста бо нақшҳои ранг-ранг.
Аз тундии гардунаю аз кундии аспи саманд,
Гарди қафо аз пеш ояд бо ҳавои чанг-чанг.
Рӯди Равӣ аз як тараф, шаҳроҳи Мултон як тараф,
Мо дар миёни асрҳо гаҳ пушти саф, гаҳ пешсаф.
Як аспу як гардунаю зангӯлаи як корвон,
Мошинаҳои тезрав аз назди мо ҳар дам равон.
– Эй сойиби гардунакаш, мо кай ба манзил мерасем?
– Вақте ки бар дил мерасем...
Вақте, ки бо худ мерасем,

Вақте ки бо ҳам мерасем.
– Эй сойиби гардунакаш, бо суръати мошинаҳо,
Дар нисбати вақту фазо,
Мошинсаворон пешрав, гардунагардон аз қафо,
Маҳмил куҷо, манзил куҷо?
То мо ба ҷое мерасем, киштисаворон то само ...
– Роҳи муроди ростон бошад чунин, бошад чунон
Аз осмон то остон,
                    аз остон то осмон.
Ин роҳи деру дурро мардони дурандештар
Пӯянд бо оҳистагӣ бо чашми дил, бо чашми сер,
Ҳар кас, ки ояд пештар, афсурда гардад бештар.

РӮЗГОРОНИ БАЛАНД

Киштаҳо сар мекашад аз киштзорони баланд,
Зиндагӣ сар мекашад бо кӯҳсорони баланд,
Мардумон дар даштҳо бо домани зарташтҳо,
Ибрати мо – ҳиммати ин хоксорони баланд.
Иртифои баҳру дарёи фалак ин ҷо якест,
Нек бодо рӯзи ту, эй рӯзгорони баланд!
Шӯълаи хуршед мерезад зи ташти нилгун,
Мезанам худро ба зери обшорони баланд.
Сабзаи сабзи туям, эй хок, эй деҳқони пок,
Бахш бар умрам самар аз оби борони баланд!

ЗИЛЗИЛА

Замин аз реша то сарнавдаҳои себ меҷунбад,
Замин аз зер то рӯяш чӣ пуросеб меҷунбад,
Яку якбора аз шохи дарахтон барф мерезад,
Баногаҳ рехт аз фарқи сарам сармо.

Ва урён мешавад шохи ниҳоли себи хубонӣ,
Ва гирён мешавад дар кӯҳсорон абри боронӣ,
Ва аз най мебарояд нолаҳои зори чӯпонӣ,
Зи мағзи устухонам мебарояд нолаю фарёд.

Ба ҷунбиш медарояд осмон оинаи реза
Ва мерезад ситора гӯӣ чун алмоси овеза,
Аҷоиб рехтан, ки бар сари мардум намерезад,
Зи мағзи шишаи дил бигзарад алмоси сӯзоне.

Ва дар панҷоҳ меҷунбад ниҳоли навҷавониям,
Ва меҷунбад дучандон решаҳои ҷовидониям,
Бирезад аз сари сабзам ба по барги хазониям,
Ки урён мешавад ҷонам ба тан оҳиста-оҳиста.

Чу рагҳои замин бошанд рагҳои вуҷуди ман,
Чу ларзад тори ту, табларза меафтад ба пуди ман,
Ту месӯзию меҷӯянд, мебӯянд дуди ман,
Тани танҳо намеҷунбӣ, тани танҳо намесӯзам.

ПАРАНДАҲОИ НАВБАҲОР

Шумо, парандаҳои навбаҳор,
Зи сафҳаи самовии Тагор –
Зи шеъри ҷовидона мепаред,
Навиди ҷовидона мебаред
Ба мулкҳои дури дур,
Ба олами шууру бешуур...

Зи пушти турнаҳо қатор омадед,
Зи болҳо баҳор омадед;
Ба ошёнам ошёна мекунед,

Зи шеъри ман умеди дона мекунед,
Ки шеъри ман чу санги оташ аст,
Ки оташи нуҳуфта дилкаш аст:
Ки он насибаи Ҳумой будааст,
Ҳумой дар нишемани худой будааст.

Шумо, пандҳои дар сафар,
Набудаед мушти пар.
Шумо чу пойбанди лонаи худӣ,
Шумо сурудхонаи таронаи худӣ,
Ҳазор фарсах озмуда омадед,
Суруди васлу ҳаҷрро суруда омадед.

Чӣ селае ба Бангалор дидаам,
Ба моҳи қавс чун баҳор дидаам.
Садоятон ба шеваи гадой буд,
Ду болатон ба ҷустуҷӯ чу пой буд.
Шумо зи қуттиҳои шаҳри пурсадо,
Зи шаҳри бенавою бонаво
Барои ризқу рӯзӣ медавед,
Вале ба лонаи кӣ хоб меравед?

Зи рӯи ёфт дона мехӯред,
Ғами фироқи ошёна мехӯред.
Ба мулки навбаҳори ҷовидон,
Ки пир гаштанаш бувад аёну ноаён,
Парандаҳои пир тир мешаванд,
Ба олами дигар сафир мешаванд.
Маҷоли бозомадан ба ошён
Надошт боли нотавон...

Шумо зи сафҳаи китоб омадед,
Ки бо саволу бо хитоб омадед?
Ва ё ба сафҳаи китоб меравед,

Зи лонаҳо чӣ бошитоб меравед.
Чу кӯчиёни осмон ба хонаи ягона меравед,
Зи лонаҳо ба олами фасона меравед...

ТО КУҶО РОНАНД ОДАМРО?

Ҷанги зарротӣ шуда оғоз дар бозори зар,
Хатти зар ё хатти озар меравад аз мағзи сар.
Мушаки ҷангӣ ба чоҳу доғи ӯ дар рӯи моҳ,
Толиби ҷанги ситора дар куҷо ёбад паноҳ?
Мекунад бе зарба бими ҷанг имонро хароб,
Тарҳи ҷангу сулҳбозӣ карда виҷдонро хароб,
Шак ба кори ҳақ намояд ҷодаи имкон хароб,
Дил харобу ҷон харобу майнаи инсон хароб...
Ёфт Амрико чунон дар оташи зар обу тоб,
Мекашад аз зарпарастон зардрӯӣ офтоб.
Аз зари бегона бар худ нури лозар сохтан,
Осмонро сӯхтан ё хокро бигдохтан.
Ин силоҳи маҳви оламро агар хонӣ сипар,
Кас намебинам дар ин пушти сипар соҳибзафар!
Тарки таркишҳои ядроӣ намо ё тарки сар,
Ҷуз ду тарк аз гунбази гардун маҷӯ тарки дигар.
Даст деҳ, эй сэр, то сарриштае дар даст ҳаст,
То ки дасти мо ба тан, тан бо ватан пайваст ҳаст.
Даст деҳ, инсони ҳамсайёра, ҳамгаҳвораам,
Аз ҳавои нафс ту сарсону ман овораам.
Мо чу одам соҳиби нафсу ниҳолон дар самар,
То куҷо ронанд Одамро, куҷо, бори дигар?!

ДУО БАР ХАРОБОТИ ҚУНЕЙТРА

Ба ёд,

Ёди ғарибони дар ватан мурда,
Ба ёдбуди шаҳидони бекафан мурда,
Ба ёди зиндадилу зиндаҷони танмурда...

Даме, ки хест заму мард, мардхез шудӣ,
Зи мили чашми камон ашку барқрез шудӣ,
Магар ки хасм самум аст?
Баргрез шудӣ...

Ба он, ки аз ҳама ҷонро бигирад Азроил,
Касе нагуфту нагӯяд чаро варо қотил?
Чӣ воҷибест, ки зояд ҳазорҳо ботил!

Сипоҳбуд набудат, худат сипаҳ будӣ,
Зиреҳи танк зи пешу қафо гираҳ будӣ:
Гиреҳи хешу табору гиреҳи меҳри диёр,
Азоби кандани реша зи хок айни баҳор,
Зи ҳам гусастани пайвандҳои силсиладор.

Зи чанг то наравад шаҳр, хун нохун шуд,
Зи шаҳр мурдаю зинда валек берун шуд,
Ҷиболи Шайх зи лолӣ чу лола гулгун шуд.

Ба шаҳри холӣ яке ҳамлаи дигар сар шуд,
Нишони тӯп чи хона чи нахли пурбар шуд,
Қунейтра бо замини худо баробар шуд.

Куҷост нури таҷаллӣ, баландии Ҷавлон,
Чӣ сарбаланд будӣ, ҳон ба хоку хун яксон;
Ба рӯю мӯи сафеду ба домани авлон.

Ба ҷои нури худо бар сари ту, эй Ҷавлон,
Баланд хеста родар –бародари шайтон,
Ба зери чашму самоаш гирифта ин майдон...

Даме бишин ба ду зону ба пои мурдаи шаҳр,
Ту баҳри мурда чӣ ҷӯӣ, нигар ба мурдаи баҳр!
Чӣ кинаҳост ниҳон дар ҳарими синаи даҳр...

НАСИМИ ФОРСӢ

Аз халиҷи Форс меояд насими форсӣ,
Абр аз Шероз меояд чу сими форсӣ,
Дурр аз ин дарё намеҷӯям, чу дур афтодааст
Аз таги дарё таҳи чашми ятими форсӣ.
Мерасад аз киштии бишкаста шеъри бешикаст,
Шеър ҳам бишкаст бо панди қадими форсӣ.
Шайхро сармаст дидам як шабе аз бӯи нафт,
Рафт бо атри кафан атру шамими форсӣ.

ШИКАСТ

Қасри булӯр бар асари бефарӣ шикаст,
Қасри зуҳур – мояи беҷавҳарӣ шикаст.
Ботин харобу ҷилваи зоҳир ҷаҳон гирифт,
Даври қасидаву замони Анварӣ шикаст.
Дил аз забон ҷудову забон аз сифоти ҳақ,
Аз дасти раҳравон пару боли парӣ шикаст.
Ҳофиз миёни қофилаи омиёни шеър,
Бо сад забон сурудаю лафзи дарӣ шикаст.
Дар мадду ҷазри даври қамар хок хун гирифт,
То новадони ҳикмати баҳру барӣ шикаст.
Покӣ зи об рафтаю саҳрост обшор,
Аз чашми чашма шеваи нилуфарӣ шикаст.
Бишнав, surӯш мерасад аз ғайб, аз ҳузур,
Як лаҳза гӯш дор, ки сурби карӣ шикаст.

НАМЕРАСАД

Даст намедиҳӣ ба мо, даст ба мо намерасад,
Садди миёни одамон то ба само намерасад.
Водии маърифат куҷо, воҳаи хунфишон куҷо?
Раҳраву раҳзанон ба ҳам сӯи худо намерасад.
Дар сари водии фано рӯҳ зи бори тан ҷудо,
Реҳлати ҷони мастро даст ба по намерасад.
Дар талаби ҷаҳон машав, баски ҷаҳони сурат аст,
То ба ҷаҳони ҷони ман дасти гадо намерасад.
Тири Накону[1] ҷони Бурх мепараду намепарад.

1. Након – Қотили Бурхи Валӣ.

Пири тариқати маро тири хато намерасад.
Пеш бирав ба сӯи ҳақ, то ки биёӣ пешво,
Акс марав, ки сӯи ӯ кас ба қафо намерасад.

БИГИРЯМ

Дар пои то бо чашми гули хор бигирям,
Дур металабӣ, дар сари бозор бигирям.
Сад дор дарахт аст, агар нест аналҳақ,
Мансур, сало зан, ки ба ҳар дор бигирям.
Мо сӯхтарӯему замин сӯхтаҷӯе,
Аз мижжаи ахтар ба шаби тор бигирям.
Хунинкафанӣ рафтаю хуниналамон ҳам,
Гулгункафанӣ хоҳӣ, ба дастдор бигирям,
Дарёи алам мегузарад аз дили тангам,
Бо рӯди равон ҳамдаму ҳамвор бигирям.

ЛОФИ ВАТАН

Ту лофи Ватан мезанӣ, тани ҷудои ман аст,
Ба он худо, ки қасам мехӯрӣ, худои ман аст.
Куҷост раҳрави вораста аз вуҷуди худӣ,
Ки дар висоли ҷамоли худо гадои ман аст.
Ҷаҳони пур аз фитнаю шаре, ки мебинӣ,
Сагест, ки баргашта аз вафои ман аст.
Ҳамин, ки медамад аз шарқ ояти хуршед,
Ба чашми пӯшида хон, муждаи дуои ман аст.

БИГЗАРАД

Ҳар шаб аз ёди дилам шоҳи саворон бигзарад,
Ёдҳо чун бодҳои навбаҳорон бигзарад.
Мешитобад аз паси тобут аспи бесавор,
Аз узори гулузорон шохборон бигзарад.
Мезанад сум, мезанад ӯ шиҳаи гардуншикоф,
Аз малак ин шиҳа –оҳи хоксорон бигзарад.
Меравад аспи Диловаршоҳ ёлу дум зада,
Ханҷари гесӯбур аз мӯи Майистон бигзарад.
Меравад тобути ӯ аз роҳи чун пули Сирот,
Дар ҳаво дастобадасти сӯгворон бигзарад.
Шаст фарсах нашъи ӯро дар замин нагзоштанд,
Чун гузашт аз тирборон, нурборон бигзарад.
Аз қафо тире, ки ӯ хӯрдаст, меояд зи пеш,
Мекушояд парда, даври пардадорон бигзарад.

ОЯД

Файзе, ки зи сарпанҷаи Хуршед бирезад,
Бар Тури сарӣ хандаи тавҳид бирезад,

Резад ба сари нахлу сари бед бирезад.

Бар олами торик чу нури саҳар ояд,
Аз абр вурӯ рафта зи зиндон бадар ояд.
Ояд зи қадар дар дили мо, дар самар ояд.

Ин файз ба ҳар хонаю ҳар лона дарояд,
Бо боли Ҳумою пари паврона дарояд,
Ояд зи паи сӯхтану сохтан ояд.

ХУШ ОМАДӢ

Эй моҳи нав, ба шоми Майистон хуш омадӣ,
Эй шӯълаи шукуфта –найистон хуш омадӣ.
Рӯзи навему шоми ғарибони Моймай,
Чун шамъи рӯз барзада домон хуш омадӣ.
Ин Шоҳи сабзпӯш, ки сабзинапарвар аст,
Бо хатти сабз сӯи дабистон хуш омадӣ.
Дар имтиҳони ишқ бигӯ шарҳи зулфро,
Рӯи ту маҳви зулфи шабистон, хуш омадӣ.

НИЁИШ

Эй додгоҳи хокиён, эй осмони бекарон,
Танг аст ҳоли тоҷикон дар хоку зери хокдон!
Эй дуди оташгоҳҳо, омоҷгоҳи оҳҳо,
Тахти баланди Аҳуро, бахти бади аҷдодҳо!
Гӯянд бар аҷдоди мо будӣ зафар, будӣ падар,
Аз шакли ту месохтанд мардони майдонӣ сипар.
Байроқи адли ковиён пар мезадӣ болои сар
Дар дасти садҳо дастаи озодагони Бохтар.
Ҳам тухмаи мардона чун дурдона зери обҳо,

То ин ки рӯяд аз замин Фирдавсию Сӯҳробҳо...
Модархудо будӣ Замин, модархудои наслҳо,
Модархудои наслҳо, модархудои фаслҳо.
Гуфто Замин: «Эй Одамӣ, аз хандаат гул мекунам,
Гар тифл рӯяд аз гулам, тифлона ғул-ғул мекунам.
Гоҳе гули гандум шавам, дар мавҷи тилло гум шавам,
Пайдо шавам дар хони ту, чун файзи дастархони ту,
Чун шоҳиди эҳсони ман, чун меҳнати дастони ту.
Ман духтари дар бистарам, эй он, ки мекорӣ маро
Бо дасти чап, бо дасти рост, чун ганҷ бардорӣ маро...
Ман модарам, тифли туро бо чашмсерӣ парварам.
Ман доварам, доди туро то осмонҳо мебарам...»
Тоҷик зи роҳи ростӣ аввал заминро кишт кард,
Аз баҳри оташхонаҳо аз хоки модар хишт кард.
Кишти нахустинро дуруд, Ябшти нахустинро суруд
Дар васфи Митро – меҳри пок,
Қонуни аввалро навишт дар исмати зояндахок.
Шаҳри наве бунёд кард, боғи наве обод кард,
Ҳар он чӣ будӣ дастрас, ӯ дар замин эҷод кард...
Як кас расиду ногаҳон гаҳвораи моро гирифт.
Як кас надида ҳарфро, «Қонун»-и Синоро гирифт...
Чун хони яғмо шуд Замин, баҳри талоши як нигин
Сад қавми кӯтаҳостин аз ҳар канору ҳар камин
Ҷо кард Балху Суғдро дар ҳалқаи ангуштарин.
Дунёи тоҷик танг шуд, маъвои тоҷик санг шуд,
Аз ҳам гусаста бандҳо, ҳар санг як авранг шуд.
Аз дасти ақвоми араб нури муқаддас нор шуд.
Оташ баромад аз саро, сад шаҳр оташзор шуд.
Аз нури оташгоҳҳо Афросиёб оташ гирифт,
Тасвир дар девору дониш дар китоб оташ гирифт...
Қавми дигар ин шеваро бо тарзи нав такрор кард,
Ҳар ҷо баландии замонро бо замин ҳамвор кард:
Рӯҳи мадорои Хуҷанд – Темурмалики сарбаланд,
Лашкаршикан, занҷиршикан, гардид худ занҷирбанд...

Аврангҳо, фарҳангҳо бо шаҳрҳо шудгор шуд.
Дониш нарӯяд аз замин... Чун фасли нав бедор шуд,
Аз хоки фарҳанги куҳан рӯид алафзори баланд,
Чун мазраи сабзи фалак аз баҳри гову гӯспанд...
Танҳо баландӣ кӯҳ монд, рамзи баландӣ рӯҳ монд,
Байни ду кӯҳи сарбаланд як қуллаи андӯҳ монд.
Аз ин баландии ҷаҳон то осмон як зина буд,
Лекин само бероҳ буд, кӯру кари дерина буд.
Тоҷик аз ин парвозгаҳ омодаи парвоз буд,
Дар роҳи ёре, ёваре як умр гӯшовоз буд.

КӮҲИ МАЪШУҚ

Ба хотираи Лермонтов

Чун шишаи қалби поки шоир
Бар санги ҷаҳолати замон зад,
Як олами ишқ аз дили ӯ
Афтиду ба хок бо фиғон зад.

Ишқи кули он замони нопок
Дар ин дили шоири ҷавон буд, –
Сад ҳайф, ки ин дақиқа дар хок
Афканда муҳаббати замон буд.

Чун аз дили гарму софи шоир
Сарчашмаи ишқро равон дид.
Он гунбази хоки ташнаи ишқ
З-он чашмаи меҳри пок нӯшид.

З-он меҳри чу оби зиндагонӣ
Он шӯразамин баҳор дарёфт.

Он ҷо, ки тани шаҳиди шоир
Хуншор ба рӯи хок ғалтид,
Оғуштаи хуну ранги дар ранг
Як хирмани гул зи хок сабзид:

Оташгули он, ки пургудоз аст,
Аз сӯз ба сар забона дорад,
Пироҳани чоку қалби сӯзон
Аз мотами ӯ нишона дорад.;

Ҳар лолаи доғдори пурхун
Гӯё ки зи каф фитода ҷомест,
Ҳар ғунчаи дарфиғони хомӯш
Як шеъри ба дарди нотамомест;

Садбарг ба рӯи пора-пора
Моил ба хиром сарви ором,
Гӯё ки зи рангу бӯи шеъраш
Ногаҳ шудаанд зи ҳам парешон.

З-он манзараи аҷиби пурсӯз
Бе навҳа ҳамеша нола хезад;
Бар рӯи гулаш сабоҳи мардон
Момои замин ашк резад.

ИДИ БАХТ

Асрҳо аҷдодҳои мо зимистони дароз
Қиссаи сарбаста аз иқбол мепардохтанд.
Бахти одамношинос
Баски бо бечорагон асло сару коре надошт,
Гӯӣ дар рӯи замин ҷуз ном осоре надошт.
Мардуми бахтозмо

Ибтидои бахт аз наврӯз мепиндоштанд,
Бар ҳамин рӯзи муқаддас эътиқоде доштанд.
Лек то ин рӯзи нек
Сад варақ аз сафҳаи сарди зимистон мезаданд,
Дод аз дасти замону сахтии ҷон мезаданд.
Бо азоби гушнагӣ,
Ҳиссаи наврӯзро то ид пинҳон доштанд,
Ҳурмати иди бузургон бо дилу ҷон доштанд,
Буд ин расми падар.
Чунки он шаб гӯиё аз хонаи бе обу нон
Бахт мерафтаст, як соли дароз он хонадон
Бахтро мебохтаст.
Духтари тоҷик он шаб сурмаи тар мекашид,
Бофта мӯи қаторӣ, шона бар сар мекашид,
То ки ёбад бахтро,
Ҳеҷ чизаш ҳам набошад аз либосу молу ҳол,
Ё ба рӯи ҷабҳаи пурнур меангошт хол
Ё ки марҷон мекашид.
Ё ки якто тукмае дар пеши бар медӯхт ӯ,
Оташи наврӯзро то субҳдам месӯхт ӯ,
Буд ин кори савоб.
Поси ин иди баҳорӣ аз барои бахт буд,
Бахти камдидори бепарво аҷаб дилсахт буд.
Ҳеҷ кас ӯро наёфт!

БАШОРАТИ СУБҲ

Нолаи мурғи саҳар аз хоб бедорам намуд,
Шаб ба поён мерасид.
Ман ба истиқболи субҳи рӯзи нав биштофтам,
Ваҳ чӣ хандон медамид.
Офтоб аз кӯҳи боло чилчароғи наҷмро
Омаду хомӯш кард.

Зиндагиро чун падар баъд аз ҷудоӣ ин саҳар
Омаду оғӯш кард.
Моҳ абри чун пари қуро саворӣ мекунад,
Сӯи мағриб меравад,
Офтоб аз нав ба олам шӯълакорӣ мекунад,
Рӯз тавлид мешавад.
Боз як рӯзи накӯи кишварам оғоз шуд,
Рӯзи пурфайзи баҳор,
Зиндагонӣ ҳамраҳи хуршед дар парвоз шуд
Сӯи фардои диёр!

ДИЛ МЕШАВАД

Гар чароғон давра ороянд, қандил мешавад,
Маҷмаи эҳсос дар якҷоягӣ дил мешавад.
В-ар ба ҷое дасту дилҳои ҷавон якҷо шавад,
Чӯл боғу гӯшаи вайрона манзил мешавад.

ОБАКИ ШӮХ

Обаки шӯхе чу тифли беқарор
Мешитобад аз миёни кӯҳсор.
Аз баландӣ меравад ғулғулкунон
Ӯ ба мисли кӯдаки ширинзабон.
Бо раҳи пурсанг поён меравад,
Беибо, ғалтону хезон меравад;
Гӯӣ аз чизе гурезон мешавад,
Дар канори Панҷ пинҳон мешавад.
Ҳамчу тифле, меҳр тобад бар сараш,
Медарояд дар кнори модараш.

МЕЗЕБАД

Баҳри рухсораи анори ту,
Зери мижгони соядори ту
Наргиси масти хоб мезебад.

З-он ду лаъли садафниҳони ту,
Сад қасам, ҷони ман, ба ҷони ту,
Таъна бар офтоб мезебад.

Моҳ дар рӯи ту ватан дорад,
Мавҷ аз зулфи ту шикан дорад,
Ҳар дуро обу тоб мезебад.

ОБ МЕХӮРАД...

Пои булӯру мавҷаи нилоби доманаш –
Худ моҳие, ки ғӯта ба гирдоб мехӯрад.
Мӯи сиёҳи пеши бараш расми дилбарист,
Ҳар тори он ба тори дилам тоб мехӯрад.
Аз ҳар нигоҳи софи ӯ чашмони ташнаам
Гӯё зи оби чашмаи Варзоб мехӯрад.
Ӯ чашмаи равону манам ташнаи висол,
Чун ташнае, ки об шаби хоб мехӯрад.

БАҲОР ВА ҲУСН

Баҳор шуд, гули ман, хез, азми саҳро кун,
Зи кафшу куртаи корӣ – ту зебу оро кун.

Намол сурма ба қошат, дилам сиёҳ макун,
Намол сурхӣ ба лабҳои худ, гуноҳ макун.

Биёр тӯҳфаи хубӣ, ҳар он чӣ худ дорӣ,
Зи рангҳои мунофиқ маҷӯ, маҷӯ ёрӣ.

Ман ошиқи висоли гулу шабнами баҳоронам,
Чу сабзаам, ташнаи он қатраҳои боронам,

Зи тори абр фитода ба тораи мӯят,
Зулому нур шавад – нури пок дар рӯят.

Хуш он даме ки гули навшукуфта тар гардад,
Зи рӯи сад гули садбарг тозатар гардад.

Ду чашми софи ту ҳамчун ду қатраи борон,
Чу нури дида шавад пеши дидаам рахшон...

Биёр тӯҳфаи хубӣ, ҳар он чӣ худ дорӣ,
Зи рангҳои мунофиқ маҷӯ, маҷӯ ёрӣ!

ДӮСТАМ!

Ба Пӯлод Толис

Шоирон гарчи баробар мекунанд,
Лек асло одамӣ хуршед нест.
Баъди ту як чизро фаҳмидаам:
Ҳеҷ кас дар ин ҷаҳон ҷовид нест.

Гар чизе андар вуҷуди одамӣ
Зиндаи ҷовид мебошад – дил аст.
Ҳар кӣ дил дорад, бимонад ҷовидон,
Чун дил аст, онро ба дилҳо манзил аст.

Дӯстам, эй марди сар то пой дил,
Дил ниҳодиву бирафтӣ ногаҳон.
Як диле аз синаи соҳибдиле
Ёдгорӣ монд баҳри дӯстон.

Он дили софе, ки танҳо баҳри ман
Бори меҳри он гаронӣ мекунад.
Андаруни сина ҷо кардам варо,
Кори қалбамро ниҳонӣ мекунад.

Дил гаронбор аст, бо ҷон мекашам
Бори меҳри гарму ҷӯшони туро.
Мебарам дар синаву дар дидаам
Қалби поку рӯи хандони туро.

Мебарам бори ду дилро сӯи пеш
Аз сабукборони соҳил нестам.
Мекунам кори ду дилро, дӯстам,
Нағз медонам ки бедил нестам!

НА ҲУКМ, НА ҲИКМАТ...

Агар дорад ҷавоне табъи мавзун,
Агар бошад ба ҳусни шеър мафтун,
Нишинад, хешро ранҷур созад,
Зи нури дидагонаш нур созад,
Зи шавқи синааш то рӯз сӯзад,
Ки як дилро ба нури худ фурӯзад.
Агар табъе чу шамъи зинда дорад,
Фурӯғе з-оташи оянда дорад,
Ба рӯи ӯ маяфшонед домон,
Сухан оҳистатар гӯед, ёрон,
Мабодо аз дами сарде бимирад,

Ки шамъи табъи хомуш дарнагирад.

ЧАШМАИ САБОҲӢ

Бароӣ субҳидам аз ҳотаи гул,
Равону соф чун овози булбул.
Аҷаб нармӣ, аҷоиб беғуборӣ,
Чу шарми духтарони кӯҳсорӣ.
Дамиданҳои чун субҳи сафоят
Кунад аз равшанӣ бо ман ҳикоят.
Ту хомӯшию сад оҳанг дорӣ,
Зи гулҳо бӯй дорӣ, ранг дорӣ.
Чу нози духтарони шӯхи Дарвоз
Чӣ ширинӣ, аё сарчашмаи ноз!
Биё, лабро ба лабҳои ту монам,
Ғами деринаро аз дил биронам.
Бинӯшам об аз оби ҳаётат,
Барам то гӯшаи дунё сифотат.
Туро, ёри ҷавонӣ, ёд кардам,
Ба ёдат мазрае обод кардам.

РАСМИ НОТАМОМ

Офтоб аз қуллаҳо сар мезанад,
Ёди он дидори дилбар мекунам.
Хомаамро дар шафақҳои гулоб
Бо хаёли рӯи ӯ тар мекунам.
Расми хокиро ба се ранги баланд –
Рангҳои осмон сар мекунам.
Софии чашмони ӯро, чун саҳар
Гоҳ анвар, гоҳ ахзар мекунам.
Баъд меорам фуруд аз осмон –

Мохро бо ӯ баробар мекунам.
Сурати ӯро чу шеъре баъд аз ин
Рӯз мехонам, шаб азбар мекунам.
Лек чун ояд, нишинад дар барам,
Ҳар чӣ гуфтам, боз дигар мекунам.
Баъди чандин рангҳою ранҷҳо
Ман ба ҳусни хок бовар мекунам.

ГУЛИ БОДОМ

(Монологи қаҳрамони
Ҷанги Бузурги Ватанӣ
Саидаҳмади Карим)

Суми мармар, думи мухпар,
Пари кафтар, дави сарсар.
Миёне дастаи ханҷар,
Чӣ гардан, гардани духтар!
Аҷаб хушрӯю бозингар –
Гули Бодом!

Ба Волга бори аввал
Чун садои тӯп бишнидӣ,
Чу тори чанг ларзидӣ,
Садо кардӣ,
Нидо кардӣ,
Гули Бодом.

Даме ҷанги ҷаҳон
Бори гарони ин замин будӣ,
Фишанги оҳанин будӣ,
Ба Волга дар камин будӣ,
Ҳамеша зери зин будӣ,
Гули Бодом.

Зимистон, як саҳар
Монанди тире аз камон ҷастӣ,
Зи банди оҳанин растӣ,
Чу абру бод дар даште
Зи садҳо асп бигзаштӣ,
Гули Бодом.

Зи Волга то Калач он рӯз
Пешоҳанг мерафтӣ,
Нахустин ҷанг мерафтӣ,
Зи саҳрои ба хуни одамӣ
Гулранг мерафтӣ,
Гули Бодом.

Сипас чун Рахши майдонӣ
Шудӣ дар ҷанг беҳамто,
Чу тӯфон – ҳокими саҳро,
Басе шабҳо, ки душманро
Шабохун мезадӣ танҳо,
Гули Бодом!

Ба зери зин гузаштӣ
Се баҳору се зимистонро.
Гузаштӣ чӯли тафсонро,
Аёсу барфу боронро,
Гузаштӣ даври гардонро,
Гули Бодом.

Ба девори Брест имшаб
Ҷилаврез омадӣ, Бодом,
Арақрез омадӣ, Бодом,
Накарда хокро озурда,
Гулрез омадӣ, Бодом,

Ай Бодом!

Аз ин ҷо хок дигар шуд,
Дават гардам, парат гардам,
Сумат гардам, сарат гардам,
Кунун як зӯри дигар зан,
Чу соҳиб чокарат гардам,
Гули Бодом!

Бизан дар кӯчаҳои Аврупо
Бонги саодатро,
Бирон аз он асоратро!
Ба оби Висла мешӯям
Кунун чангу ғуборатро,
Гули Бодом.

Дави аспи ҳисорӣ,
Марди човандози хатлонӣ,
Замини сахти олмонӣ,
Ба сарҳо хашми яздонӣ,
Ба дилҳо меҳри инсонӣ,
Набуд ин роҳи осоне,
Гули Бодом!

Агар душман ба по бошад,
Зи рӯяш хез мекардӣ.
Агар афтода бошад, зер не,
Парҳез мекардӣ,
Аҷаб рафтори пандомез мекардӣ,
Гули Бодом.

Гули ман дар таҳи поят.
Кунун Одер мехобад,
Аҷаб ором метобад.

Такопӯи дилат ин ҷо
Даме ором меёбад,
Гули Бодом.

Ҳамин дам танк аз беша
Баногаҳ рӯ ба рӯ омад,
Нафасҳо дар гулӯ омад,
Кушод оташ, фитодӣ,
Хунат аз ҳар тори мӯ омад,
Гули Бодом.

Чу одам гиря кардӣ,
Чашм пӯшидию ларзидӣ,
Ҷаҳонро лолагун дидию
Хандидӣ;
Маро ду пой бибридӣ,
Гули Бодом!

Кушо чашмони бодомӣ,
Бубин, дар пеш як дарё,
Бубин, дар пушт як дунё,
Бихез аз ҷо, бихез аз ҷо!
Намур, эй муждаи гулҳо, –
Гули Бодом!

Кушояд дар диёрат
Ин пагоҳӣ ғунчаи бодом...
Видоъ, эй ҷӯраи хушном!
Раҳи ман боз дар пеш аст,
Ту додӣ роҳро анҷом...
Гули Бодом,
Гули Бодом!

РАИС

Ба Эначон Бойматова

Шавҳарат дар ҷанг рафту ҳамсарат якумр монд,
Ҷои ӯ холӣ ба саҳро, бистарат якумр монд.
Рафт аз рӯи замину монд бо бӯи замин,
З-ин сабаб будию ҳастӣ ошиқи рӯи замин.
Чашми раҳпои ту охир донаи бодом шуд,
Ҳар ниҳолат ҳамқади як аскари гумном шуд,
Пеш рафтӣ, аз қафоят сӯи саҳро об рафт,
Аз замини асрҳо хобида бӯи хоб рафт.
Бо заминат ёр гаштӣ, то туро ёрӣ кунад,
Аскари гумгаштаатро номбардорӣ кунад.
Меҳри ту, дастони ту дар даштҳои бегиёҳ,
Пахтаро дар ханда меовард шабҳои сиёҳ.
Ҳар гаҳе, ки пахта механдид чун гулдухтарон,
Мавҷ мезад пеши чашмонат ливои аскарон.
То зи користон бихезад аскаре аз лашкаре,
То даме бе соябони сар намонад модаре,
Ту чанористон намудӣ кӯчаҳоро, боғро,
Ту анористон намудӣ синаҳои доғро...
Сӣ сари сол аст чун садри замин
Мерасӣ бар қиммату қадри замин.
Сӣ сари сол аст аз пиру ҷавон
Бишнавӣ танҳо каломи «Эначон».
Кӯдаки навзод гӯяд: Эначон!
Пири дар ҳафтод гӯяд: Эначон!
Модари ғамхори садҳо хонаӣ,
Баҳри мардум духтари якдонаӣ.

ХУМБОВ

Ту, эй рӯди кабуди осмонӣ, чӣ гуҳар дорӣ?

Чу сетори Шарифи Ҷӯра саҳроят садафкорӣ.
Ва се пулат маро се пардаи саҳрои сетор аст,
Маро сарчашмаат чашми кабуди масту хуммор аст.
Чу фарзандат фалакро баст дар саҳрои сетораш,
Рабуда Рокро то пардадор аз пардаи тораш.
Ба рангу нанг чун фарзанди хурди ҳафт дарёӣ,
Зи чашми осмон ё аз дили Дарвоз меоӣ?
Маро оби ту варзиш дод, тоби офтобӣ дод,
Ба роҳи ростӣ тамкин, ба тундиҳо шитобе дод.
Куҷо тамкини сангинат, ки ҷӯшону хурӯшонӣ,
Ту гулмоҳии гул ҳоло наҳанги тездандонӣ.
Ва худ дармекашию мефитонӣ хонаи обат,
Аҷаб дарё, ки вайрон менамоӣ хонаи хобат.
Ба умре офаридӣ боғу гулзори каноратро,
Чи алмоси зимистону чи ёқути баҳоратро.
Магар фарзандҳоят рафтаю рафтаст тамкинат,
Биёсо як даме, ки мерасад имрӯз таскинат.

ИДГОҲ

Идгоҳ аз дидгоҳи халқи мо гул кардааст,
Ҳамчу саҳро баъди ҳосилҳо таҳаммул кардааст,
Бар қадаш аз барқи симӣ симкокул кардааст.

То бирӯяд кӯҳи пахта, шуд сари кӯҳат сафед,
Гашт ҳар марди бариши ҳамсари кӯҳат сафед,
Пилтаҳои майдабофи мӯи анбӯҳат сафед.

Даштҳои роздори нозу неъматофарин,
Яштҳои аввалин деҳқони поки ин замин,
Аз дуои аввали Зардушт то шеъри навин.

Ҷумла дар зикри барори кори ту кор омаданд,

Пахтазоронат зи пуркорӣ чӣ пурбор омаданд,
Пайкари аҷдодҳо аз гил ба гуфтор омаданд.

Мерасад аз батни модар боз панди Золи зар,
Вахш користони фарзанди ману навъи башар,
Размни Рустам сар шуда ин ҷо намеояд ба сар.

Вахшро бинӣ, ба ёд овар қирони Рахшро,
Зери хокему ба рӯи хок бингар нақшро.
Бар шумо додем худро, кишвари зарбахшро.

Мо ба Шоҳнома накардем аз паи шӯҳрат камин,
Балки аз баҳри дифои ин замону ин замин,
Бо сари боло ниҳода дар раҳи фардо ҷабин.

МАНЗАРАИ ҚАБРИСТОНИ ВЕНА

Мерасад аз ин хомӯшиҳо садои занг... занг...
Меравад аз хотири мардум ҷафои ҷанг... ҷанг...
Сар ниҳода ғижжаки Мотсарт бар дӯшаш хамӯш,
Гар бичунбонад камонакро, ҷаҳон ояд ба ҷӯш.
Гӯши Бетховен гарону дар самоъи Олам аст,
Нолаҳои арғунун фарёди ҷони одам аст.
Бах ба санги хона ғунҷида, нағунҷад ҷони ӯ,
На даруни қолаби хоку на дар кайҳони ӯ.
Ҷангали сарсабз бо анфосу атри сабзи ӯ,
Метапад гирди худои Валс, зери набзи ӯ...
Зери ҳайкалҳои сангин ҷисми шоҳон хуфтааст,
Пайкари ҷанговарону сулҳхоҳон хуфтааст,
Ҷисми доим пургуноҳу бегуноҳон хуфтааст,
Додгар, бедодгар, ҳам додхоҳон хуфтааст...
Чор саҷда бар ҳарими хоки мардони ҳунар,
Ки ба ҷанги неку бад карданд то ин ҷо зафар.

Саҷда бар хоки ғарибону қарибони Ватан,
Ки ба накди ҷон харида ҷону виҷдони Ватан,
Ин замини сабзро аз болу чанголи сиёҳ,
Пок карда ончунон ки монд як холи сиёҳ.
Пок карда ин сиёҳиро ба хуни арғувон,
Бо сари сабзу хати сабзу ба нирӯи ҷавон.
Мурдан аз баҳри Ватан ҷонро ба ҷонон додан аст,
Ғояти мардӣ – барои дигарон ҷон додан аст.
Шуд ба хоки ин ғарибон хандаи гул хандасор
То даме бишнид аз зан нолаҳои зор-зор;
«Дар куҷо манзил гирифтӣ, хонаи ободи ман,
Оҳ аз ин дурӣ, ки нашнидӣ даме фарёди ман.
Хам зад аз бетакягоҳӣ қомати шамшоди ман,
Мард шуд бо ёди рӯят кӯдаки нвзоди ман.
Во Муллоҷони азизам, эй Назири беназир,
То ба ёди мо ҷавонӣ, мо ҳама гаштем пир.
Пир шуд шогирдҳоят, ту ҷавон астӣ, ҷавон,
Пир шуд боғи ниҳолат, ту ҳамон астӣ, ҳамон...»
Нолаи зан гашт гӯё номаи адворҳо,
Нӯшдору ёфт Мотсарт гӯӣ аз озорҳо,
Ӯ камонакро кашид оҳиста рӯи торҳо:
Дар миёни хуфтагон дидам аҷаб бедорҳо,
Савти эҳёӣ баровард аз дилам фарёдҳо,
Рафт акси ин садо то обҳо, то бодҳо:
Рез-рез... аз авҷхезаш ин фазо лабрез шуд,
Аз гурези нолааш мавҷи дамодам тез шуд.
Модари ҷон, дар мақоми савти эҳёӣ бихез,
– Оташи ҷовид месӯзад, бар он ашке марез!
Баъд аз ин дарро кушо, эй посбон, эй боғбон,
Посдори рӯҳи Инсон аст ин ҷо посбон.

БА МОДАРИ ЛИБИЯ

Ман пуштибону фотеҳи ин шаҳр нестам,
Ман нохудои киштии ин баҳр нестам.
Аз чӣ калид медиҳӣ акнун ба дасти ман?
Эй модари бузург, аё соҳиби ватан!

Дидам калиду хонаи вайронаи туро,
Дидам ба чашми сар шаби афсонаи туро,
Дар бозу равза боз, аз он чашми шом боз,
Аз остон ба осмони Худо пардабом боз.

Тайёра чун ситораи думдор мепарад,
Қасри Сафед пардаи нилоб медарад:
Шаб мешавад бараҳна – силоҳи бараҳнае,
Мушак зи чоҳ хест – сипоҳи бараҳнае...

Кори сиёҳ аз ҳади аъло гузашта буд,
Аз хатти сабзу пардаи дилҳо гузашта буд,
Ин корвон зи нимаи дунё гузашта буд,
Шуд паст он қадар, ки зи боло гузашта буд.

Аз хонаҳо ба гӯш садое намерасад,
На нолаву на ханда – навое намерасад:
Онҳо, ки шавқу шӯхии ин хонаҳо буданд,
Дар зери хокдони худо бесадо шуданд.

Чун рамзи эҳтиром ва ё рамзи эҳтиёт
Ман мебарам калиди туро – номаи барот.
Эй модари ситамзада, розу ниёз чист,
Рамзи калид кӯтаҳу шарҳи дароз чист?

Бояд бубаст шаш дари кишвар ба рӯи ғайр,
Бояд кушод равзаи дилҳо ба рӯи хайр.
Бо ин калид ман дили худро кушодаам,
Дар ин диёр манзили худро кушодаам.

ПАРВАРИШГОҲИ ВАТАН

Мардҳо дар размҳои марзбонӣ мурдаанд,
Модарон дар ҷангҳои меҳрубонӣ мурдаанд,
Душманон аз хештан в-аз дигарон ҷон бурдаанд,
Тифлҳои зору ҳайрон мондаанд.

Тифлҳои монда рӯи ҷисми сарди модарон,
Дар миёни шӯълазору сангари размоварон,
Аз канори модарон дар сарзамини бекарон...

Монда онҳо интизори сарпарасте, ёваре,
Шӯрбахтон роҳпои модари бахтоваре,
Додхоҳони ҷавон дар интизори доваре.

Халқ довар гашт, лекин додхоҳон безабон,
Ҳарфи онҳо рафта будӣ бо фиғон бар осмон,
Бо забони ҳол мекарданд рози худ баён.

Боз меҷустанд аз дашту даман фарёди худ,
Тоза мекарданд аз хуни шаҳидон ёди худ,
Зинда мекарданд дар афсонаҳо аҷдоди худ.

Парваришгоҳи Ватан бар оҳи онҳо гӯш кард,
Мисли як фарзанд садҳо тифлро оғӯш кард,
Гиряи рӯзу шабонро бо сухан хомӯш кард.

Кӯдаки навзодро чун фарди нав эҷод кард,
Наврасонро аз ғаму бори алам озод кард,
Дар дили онҳо басо вайронаро обод кард.

Ман шунидам ҳарфи онҳоро, ки буд ҳарфи Ватан,

Ман бидидам: ваҳдати онҳост мисли ҷону тан,
Модари маҳбуби онҳо – хоҳари маҳбуби ман.

СИТОРАҲОИ БУРҶИ КРЕМЛ

Фоли ин сол сарнагун омад,
Аз сари сол бӯи хун омад.

Наҳс гӯё ба хонадон афтод,
Душману дӯст дар гумон афтод.

Поку нопок бетафовут шуд,
Неку бад, ҳар ду рафт, нобуд шуд.

Буд оё қирони ахтарҳо,
Ё қирони ҳазорҳо сарҳо?

Дар ҳамин сол аз манораҳои Кремл,
Дар ҷило шуд ситораҳои Кремл.

Ахтари бахт номи онҳо шуд,
Васфашон аз ситора боло шуд...

Лек афтод ахтарон дар банд,
Пушти деворҳои сахту баланд.

Посбонон, ки бешумор шуданд,
Гирди девор ҳамчу хор шуданд.

Чекаи номдор дарбон шуд,
Баста дарҳои додхоҳон шуд.

Ҳамсафони Ленин дар паси дар,

Монд бо мандаташ даҳо музтар.

Шуд қабулгоҳи хоксори даҳо
Оқибат ҳамчу боргоҳи худо.

Менамуданд чанд ғайбатгар
Рафтуо дар миёни пайғамбар.

Хонаи халқ гашт қасри «малак»,
Чархи таърих гашт чархи фалак.

Рафта-рафта макони кори Ленин
Дур шуд, дур шуд з-аҳли замин.

Рафта-рафта ситораҳои Кремл
Дур шуд аз манораҳои Кремл.

Ахтари бахт рафт аз сармо
Дуртар аз ситораҳои само.

То фароянд ахтарон ба замин,
То ба мардум шаванд ёру қарин.

То ки онҳо ба пеши бар бошанд,
То ки онҳо ба мӯи сар бошанд.

То диҳӣ дастро, ба даст оянд,
То ишорат кунӣ, ба паст оянд.

То нишиниву рози дил гӯӣ,
То бигириву бахти кул ҷӯӣ.

Буд боре зарур дасти матин,
Қувваи осмону азми замин.

Буд лозим басо ситорашинос,
Санъи яздону суннати алмос.

ҚИССАИ ЧАРХИ ФАЛАК

Буд марди содае дар як замон,
Дошт як хар аз ҳама моли ҷаҳон.

Аз қазо рӯзе ба маъвое расид,
Ки дарахте баҳри харбандӣ надид.

Ӯ харашро дар нишеби чарх баст,
Хоб омад, рафт андар хоби маст.

Ними шаб чун боди саҳро шӯр кард,
Чарх гардон шуд, харакро ҷӯр кард;

Беибо бардошт аз фарқаш баланд
В-аз фарозӣ ҷониби дарё фиканд.

Соҳиби хар чун саҳар аз хоб хест,
Дид бечора хараш дар ҷой нест.

Шаш ҷиҳатро кофт, осораш наёфт,
Ҷониби кампири «доное» шитофт.

Рафта назди зол арзи ҳол кард.
Зол рӯ андар дуою фол кард.

Гуфт: – Эй марди худо, рӯзи фалон,
Дар фалон солу фалон моҳу замон

Як сари чархи фалак дар хок буд,
Ки замин он шаб чу дарё пок буд,

Ту хари худро ба он ҷо бастаӣ,
То ба иқлими малак пайвастаӣ,

Баъди чандин чарх аз чархи барин
Боз ояд маркабат сӯи замин...

Он чуноне ки ҳикоят мекунанд,
Ровиён аз он ривоят мекунанд,

Ӯ ба фикру зикри чарх афтодааст,
Дар ҳамон саҳро ҳанӯз истодааст.

Мисли он марди гаранги номурод
Содалавҳони навини бадниҳод,

Дар миёни чор дарё тахтабанд
Дар раҳи чархи фалак истодаанд.

Бо умеде: чарх з-он ҷо бигзарад,
Ҳиндро аз нав ба онҳо оварад.

Бехабар аз он, ки дар рӯзи ҷазо
Қайсари онҳо – хари подарҳаво,

Аз сари чархи фалак афтодааст,
Байни обу оташ ӯ истодааст.

ҲУСН

Мӯй дар пешонаи чун коғазаш

Бо назокатҳо хати зар мекашад.

Рӯй аз болои нахли қоматаш
Ҳар пагоҳӣ меҳри ховар мекашад.

Шарм дар рухсораҳои нарми ӯ
Ҳар замон ранги гули тар мекашад.
Шавқ дар наззораҳои гарми ӯ
Дар миёни шӯъла ахтар мекашад.

Ханда дар лабҳои чун оби ҳаёт
Гоҳ марҷон, гоҳ гавҳар мекашад.

Аз даруни синаи ман қалбро
Ҳар замон бо роҳи дигар мекашад.

Бин, кадом устод чун момоми ӯ
Ҳуснро ин қадр дилбар мекашад!

БАРОДАРАМ

Ба дида нақши рӯи ту, ба гӯш гуфтугӯи ту,
Ҳанӯз аз димоғи ман нарафтааст бӯи ту,
Ба ҷои дур меравад дилам ҳамеша сӯи ту,
Шудам калону омадам кунун ба ҷустуҷӯи ту,
Бародарам,
Бародари ба ҷону дил баробарам!

Замини Украинаро зи сарру бар қадам задам,
Ба ҳар диёр дар задам, ба ҳар мазор дам задам,
Зи лавҳаҳои мармарин ба ҳирс ҷуста номи ту,
Бикофтам, наёфтам нишони ноаёни ту,
Бародарам,

Бародари ба ҷону дил баробарам!

Замони кӯдакии ман ту аз ҳама калон будӣ,
Миёни аҳли деҳи мо ҷавони паҳлавон будӣ,
Чанори соябон будӣ, мадори хонадон будӣ,
Вале зи хоксориат ба чашм ноаён будӣ,
Бародарам,
Бародари ба ҷону дил баробарам!

Бигӯ, канӣ мазори ту, мазори хоксори ту?
Ба вақти захми охирин кӣ буд дар канори ту?
Даме фитодӣ бар замин, кӣ буд такядори ту?
Кӣ буд дар нигоҳи ту? Ба чашми интизори ту?
Бародарам,
Бародари ба ҷону дил баробарам!

Ба вақти ҷустуҷӯи ман ба сӯи ман, ба рӯи ман
Кушода буд ҳар даре, ба ҳар даре бародаре, –
Агар туро наёфтам, биёфтам дар ин макон
Ҳазорҳо бародарон, бародарони ҷовидон,
Бародарам,
Бародари ба ҷону дил баробарам!

Ба ҳар диле, ки во шавад, маро ба сина ҷо шавад.
Ба ҳар нигоҳи беғаше, ки нури дидаҳо шавад,
Ба хандаҳои ғамбарор – чу мавҷҳои беқарор,
Нигоҳи туст ошкор, ҳаёти туст пойдор,
Бародарам,
Бародари ба ҷону дил баробарам!

САДДИ НАЗАР

Дар пушти тиреза менишастам рӯзе

Бо дидаи чор.
Дидам: ба хирому нози оламсӯзе
Меомад ёр.
Наззораи ман бол ба сӯяш бикшод,
Афтод ба дом.
Ҳушам зи сарам парида омад бари ӯ
Аз баҳри салом.
Дил зарба ба девори вуҷудам мезад
Ба гурзи гарон,
То рози варо зи сина берун созам
Дар назди нигор.
Алқисса, дилу дидаву ҳушам буданд
Бесабру қарор.
Аммо нафасам душмани ҷонам мешуд,
З-он буд хатар,
Дар рӯи тиреза нақш мешуд оҳам,
Мебаст назар.

ШАҲРИ ДИЛ

Дар замини дӯстии мо бирӯяд шаҳрҳо,
Дар замири дӯстии мо биғунҷад баҳрҳо,
Аз дили дарёи мо ҷорист рӯду наҳрҳо.

Дар фазои дӯстии мо кабӯтар парфишон,
Дар паноҳи дӯстии мо Зарафшон зарфишон,
Меравад Ҷайҳун ба ранги осмон ахтарфишон.

Мо, ки ҳамҷонем, бо як шеъри тар дил бастаем,
Мо ба як рӯи накӯе абрӯе пайвастаем,
Аҳди ёриро ба тӯли қарнҳо нашкастаем.

Гар набошад дӯстии мо, мабодо рӯдҳо,

Гар набошад оташи дилҳо, чи суд аз дудҳо,
Баҳри ҳамосудагӣ бигзаштаем аз судҳо.

Зери як гунбад сареву сарпаноҳе доштем,
Сӯи ахтарҳо ду чашму як нигоҳе доштем,
Пояе то чарх аз «пои расад» афроштем.

Тошканди пирро бинам ҷавонмарди аҷиб,
Халқҳоро мекунад бо ҷону бо дилҳо қариб,
Нест дар шаҳри дили мо ҳеч кас асло ғариб.

Осиёву Африқо ғунҷид дар шаҳри дилам,
Баҳрҳову рӯдҳо ғунҷид дар баҳри дилам,
Оби раҳмат мебароядд боз аз қаъри дилам.

ХОБИ ҚАҲРАМОН

Ба хотири Қаҳрамони
Иттифоқи Советӣ
Тӯйчӣ Эрйигитов

Лашкари омода бар ҷанги шадид
Ҳамчу як дил гашт, –
Майдон метапид,
Дар камин,
Дар синаи дашти кушод,
Дар замин дилҳои инсон метапид.

Мушаки сабзе баромад дар ҳаво,
Нақшае бигзошт чун тиру камон,
Хест лашкар.
Аскарони сабзпӯш
Аз камин ҷастанд чун тири парон.

Ногаҳон чун хандаҳои Аҳриман –
Аз пулемёте садо омад ба гӯш,
Боз яксон гашт аскар бо замин,
Монд гӯё мавҷи дарёе зи ҷӯш.

Лаҳзаи паймудани паймон расид,
Фурсати санҷидани виҷдон расид,
Лаҳзае, ки ҷавҳари ҷони шуҷоъ
Мешавад чун ханҷари урён, расид.

Тоҷики навхат иҷозат хост, хест,
Аз паи санҷидани тақдир рафт,
Рафт пинҳон, гранат андохт, дид:
Барабас ин чораю тадбир рафт.

Дид ҷуз як чора дигар чора нест,
Шуд ба чашмаш қатраи ашке шарар.
Ёди модар, ёди кишвар кард, хест,
Шуд ба ҷони ӯ ҷавонмардӣ сипар.

Дар қафояш лашкари дар хоку хун,
Сад ҳазорон чашмҳои интизор,
Дар хаёлаш модари танҳои ӯ,
Модари то рӯзи тӯяш чашмдор.

Пеши рӯяш як сӯрохи тангу тор,
Медурахшад з-он ду чашми шӯълабор,
Тангии чашмаш чу чашмони фашизм,
Шӯълаҳояш – тир, тири заҳрдор.

Тангии фурсат ва ширинии ҷон,
Марги наздику ҳаёти ҷовидон,
Нафрати душман, умеди дӯстон

Аз дилаш бигзашт ногаҳ барқсон:

«Хайр, эй ояндаи нодидаам,
Хайр, ишқи поки новарзидаам,
Ишқи яктое, ки дар тафсири ман
Аввалаш модар буд, охираш – Ватан!»

Ин суханҳо як дам аз ёдаш гузашт,
Ҷаст, худро роҳбанди тир кард.
Баҳри лашкар синаи ӯ шуд сипар,
Мардиро то нуқтаи охир кард.

Баъд як сония гӯё хоб дид:
«Рӯи ҳавлӣ об мезад модараш,
Ӯ даме дам дод ҷуфти говро,
Гирд мегардид аз шодӣ сараш.

Бар димоғаш мезанад бӯи замин,
Бӯи райҳон, бӯи гулҳои баҳор,
Рафту рӯи сабзаи тар хоб кард,
Дар таги токе канори ҷӯйбор...»

Хоби ӯ онқадр ширин будааст,
Ки намеояд сифоташ бар забон,
Ӯ нашуд бедор з-ин хоби гарон,
Буд ин хоби муқаддас ҷовидон...

ЧАШМАИ САБОҲӢ

Барои субҳидам аз хандаи гул,
Равону соф чун овози булбул.
Аҷаб нармӣ, аҷоиб беғуборӣ,
Чу шарми духтарони кӯҳсорӣ.

Дамиданҳои чун субҳи сафоят
Кунад аз равшанӣ бо ман ҳикоят.
Ту хомӯшию сад оҳанг дорӣ,
Зи гулҳо бӯй дорӣ, ранг дорӣ.
Чу нози духтарони шӯхи Дарвоз
Чӣ ширинӣ, аё сарчашмаи ноз!
Биё, лабро ба лабҳои ту монам,
Ғами деринаро аз дил биронам.
Бинӯшам об аз оби ҳаётат,
Барам то гӯшаи дунё сифотат.
Туро, ёри ҷавонӣ, ёд кардам,
Ба ёдат мазрае ободд кардам.

ДАВОМИ НЕК РОҲАТРО

Ба Владимир Луговской

Даме ки размгоҳи бешикасти Рустами Дастон
Ба чанги бекҳо афтид аз дасти забардастон,

Даме ки базмгоҳи Ибни Сино, Рӯдакӣ, Хайём
Бишуд ҷавлонгаҳи дуздон,
Бишуд бозичаи айём,

Ба ин ҷо омадӣ пои пиёда мисли як сарбоз,
Ба қалби шоиру бо ҳуҷҷати раҳсоз.

Ту аз кӯҳу камарҳо бо машаққат роҳ мебурдӣ,
Чу шоир, ошиқи шаб хавф аз бегоҳ мебурдӣ.

Зи дарё об мехӯрдиву мехуфтӣ,
Намехуфтӣ,
Ба яздон баҳс мекардӣ,

Ба дарё роз мегуфтӣ.

Чу дарё вирд мекард аз забонат шеъри Пушкинро,
Ту боло мешудӣ
То даст гирӣ моҳу парвинро.

Шунидӣ нағмаи ҷонпарвари хиргоҳӣ аз хиргоҳ,
Ҳам овози азони деҳаро бар даргаҳи аллоҳ.
Шабоҳанги хурӯсонро,
Бонги хилхоли арӯсонро.
Сукути кӯҳи тафсонро,
Садои ҷони инсонро.

Ту ғарқи созҳо будӣ,
Ту банди розҳо будӣ,
Чу булбул моили парвозҳо,
Овозҳо будӣ.

Ки ногаҳ шарфаи тири камон,
Аспи дамон омад.
Кадомин бек сӯи деҳ бе посбон омад?
Балои осмон омад?

Ту барҷастӣ,
Камар бастӣ,
Ба аҳли деҳа пайвастӣ,
Ғурури бек бишкастӣ.

Ҳамин шаб ёр гаштӣ чун қалам тиру камонатро,
Дигар оҳанг бахшидӣ
Ҳамин шаб достонатро.

Дар ин пасту баландиҳо,
Дар ин сустиву сахтиҳо,

Миёни гиру дори некбахтӣ, шӯрбахтиҳо,

Ту дидӣ Вахшро танҳо
Миёни кӯҳ дар ғавғо,
Бидидӣ дар бисоти ӯ дили дарёи Ҳофизро.

Чу шоир ёд н-овардӣ макони разми Рустамро,
Надидӣ даврагардон ҷоми сесадпораи Ҷамро.

Аҷамро дидаву савти Аҷамро лек нашнидӣ,
Дами пирӣ бузургонро ту хору бенаво дидӣ?

Агар дар хонаи тоҷик тамоми чиз ночиз буд
Ба ҳар гаҳвора Ҳофиз буд ё девони Ҳофиз буд.

Ҳамон пире, ки аз пайроҳаҳо то арсаи дунё
Зи манзилҳо ба манзилҳо
Гушода роҳ аз дилҳо.

Агар бо номи Ҳофиз мешудӣ дар хонаи тоҷик
Баногаҳ қаср мешуд аз карам вайронаи тоҷик.

Агар бо шеъри Ҳофиз роз мегуфтӣ ба духтарҳо,
Ба шеърат мефаромад аз самои ҳусн ахтарҳо.

Агар як бор медидӣ ба хубӣ чеҳраи Лайло,
Чу Ҳофиз маст будӣ умрҳо аз он рухи зебо.

Вале ошиқ нагаштӣ,
Роҳ бурдӣ, достон гуфтӣ,
Ба ҳар сурат сухан аз дарду дармони замон гуфтӣ.

Ту хидматро адо кардӣ чу як раҳсоз, чун сарбоз,
Туро охир ато кардӣ табиат шоири мумтоз.

... Аз он шабҳо
Зи «Кӯҳи нор» доим мерасад овоз,
Садои мардуми раҳсоз,
Садои шоири сарбоз.

Зимистон асту
Механдад ба ёди ту гули бодом,
Бубин Мирзои кӯлобӣ диҳад роҳи туро анҷом.

Дуои нек роҳатро,
Давоми нек роҳатро!

АҲСАНТ БА ОДАМ!

Як моҳваше дар лаби дарёчаи кӯҳӣ
Аз об баромад.
Гӯё зи паси абр чу симоби сафеде
Маҳтоб баромад.

Рӯ дидаму ин сония дар чашм аён шуд
Ногаҳ табақи гул.
Лаб дидаму ин сония аз чашм ниҳон шуд
Ногаҳ варақи гул.

Аз ҳар сари мӯйи сиёҳаш рехт ба покаш
Ҳамчун дури ғалтон,
Сад қатраи тобандаи дарёчаи кӯҳӣ,
Сад қатраи рахшон.

Бо ин ҳама хубиву бузургӣ шуда тасвир
Дар қатраи обе,
Метофт дури қатра ба рухсораи покаш

Бо ранги гулобӣ.

Эй пайкари покиза чу як қатраи обе
Эй зебиши олам,
Бо он ки туро зода, парӣ ном надодаст,
Аҳсант ба одам!

МАНИ МОДАР

Мани модар ба умре кадхудо будам,
Равонбахши ҳазорон наслҳо будам,
Агарчи рӯзгоре бенаво будам,
Замин будам, замини зери по будам.

Балоҳои заминӣ аз сарам бигзашт,
Чӣ дарёҳо зи чашмони тарам бигзашт,
Чӣ лашкарҳо зи рӯи пайкарам бигзашт,
Чӣ ғамҳо аз дили ғампарварам бигзашт!

Сахо кардам ба вақти тангдастиҳо,
Баландӣ хостам аз дасти пастиҳо,
Ато кардам, намудам сарпарастиҳо –
Бузургонро ба роҳи бешикастиҳо.

Зи хашмам ҳамчу Рустам паҳлавон зодам,
Зи раҳмам чун Манижа меҳрубон зодам.
Ба қалбам Рӯдакиро ҳамзабон зодам,
Ба дасташ хома додам, достон додам,

Ки монад ҳар набарду марди майдонам:
Ба домони сухан – покии домонам,
Ба парвози сухан – парвози пайконам,
Ки монад дар паноҳи шеър – шеронам!

Ман имшаб дар сари гаҳвора бедорам,
Ман имшаб ҳамтани Сайёра пуркорам.
Ба зери осмон сокину сайёрам,
Зи равзанҳо пагоҳӣ файз меборам.

Вале асрори шаб ҳамчун сияҳдом аст,
Сиёҳию сафедӣ нақши авҳом аст,
Муроду номуродӣ зери як бом аст;
Шаб ором асту пеш аз обхезӣ рӯд ором аст...

Илоҳо, рӯдҳо ором бархезанд,
Пагоҳӣ булбулонам ғулғул ангезанд,
Занон аз ханда гул чинанд, гул резанд,
Шуои сабзу нури сурх омезанд!

Валекин бар хилофи амри модарҳо,
Саҳар аз лонаҳо ҷои кабӯтарҳо
Бизад дар осмони мо сияҳпарҳо –
Сафи тайёраҳо... Ларзид кишварҳо...

Ба амри дил ҳама аз хоб аскар хест,
Ҳама – пиру ҷавон чун рӯзи маҳшар хест,
Барои осмонбинӣ санавбар хест.
Қаламкаш бо даравгар хест, минбар хест!

Ба тифлонам дуоро роҳбар кардам,
Ситодам, аз паи онҳо назар кардам,
Раҳи пурхавфашонро бехатар кардам,
Накардам гиря, худ бар худ зафар кардам.

Шафақро рӯ ба рӯям лолагун дидам,
Ва барфи сурхро саҳрои хун дидам, –
Ба дуриҳои дурӣ ҷангро бо чашми сар дидам,

Яке захми писарро дар ҷигар дидам...

Чу холӣ дидам аз нав ошёнҳоро,
Арӯсони дуҷони остонҳоро,
Ба сарҳо рангу бори осмонҳоро,
Паи таскин кушодам достонҳоро.

Ман охир тифлбону хокбон будам,
Дарахтон борвар, ман боғбон будам.
Паи рӯзии тифлон – обу дон будам,
Парешон дар замини бекарон чун аскарон будам...

Агар як бачаам дар ҷанг меафтод,
Сутун аз посутуни санг меафтод,
Ба рӯи синаам оҷанг меафтод –
Нишони гӯри холӣ дар замини танг меафтод.

Сафар дар роҳи саҳро рафту саҳроям,
Азизам роҳи дарё басту дарёям,
Чу Тӯйчӣ тирбанду тирполоям.
Писарҳо баҳри дунё рафту дунёям!

Зи назди ман ҳама сафбаста мерафтанд,
Чу моҳу солҳо пайваста мерафтанд.
Ғурури хасмро бишкаста мерафтанд.
Барои ман зи худ вораста мерафтанд.

Парешон омадед аз раҳ, парешонам.
Ҷавон рафтед чанде пеш, ҳайронам,
Чу мардон омадед, имрӯз, хандонам.
Зиҳӣ, эй баччаҳои марди майдонам!

Ба роҳи Ойгул чашмам ба уммед аст,
Ки ҳамчун вақт дар парвози ҷовид аст.

Нишасташ чун нишастанҳои Хуршед аст:
Ки мешинад... намешинад...

Ҳаметарсад, ки аз он оташи думдор,
Ки гардад аз думи тайёрааш ҳамвор –
Бисӯзад марғзори зиндагӣ якбор;
Биёбад шӯълаи Ҷанги Ҷаҳон такрор!

Дареғо, тифлҳоям дар сафар монданд,
Ба рӯи сангҳои қабр сар монданд...
Кунун дар кӯҳсорам баҳри ҳар аскар
Барорам қуллае чун ҳайкали мармар...

ХАНДА КУН, ЭЙ ОСМОН!

Гар ба шодиҳо шарики одамӣ,
Ханда кун, эй осмон!
Дову дасти тӯй дорад кишварам,
Рӯ кушо, нуре фишон!
Сабр кун, борон, ки ҳар як қатраат,
Ҳамчу ашки модар аст,
Ашки модар талх бошад рӯзи тӯй,
Гарчи ранги гавҳар аст...
Бин, ба саҳро духтари тоҷикро,
Мебарояд субҳидам.
Ҳусни саҳро, шӯҳрати тоҷикро
Мефизояд субҳидам.
Шастро бину шитоби дастро,
Он ду чашми мастро,
Духтари болобаланд, сарпастро,
Хоҳари гулдастро,
Ошиқи саҳрои сабзи пахтаро,
Ки ба оғӯши кушод

Рӯй меорад ба саҳро, бар замин,
То бигирад дар канор
Беканориҳои саҳрои кабуд,
Ҳам бузургии замини покро.
Сабр кун, борон,
Гузар, абри гузар,
Ханда кун, эй осмон!

ШЕЪРҲОИ НАВ

КАТИБАИ КУРУШИ КАБИР

Мо аз ин дарё ба он дарё яке руде кушодаем,
Рӯдбори зиндагиро мо зи нобудӣ кушодаем.
Як хати марзи ватанро бо хати обӣ кашидем,
Хобҳои обҳоро мо зи бехобӣ кашидем.
Новадонҳо зери парчамҳои обиву гулобӣ,
Бодбонҳо – болҳои осмониву саҳобӣ.
Нохудои мо бувад дӯшизае дар порсоӣ,
Дасти Яздон бар сараш боли ҳумоӣ.
Тангии Ҳурмуздро бо вусъати дилҳо кушодем,
Ин раҳи наздикро бар рағми ғофилҳо кушодем.
Новадонҳо бигзарад аз обҳою бодҳояш,
Мо кушодему супоридем дар амри худояш.
То ки Юнонӣ ба Ҳиндустон барад армони моро,
Ҳафт кишвар гӯш дорад даъвату фармони моро.
Ҳафт кишварро дуруду ҳафт кишварро сипос,
Маснади Маздои поку покгавҳарро сипос!

МИРИ ШИКОР

Баҳору манъи шикору замони висол,
Ту шарм менакунӣ аз ғизолу чашми ғизол.
Ғизол дар камари кӯҳи нор меларзад,
Чунон ки шеъри ғазал дар навор меларзад.
Сафи савор бубину сагу шикор бубин,
Яке ғизолу чунон гиру дор бубин.
Камар-камар ҳама тиру нишона як нахчир,
Раҳи халос дигар нест ҷуз раҳи тақдир.
Чу ҳалқа танг шуд, оҳуи мо ба дарё ҷаст,
Нафир карду зи бому зи доми дунё ҷаст.
Гузашту рафт чу оҳу ба он канораи руд,
Кашид нола, ки сайёду дому дад, падруд!
Вале сагони шикорӣ гирифта дунболаш,
Ба ҷои пой, худоё, кушой шаҳболаш.
Дар ин масири бало то Хутан басе роҳ аст,
Ба ҷуз дуои манат зӯри пой ҳамроҳ аст.

КИ МАСЪУД ЗОДАСТ ЧАРХИ БАРИНАШ

Чӣ шак дар набарди замону заминаш,
Ки Масъуд зодаст чархи баринаш.
Ҷиҳоди варо ҳар касе кам бубинад,
Ки дар бурҷи симурғ бошад каминаш.
Аҷаб хирасарҳо, аҷаб бебасарҳо,
Надиданд нури набӣ дар ҷабинаш.
Ба нек офаридӣ варо, эй Худованд,
Чаро кина корӣ ясору яминаш?
Агар Рустами дигаре офаридӣ,
Накардӣ савора ба Рахшу ба зинаш.
Магар Рахши ӯ меравад з-осмонҳо,
Ки ояд гаҳе шиҳаҳои маҳинаш.
Ба раҳм офаридӣ варо ҳамчу Сӯҳроб,
Чаро офаридӣ падарро ба кинаш?

Чӣ рӯҳест дар пайкари худ нағунҷад,
На обе, ки оранд дар обгинаш.
Ватан буд умре шиори ҷиҳодаш
Ки бодо баҷодор дунёву динаш.

ТО РУСТАМИ ЗАМОНА

Аз Рустами фасона то Рустами замона
Ҳиммат гузору бигзар бо гоми рустамона,
То аз забони килкат оташ кашад забона.

Гурзи гарони Рустам бигзор бар канора,
Онро пазир, шоир, як пора истиора,
Имрӯз тирбор аст ҳамвора моҳвора.

Наъра мазан чу Рустам, сайёра ҳамчу гӯш аст,
Ё худ фазои олам бонки суханфурӯш аст.
Он ки паём орад, Ҷабрил ё Сурӯш аст.

Магзар зи кори Рустам, бигзар зи ҳафт хонаш,
Дар дасти хасм афтод ҳам Рахш, ҳам инонаш,
Деви сапед бинӣ имрӯз гирди хонаш.

Кори сиёҳ бинӣ дар кишвари каёнаш,
Сад хасми мурда бинӣ имрӯз дар зиёнаш.
Пар монду фар намонда имрӯз дар камонаш.

Рустам зи шаҳри Кобул рӯзе ки рафт берун,
Хушкид рӯди Кобул, ҷорист рӯди Ҷайҳун.
Хун медамад зи ҳомун, хун мечакад зи гардун.

ТАРҲИ ЗОБУЛ

Он ки по истоду гирдаш се хати маҳсар кашид,
Аз фазои шуми истеъмор боло сар кашид.
Он ки аз доираи имони худ берун нарафт,
Даври гардони Ватанро бо хати мистар кашид.
Он ки дар мардиву помардӣ баландовоза шуд,
Хешро аз хок паст, аз кӯҳ болотар кашид.
Он ки доман-доман ашки сӯгворон дидааст,
Киштии уммедро аз оби чашми тар кашид.
Он ки хоки хоксорӣ тӯтиёи чашм кард,
Пой дар сангар ниҳоду даст аз минбар кашид.
Эй басо Сӯҳробу Рустам дар дили ӯ зиндааст,
Тарҳи Зобулро ба рӯи сина бо ханҷар кашид.
Халқи афғонро дуою муддао Масъуд буд,
Ин дуои хокиёнро меҳр дар ховар кашид.

НАХЛ МЕГИРЯД

Парвардигор...
Чаро Балх талх мегиряд?
Ба ҷои Ноҳиди гумгашта нахл мегиряд?
Ту, эй саманди сафеда, зи хаварон бархез,
Зи Каҳкашон бихирому зи наъл гавҳар рез.
Зи Каҳкашони хаёлам гузар ба аспи сафед,
Чаҳор аспи сафеду чаҳор бонги умед.
Биё ба марзи парастандаву парасторат,
Суруди меҳр суруда зи меҳрпайкорат.
Ба он диёри куҳан, ки ба мисли пораи туст,
Биёр ҷунбиши нав, з-он ки гаҳвораи туст...

ВАТАН

Чун синаи садчоки ялонӣ, Ватани ман,
Ман зиндаю медӯзӣ ту аз гул кафани ман.
Ту олами яктои манӣ, дида мабодо,
Бинад гули хокистари боғу чамани ман.
Бо ин ҳама худсӯзӣ туро боз парастам,
Қутби ману Маздои ману Аҳримани ман.
Як қофилаи ишқи ман аз роҳ рабуданд,
Ман ҳеҷ надонам, кӣ бувад роҳзани ман.
Аз тундиву аз тезӣ чунон хор шудастем,
Чун хор бувад пираҳанам дар бадани ман.
Хубон ҳама оҳу шудаю кӯҳ ба кӯҳанд,
Як ҷав нахарад нофаи моро Хутани ман.
Мардӣ чу гузашт аз камари мард, ҷунун аст,
Эй вой аз ин мардии барбодзадани ман!

ЯК ЧАМАН СУХАН

Қасам ба чашмаки хуршед,
Қасам ба боди сари шохҳои баланд,
Қасам ба хок
Ва оби зулоли синаи ток,
Ки замҳарири заминро шукуфазор кунам.
Қасам ба хандаи оташ,
Қасам ба гиряи шамъ,
Ки шамъхонаи хомӯши ин хиёбонро
Даруни синаи ин раҳравони беово
Ҳазор ояи нурӣ ман интишор кунам.

Қасам ба равзани рӯзу
Қасам ба тавсани шаб,
Ки аз хироми баланду маҳину мушкинаш,

Зи ёли болфишону зи наъли зарринаш
Зи Каҳкашон
Ба хаскашони хиёбони шаҳри сармоӣ
Зи гарди ситора шароразор кунам.
Қасам ба сабзии саҳро,
Ба рӯи гандумгун,
Ба майсаи лаби ҷӯи лабони хубонаш,
Барои зиннати домони духтари наврӯз
Ба кӯҳу дашту даман
Як чаман
Сухан бисабзонам.

БАРОИ ЛОИҚ ШЕРАЛӢ

Ҷон будиву рафтӣ, зиндаям, ҳайронам,
Дар васлу видои ҷону тан сарсонам.
Бо ашк марез пок дар домани хок,
Бо ханда марав ту аз лаби хандонам.

Ку зиндадиле, ки зиндадаргӯр нашуд,
Ку сӯзи ҷигар, ки захми носур нашуд.
Ҳамхони замон будиву ҳамрони ялон,
Пайванди замона бо замон ҷӯр нашуд.

Як даст қалам кашид аз боли замон,
Як панҷа ба ёли аспи иқболи замон,
Бо ин ҳама панҷабозиҳо охири кор
Биншаставу гиря кард бар ҳоли замон.

Гирди сари ёри зор гаштӣ сад бор,
Бо шамсу қамар, ба гардиши лайлу наҳор.
Гар ёр вафо накард, ағёр чӣ кард,
Рангат ба хазон расиду бӯят ба баҳор.

Азбаски тарабхез туро пиндор аст,
Асбоби тараб туро ғами бисёр аст.
Аз гиряи дил ашк ба рӯе надамид,
З-он синаи ошиқон гулу гулзор аст.

Дар шеъри дарӣ дар ба дарӣ бисёр аст,
Танҳо дари ишқи пок безинҳор аст.
Аз Арш ба фарш ҷумла ҷӯёи раҳанд,
Роҳе, ки ба ҳақ барад, паси симхор аст.

Хуршед кашида теғ бар куштани шаб,
Ранг аз рухи шаб парида чун ранги тараб,
Хуршедвашо, чӣ мекашӣ теғи нигоҳ,
Ҳуш дор, сафед мешавад мӯи сиёҳ.

ДУБАЙТИҲО

Рамузи Ваҳдат аз наврӯз омӯз,
Ва ё аз тифли навомӯз омӯз.
Зудудан дудаҳои осмонро
Ба зери осмон аз рӯз омӯз.

Рамузи Ваҳдати олам ҳамин аст,
Нумӯи сабза аз лутфи замин аст.
Гаҳе борону гоҳе санг борад,
Чӣ чархишҳо, ки дар чархи барин аст.

Замини ташна рӯзе об ёбад,
Чу ринде, ки шароби ноб ёбад.
Зи чархишҳои сар ё чархи ахзар
Саҳар хуршеду шаб маҳтоб ёбад.

Замин чархад, ҳамечархад сари ман,
Ки меафтад зи дастам соғари ман.
Замин ҷому ҳама дарёст дар он,
Нарезад қатрае з-ин ҷоми гардон.

Ту ваҳдат аз дили бекина омӯз,
Намуди ростӣ з-ойина омӯз.
Нигаҳдории ойини ҳақиқат
Зи бишкан-бишкани порина омӯз!

Зи Миррих табли ҷанг ояд ҳамеша,
Зи Зӯҳро ною чанг ояд ҳамеша,
Аё Симурғ, Золи нав куҷо шуд,
Зи кӯҳи Қоф санг ояд ҳамеша.

Раҳи ваҳдат зи санги пора бигзашт,
Баланду пастро ҳамвора бигзашт.
Ҳазар кун аз раҳи дилҳои сангин,
Ки ҳар кӣ з-он гузашт, овора бигзашт.

ДОСТОНҲО

МАВҶҲОИ ДНЕПР

ОҒОЗ

Эй Днепр, модари поки Тарас,
Назди ту даҳрӯза меҳмон омадам,
Аз лаби дарёи Панҷи беқарор –
Аз Бадахшон, аз Зарафшон омадам.

Изн деҳ, як дам нишинам дар барат,
Сер бинам мавҷҳои дилбарат,
Бишнавам овози пуршӯри туро, –
Бо суруди Кобзар ҷӯри туро.

Бингарам бар шеваи рафтори ту,
Бишнавам то лаҳҷаи гуфтори ту,
То ба мисли Панҷ бишносам туро,
Дар Бадахшон ҷӯям осори туро.

Омадам пеши ту аз роҳи дароз –
На ба мисли одамони раҳгузар,
Омадам бо эхтирому боварӣ
Ҳамчу фарзанде ба даргоҳи падар.

Омадам,
            рӯди бузург,
                        эй мавҷҳо,
То шавам чун қатрае ёри шумо,
То шавам воқиф зи асрори шумо,
Мавҷҳою,

мавҷҳою
мавҷҳо! ...

МАВҶИ НУР

Роҳбандони ту бисёр омаданд,
Бо дами шамшери хунбор омаданд,
Лек бастан роҳу маҷрои туро,
Ё шикастан азми ту,
рӯҳи туро,
Ҳеҷ оламгир натвонист, не!

Зидди душман мавҷи ту шамшер буд,
Дар миёни бешаҳо чун шер буд.
Мавҷҳо чун лашкари иқболи ту,
Чун сафи Богдан ба истиқболи ту,
Бо салобат буд умре раҳсипор...

Лек як рӯзе, ба айёми баҳор
Лашкаре омад ба сӯят бешумор,
Лашкари чӣ, одамони хоксор –
Коргар,
деҳқони оддӣ,
шахтёр,
Лашкари пурзӯри бе тиру камон.
Одамоне, ки на дунё доштанд,
Не ҳашам, не мулки Доро доштанд.
Азми сахту
хуни гарму
қалби нарм,
Ҳиммати монанди дарё доштанд;
Сарвати онҳо ҷавонӣ буду бас.
Ҳуҷҷати чӣ,

балки он дастур буд.
Нақшаи ГОЭЛРО буд,
нур буд,
буд ин фармон бар обу замин,
Зери фармон –
ному имзои Ленин ...

Ё барои ҳурмати ин ном буд,
Ё барои бахти фарзандони худ,
Ногаҳон додӣ сару сомони худ,
Пири саркаш тобеи фармон шудӣ.

Бо ҷавонон ту ҷавонӣ ёфтӣ,
Зӯри нав,
зӯри ҷаҳонӣ ёфтӣ,
Чун ба мавҷат мавҷи дилҳо ҷӯр шуд,
Мавҷи бебоки ту мавҷи нур шуд,
Номи ту бо номи нав машҳур шуд.

Аз ДнепроГЭС,
аз маъвои ту,
Ҳамчу хуни тоза дар рагҳои ту
Нур чорӣ гашт дар саҳрои ту,
Гашт равшан оламу дунёи ту,
Оламе, ки орзуи халқ буд.
Дар замину дар ҳаво ҷорӣ шудӣ,
Дар биёбон рафта,
гулзоре шудӣ,
Дар хиёбон рафта,
анворе шудӣ,
З-он шаби Полтава охир рӯз шуд,
Ҳам ҷавонӣ ёфт дунёи куҳан.

Эй Днепр!

Офарин зӯри туро!
Мепарастам оташу нури туро,
Баски он оташ бувад ҳамсоли ман,
Нури чашму оташи иқболи ман.
Дидаро бо нури ту бикшодаам,
Чашм бикшода, ба ту дил додаам ...
Оташи дилҳост дар нури шумо,
Мавҷҳою,
мавҷҳою
мавҷҳо !..

МАВҶ ДАР ПЕШОНАИ ПОКИ ТАРАС

То наҷӯяд ростиро,
То нагӯяд рост дар дунёи каҷ,
Асри сангин, ҳукми нангин
Шоири озодро сарбоз кард.
Рӯҳи шоир буд шоҳин,
Шоҳинеро манъ аз парвоз кард.
Фикри ӯро, зикри ӯро, –
Шеъри ӯро шери дар занҷир кард.
Баҳри ӯ бо амри дунё
Шеър гуфтан манъ шуд,
Гӯиё роҳи Днепро банд шуд.
Мавҷаи раҳбастаи ӯ
Дар даруни синаи ӯ оқибат гирдоб шуд, –
Ончунон гирдоби ҳоил
Ончунон гирдоби дил! –
Бо ғазаб мехост бинмояд нагун
Даври каҷбунёдро, ҳам олами бедодро.
Мавҷи дарё буд шоир,
Дар ғами дилҳост аз дилҳо ҷудо ...
Дур аз мавҷи Днепр,

Дар ғамистон,
дар биёбони қазоқ,
Дар муҳити мавҷҳои реги тафсони қазоқ;
Дар сараш савдои Киев,
Дар дилаш ёди Днепри модараш, -
Моҳҳою солҳоро
Ҳамчу мавҷе дар биёбон сарф кард:
Оқубат мавҷи Днепр
Мисли чине дар ҷабинаш нақш баст, -
Мавҷи дарёи тафаккур,
Мавҷи кин,
мавҷи ғазаб,
мавҷи асаб –
мавҷҳои зиндагӣ ...
турфа асрорест дар зери шумо,
Мавҷҳою
мавҷҳою
мавҷҳо!

МАВҶ ДАР САҲРО

Мавҷро оё ба саҳро дидаӣ?
Шарфаи онро магар бишнидаӣ?
Дидаӣ уқёнуси беобро,
Мавҷҳои хушки нилитобро?..
Ман чунин баҳри аҷибро дидаам,
Дар сари ҳар мавҷ дил варзидаам.
Буд ин баҳри кабуди беканор
Дар канори Украини номдор.
Мавҷи қулзум, мавҷи гандум буд он,
Ризқи мардум, нони мардум буд он.
Мешиносам, мешиносам бӯи он,
Бӯи ширин, бӯи дерин – бӯи нон.

Ман зи хурдӣ баҳра аз он бурдаам,
Дар Бадахшон аз ҳамин нон хӯрдаам.
Ҳаст дар ёдам, ки ногаҳ ҷанг шуд,
Роҳи ин мавҷи саховат банд шуд,
Нон баробар шуд ба ҷони одамӣ,
Рафт лаззат аз даҳони одамӣ ...
Ҳис мекардем, дар он солҳо
Аз тани мо буд узви мо ҷудо.
Баъд мавҷи лашкари бебоки мо
Рӯфт садди хасмро аз хоки мо.
Мавҷи ин дарё зи нав озод шуд,
Боз мардум сер, мулк обод шуд.
Донаи хайри ҳамин саҳрои пок
Сабз шуд андар биёбони қазоқ,
Сабз шуд, пурмавҷ шуд чӯли ғариб,
Зиндагии тоза шуд ӯро насиб.
Ман ба ҳар мавҷи маҳини ин замин
Боз дидам мавҷҳои Украин ...
Украина! Мавҷи ту, эҳсони ту,
Ҳосили сарпанҷаи деҳқони ту,
То Душанбею Қазоқистон расид,
Нони гандум қуввату дармон расид,
Ҷунбиши дарёст – рафтори шумо,
Мавҷҳою мавҷҳою мавҷҳо! ..

МАВҶИ ОДАМ

Ба хотираи Қаҳрамони
Иттифоқи Советӣ
Саидқул Турдиев

...Днепр!
Ҳаст дар ёдат магар он соли сели оташин,

Мавҷҳои одамин монанди сели оҳанин
Омаду дар мавҷҳоят банд шуд?
Як тараф урдуи мо роҳи гузар мекофтӣ,
Як тараф тири адӯ тӯри аҷал мебофтӣ,
Мегузаштӣ аз миёни як замину ду замон.
Ногаҳон тоҷикписар худро ба оғӯшат фиканд,
Шарфаи тири адӯ гардид ин соат дучанд,
Мавҷҳоят гашт аммо ҷавшани ҷони ҷавон.
Аз паи ӯ ротаи ӯ сӯи он соҳил шитофт.
Садди оҳан, садди оташ, садди хороро шикофт,
То ба он соҳил нахустин роҳи дарёро кушод,
Пораи хоки туро бигрифт аз чанги адӯ
Аз ғазаб лабрез шуд гӯё дили танги адӯ,
Чашмро пӯшида аз тӯпу туфанги бешумор
Тири дунёро ба рӯи паҳлавонон рехтанд, -
Оби дарё, хоки соҳилро ба элак бехтанд.
То дами субҳ аз дусад ҷон панҷ ҷони зинда монд,
Панҷ одам дар канорат ҳамчу дил поянда монд;
Пушт – обу пеш-оташ, аз ҳаво – борони тир,
Дар миёни обу оташ – панҷ фарзанди далер
Тан ба тан бо лашкаре ҷангид ... Оваҳ, ногаҳон
Тири душман аз билети сурх – аз ҷавшан гузашт,
Аз дили пурхашми тоҷик – аз дами оҳан гузашт,
Ҳаст дар ёдат, чӣ сон афтонд ӯро бар замин? ...
«Воҳ, модар!» гуфтаю хоки туро оғӯш кард.
Лаҳзае модар - замин қалби ҷавонро гӯш кард:
Даргузашт ӯ ...
Дар ҳамин дам
лашкар аз дарё гузашт.
Байрақи оғуштаи хунро зи нав бардоштанд,
Ҳамчу машъал, раҳнамо болои сар афроштанд,
Ҳар диле мезад ба зарби «Интиқому интиқом !»
Шуд ҳамон як пораи хоки Ватан – маъвои ӯ,
Манзили бо нақди ҷон бигрифтаи ӯ, ҷони ӯ.

Манзилеро, ки ҳама бо ҷон харидорем мо.
Эй Днепр!
Солҳо аз пеши манзил меравӣ,
Гӯй охир,
аз чӣ ин сон сӯи соҳил медавӣ?
Гуфт бар ман
бо забони мавҷҳои безабон:
«То бигирам ин дили ҷовидро
Дар канори мавҷҳо ...»
Зикри бисёрест дар савти шумо,
Мавҷҳою
мавҷҳою
мавҷҳо !..

МАВҶИ ПӮЛОД

Авф кун, хонанда,
эй донандаи асрори ман,
Мавҷ дар пӯлод ҷустан
нест оё кори ман?
Рост мегӯӣ, ки дар пӯлоду оҳан мавҷ нест,
Дар сукути сард
асрор аст,
аммо авҷ нест.
Ман, ки дилбинам,
ба чашми дил назар меафканам,
Ман ба ҳар торе –
чу тори қалб нохун мезанам:
Мавҷ мехезад зи ҳар чизе, агар беҷӯш нест,
Савт мехезад зи ҳар торе,
агар хомӯш нест ...
Гар бубинӣ печи Мартэн –
кӯраи пӯлодро,

Мавҷи оҳанро бубинӣ –
мавҷи оташзодро ...
Запороже!
Манбаи пӯлод,
ин ҷо ёди туст,
Ин сафар мавҷи дили ман –
Мавҷаи пӯлоди туст.
Ҳаст дар ёдам ҳамин соат,
ки Мартэн боз шуд,
Гӯӣ мурғи офтобӣ аз қафас
парвоз шуд,
Баъд ҷорӣ мавҷи пӯлодӣ
ба мисли об шуд,
Цех рахшон гашт,
мисли кӯраи дартоб шуд.
Ончунон рахшон, ки оҷиз дидаю наззора шуд,
Ончунон тафсон, ки ҳар одам чу оташпора шуд,
Марди мисинрӯй,
к-андар обу оташ ғарқ буд,
Рӯй оташ, мӯй оташ, ҳар нигоҳаш барқ буд,
Дар сари ин мавҷ ҳоким буд ...
Дорам боварӣ,
Одам аз пӯлод пурзӯр аст дар тобоварӣ.
Мавҷи оҳан дар гудозу сӯзи оҳан будааст,
Бо миҷози хеш оҳан
мисли одам будааст.
Ман кунун меоварам имон
як бори дигар
Назди оташ, назди оҳан,
назди марди коргар,
Назди ин ҳикмат, ки бошад рост
чун панди падар:
«Одамӣ бошад зи гул нозук,
зи оҳан сахттар ...»

То фалакҳо рафт осори шумо,
Мавҷҳою
мавҷҳою
мавҷҳо! ...

МАВҶИ СУРУД

Дидаӣ, ҳар гаҳ ки ҳофиз
нағмаро сар мекунад,
Тори танбӯраш ба тори дил
баробар мекунад.
Гоҳ бо гармию нармӣ
менавозад торро,
Менавозад хотири дилдодаю
дилдорро.
Гоҳ бо ҳузне ба тори ҷӯр
нохун мезанад,
Гӯӣ нохунро ба тори
қалби маҳзун мезанад.
Бесабаб мардум намегӯяд:
«Диламро кард об
Нолаи танбӯру овози
пурасрори рубоб ...»
Ман ба ин ҳикмат
надорам шак,
варо санҷидаам,
Як шаби май
обгаштанҳои худро дидаам.
Дар канори рӯд
ёри лирадастам об кард,
Нағмаро дар тоб оварду
маро бетоб кард.
Чанг мезад ӯ ба нармӣ

торҳои созро,
Бо имое мебаровард
аз тилисм овозро.
Ман зи байни торҳои лира
дидам рӯи ӯ,
Мӯи мушкин, чашми нилин,
ҳолаи абрӯи ӯ,
Буд тори лира,
ё худ тораи гесӯи ӯ,
Ки саропо соз шуд,
дил рафт дар паҳлӯи ӯ.
Як тараф рӯди Днепр
сеҳркорӣ менамуд,
Дар гудози ман ба духтар
хуб ёрӣ менамуд.
Ҷунбиши ҳар тор – мавҷу
қатраи дарёст мавҷ,
Мӯи пурчин – мавҷ,
дарё – мавҷ,
дар дилҳост мавҷ.
Ҷӯр мешуд мавҷи рӯду
авҷи овози суруд,
Паҳн мешуд аз ҳамин ҷо
дар фазои беҳудуд.
Як замоне об гаштам,
қатраи дарё шудам,
Он шаби май бо Днепр
ҷовидон якҷо шудам...
З-ин сабаб дурам,
вале аз ӯ намегардам ҷудо,
Ҳар садое мебарорам,
ҳаст бо ӯ ҳамсадо!..
Аз дили дарёст овози шумо,
Мавҷҳою

мавҷҳою
мавҷҳо!..

МАВҶИ ХАНДА

Дар лаби рӯди Днепр
Духтаре дидам, чӣ духтар!
Тифли зебо дар канораш буд, модар.
Мӯи қамчин, рӯи гулчин,
Гардани зеби нигоҳаш,
Ҷабҳаи софу ду абрӯи сиёҳаш;
Домани шерозадору
Куртаи гулдӯзии ӯ,
Чеҳраи ранги гули наврӯзии ӯ:
Чашми шаҳлои кабудаш,
Ҳам сурадаш, ҳам вуҷудаш
Мекашад дар дидаам расми туро,
Катерина, Катерина !

Монд кӯдакро ба соҳил
Ӯ ба рӯи сабзаи тар,
Гашт берун аз қабо озода пайкар,
Ханда карду рафт тозон
Сӯи дарёи хурӯшон,
Пайкари покиза шуд дар мавҷ пинҳон.
Дида ин ҳолат,
ба ногаҳ
Нола аз ҷонам баромад,
Пеши чашмам даҳшати дирӯза омад:[1]

1. Қаҳрамони достони Т.Г. Шевченко Катерина баъд аз ҷӯтуҷӯи зиёде маҳбубашро меёбад, вале ӯ аз тифл, аз модараш рӯй мегардонад. Катерина тифлро ба рӯи барф монда худашро ғарқ мекунад.

Кӯдаки дар барф танҳо,

Модари дар қаъри дарё,
Оҳи бӯрон, нолаҳои боди саҳро.
Ёди мозӣ боз омад,
Аз дилам овоз омад:
«Катерина, Катерина!»
Чун баромад рӯи дарё,
Бо адое кард нозе,
Мӯи ӯ бо мавҷҳо мекард бозӣ.
Дӯстонам,
бори аввал
Моҳро дар об дидам,
Обро дар партаваш гул-об дидам.
Дар ҳамин фурсат ҷавоне
Тифлро озод бардошт,
«Катерина!» гуфтаю фарёд бардошт.
Дар ҷавобаш гуфт: лаббай,
Тез аз дарё баромад,
Бол бикшоду ба сӯи тифл омад.
Бача хандон,
оча хандон,
Офтобу об хандон,
Аз миёни хандаҳо шуд бахт тобон.
Бахти ман ҳам тофт ногоҳ,
Ман шудам имрӯз огоҳ:
Зинда бошад ҳамчу дарё –
Катерина, Катерина !

СУРӮШИ СТАЛИНГРАД

«Барои ман агар дар бораи шаҳре сухан гуфтан маҳол бошад, он шаҳри Сталинград аст...»

Долорес Ибаррури

Суханро вазну тамкини замин бояд,
Суханро қудрати ҷонофарин бояд,
Дили сарбозу мисли ту камин бояд,
Замини ман,
Ки дастони туро хонад.

Суханро сеҳри мурдан, зинда гардидан,
Чу дарё дар муҳити хеш ғунҷидан
Бувад лозим, ки авсофи туро гӯяд.

Суханро талхии ашки дили модар
Ва ширинии ёди бӯсаи дилбар
Барои навкамону навҷавон аскар –
Ҳамебояд, ки асрори туро хонад.

Сухан бояд раҳи тақдирро гирад,
Дуои модарони пирро гирад,
Ки бо ҳикмат дами шамшерро гирад,
Ба нимовоз эъҷози туро гӯяд...

Зимистон тухми гул бар хок мерезад,
Баҳорон мавҷи гул аз хок мехезад,
Чу тухми одамӣ резад, намехезад,
Намерӯяд,
ки рози хешро гӯяд.
Ба ҷои ҷисмҳои бо замин яксон,

Зи хоки зинда хезад ҳайкали беҷон,
Чу тимсоли худо бар турбати инсон,
Ки сирри ғайбро бар ҳозирон гӯяд.

Вале ман рози дил аз модарон ҷӯям,
Барои пайкари сарбоз ҷон ҷӯям,
Чу Сино аз замин то осмон ҷӯям,
Ки як дам мурдаҳоро зинда гардонам.

Ба рӯи синаи модар чу сар монам,
Бисӯзам, дар миёни шӯъла дар монам
Ва санги сардро рӯи ҷигар монам,
Ба ин мардӣ,
Чу тифли бепадар монам.

Ва рӯзи хайрбоди рафтагон бинам,
Сукути аскарону нолаҳои модарон бинам,
Дубора пирҳоро навҷавон бинам,
Ҳақиқатро чу тифли безабон гӯям.

Аё модар, дуои хайр меҷӯям,
Чу фарзанди ту роҳи хайр мепӯям,
Ҷаҳони розҳо,
бинмо ҷаҳонамро,
Кушо оғози талхи достонамро!

«23 август. Полки мо аз дарёи Дон гузашта ба Шарқ бемуқовимат пеш меравад... Советҳо чи саҳро ва паҳноҳое доранд, баъд аз ҷанг ин замин вақфи мо мешавад! Имон дорем, ки фюрер ин набардро ба зудӣ сомон медиҳад. Ба гуфти ӯ, армияи 6-ум метавонад осмонро тасхир кунад...

Пас замин чӣ бошад...»

(Аз рӯзномаи сарбози немис)

СУРӮШИ ЯКУМ

Замин

Маро гаҳвора мегӯянд,
Чун гаҳвораи заррин,
Вале ман модари бечораам, хокам.
Агар тифле ба рӯям по ниҳад, шодам,
Агар марде фитад аз пой, ғамнокам.
Чу модар дар азо бо синаи чокам,
Напиндоред бедардам, кафи хокам!
Ба даври хеш чун сайёра ҷунбидам,
Ба даври хона чун гаҳвора ҷунбидам.
Ба рӯзи нек ҳамчун тифл хандидам,
Ба рӯзи бад чу марди пир ларзидам.
Баҳорон гул шудам,
Аз хеш рӯидам,
Ба уммеде, ки бӯедам.
Ғубори роҳ шудам дар роҳи дилёбӣ,
Ба уммеде, ки пӯедам,
Ҷаҳон гардеду рози якдигар донед,
Маро модар,
Шумо, эй қавмҳо, худро писар хонед.
Чу модар аз бисотам
Бар шумо эъҷоз бахшидам,
Зи ҷазби худ гузаштам,
Бар шумо парвоз бахшидам,
Ки боре модари ғамхор гӯедам.

* * *

Қиёми фасли тобистону
Ман хуни ҷигар будам,
Валекин гулбасар будам,

Ба уммеди самар будам.
Зи Волга то ба Дон мерафт
Мавҷи ғаллазори ман,
Чу мавҷи шӯхи дарё буд
Мавҷи лолазори ман,
Ба рӯи мавҷҳо мегашт
Ҷони беқарори ман.
Замини нодарав будам,
Ба сӯи ман хатар омад,
Ба рӯи мавҷҳои зиндагӣ мавҷи дигар омад,
Салиб омад,
Ба ҷои дос шамшери дусар омад.
Маро аз Ғарб
Бо таҳдиду хорӣ танг мекарданд,
Даравгарҳо миёни ғаллазорон ҷанг мекарданд,
Маро бо ранги дигар ранг мекарданд, –
Ранги хуну хокистар...
Миёни халқаи оҳан,
Миёни халқаи оташ,
Миёни ҳалқаи ҷангам,
Ҳама хатҳои тӯлу устуво дар гирди ман омад,
Тамоми бори дунё ногаҳон бар дӯши ман омад.
Ҳама ғунҷид дар ман –
бахру тӯфонҳо
Зи ашку хуну исёнҳо;
Ман охир шаҳр будам,
хонадон будам,
Ман акнун курраи арзам,
муаллақ дар фазои худ,
Ҳавоям дуди хунолуд,
Куҷо шири сафедам,
Рӯи сурхам,
панди шабҳоям?!
Ба ҳам часпид лабҳоям.

Диҳедам косаи обе...
Диҳедам косае обе,
Ки бе хуни ҷигар бошад!
Кунун гаҳвораам,
Аз тундгардӣ чаппагардонам.
Ба зери бори ман ҷон медиҳад тифлам.
Бубардоред аз ҷоям!
Мадад,
эй зодагони ман!
Ҳазар,
эй қавмҳои ҷонситони ман –
Аз он рӯзе,
ки ман бетифл меҷунбам.
Чунон тангам,
чунон бандам,
Ки дар як хона меғунҷам.
Маро озод бинмоед,
Ман сайёраам,
Дар банд мемирам!

5 сентябр. Пагоҳӣ манзари марғубе маро ба ҳайрат овард, бори нахуст аз пушти оташу буд Волгаро дидам, ки дар маҷрои худ орому солор мерафт. Мо аз самти шимол ба Волга –ба мақсад расидем, вале Сталинград ҳоло дар дасти русҳост, ҷангҳои шадид дар пеш аст... Чӣ асрорест, ки русҳо ба соҳили Волга ақиб нишастаанд, наход дар худи соҳил ҷанг кунанд? Ин девонагист!...»

СУРӮШИ ДУЮМ

Дарё

Аё модар!
Шунидам аз лабони хушк овозат,
Манам парвардаи эҳсону эъҷозат,
Ҳамеша дар барат –пеши дарат будам,
Замоне духтарат, имрӯз сарбозат.
Ба соҳилҳои симинат,
Бари домони гулчинат,
Ману Ленин мисоли додару хоҳар калон гаштем,
Ду дарё бо дуои ту равон гаштем,
Ба тундӣ роҳ паймудем,
Туро аз бандагӣ озод бинмудем...
Баҳорон куртаи нилоб пӯшидам,
Зи оби чашмаҳоят об нӯшидам,
Парии обро ман бо ҳарири мавҷ печидам,
Чу духтарҳо зи домони ту гул чиданд,
Гул чидам,
Чу хандиданд, хандидам.
Дамидам, то заминро ташналаб дидам,
Баногаҳ душманатро хунталаб дидам,
Хурӯшидам,
Ман акнун ҷавшани пӯлод пӯшидам,
Ки ман Гурдофаридам, гурдавлодам,
Ту озодӣ,
Чу ман дарёи озодам,
Зимистон аст, яхбандам –
Ба роҳат шаҳпуле аз хеш мебандам,
Туро, фарзанди пайвандам,
Туро бо торҳои васл мебандам
Ба додарҳои ҳамширам, –
Ман акнун роҳи тақдирам.

... Шабонгаҳ тӯпҳою танкро бар дӯш меорам,
Ҳама бори гаронатро, харидорони ҷонатро
Ба заҳмат, бо лаби хомӯш меорам.
Чу ҳангоми гузар
Аз тири душман
Додарони ман
Фитода аз сари дӯшам,
Ба оғӯшам,
Ба монанди садаф дар синаи софам
Ниҳон гаштанд,
Сияҳпӯшам...
Ҳама хашми тую рӯҳи бародарҳост дар ҷӯшам!
Машав маъюс, эй модар!
Туро аз чашмаҳо уммед меорам,
Зи пушти қуллаҳо хуршед меорам,
Ки шабҳои сиёҳи ту шавад равшан.
Лабонат хушк гардидаст, ман қурбони лабҳоят.
Бигир, ман косаи обам,
Сафеду соф чун номуси авлодам,
Бинӯшам то дами серӣ,
Бишӯ чангу ғуборатро,
Бишӯ домони аз хун лолазоратро,
Шикан аз мавҷи нилобӣ хуморатро,
Биҷӯ аз ман баҳоратро.

«14 октябр. Қӯшунҳои мо заводи «Баррикада»-ро гирифтанд, вале ба Волга, ки сад қадам беш нест, расида натавонистанд. Русҳо на аз ҷинси башар, балки махлуқи рӯинтананд, онҳо хастагӣ, тарс ва харосро намедонанд, аз оташ наметарсанд. Маллоҳон чун «девони сиёҳ» дар сармои қаҳратун бараҳна меҷанганд. Мо беҳолу бемадор шудем. Ҳар сарбоз худро тӯъмаи навбатии марг мешуморад. Маҷрӯҳ шудан ва ба

ақибгоҳ рафтан –ягона умед аст...»

СУРӮШИ СЕЮМ

Маллоҳи Баҳри Сиёҳ

Пас аз ҳиҷрон ба васли ту расидам боз, эй дарё,
Даруни синаи ман шӯри нав андоз, эй дарё!
Ба мисли зиндагонӣ меравӣ,
вопас намегардӣ,
Зи роҳи худ ба амри ҳар касу нокас намегардӣ.
Вале ман бар хилофи амри виҷдонам қафо гаштам,
Ман охир тифли дарё будам,
аз дарё ҷудо гаштам.
Даме, ки киштии тӯфониям аз бахти бефарҷом
Ба зери баҳр –
қабристони беором шуд ором,
Ба соҳил ду қадам роҳи нахустин гӯри ман будӣ,
Ва мавҷи охирин аз пушти ман мисли кафан будӣ.
Ман охир зинда аз гӯрам гузаштам бо азоби гӯр,
Садои тӯпҳои дур ҳамчун таблаи ноҷӯр.
Гумон кардам: зи ҷунбиш монд дарёям,
Ба ҷои мавҷи дарё
Гарди саҳро дар таҳи поям.
Ба ранги зарди хоки дарднок оҳиста дил бастам,
Хуморамро ба ранги осмон бишкастаму растам.
Туро дар ташнагӣ дарёфтам, дарё,
Бишав бар киштии умед лангарҷо!
Диламро ҳамчу лангар дар шиканҷи мавҷ андозам,
Агар сар зинда бошад,
баъди нусратҳо сар афрозам.
Барои исмати дарё,
Барои исмати модар.
Барои қисмати тифлони саргардони беёвар,

Ба он соҳил
Маро, эй мавҷ,
бо тундӣ бубар,
Ё аз сарам бигзар,
Ба он манзил,
Ки монанди дилам то рӯз месӯзад,
Миёни шаҳр садҳо хонаи нимсӯз месӯзад!
(Аз ин соҳил ба он соҳил
Гузар мекард аскар,
Даъвати модар
Ҳамеомад миёни мавҷҳо бар гӯши ҷанговар)
...Ана соҳил
Мана қотил,
Зи рӯи мавҷ барҷастам,
Замин тангаст монанди кафи дастам,
Ба ҳар як санг чун фарсанг,
Ба мисли синаи сарбоз дунё танг, –
Дар он ҷо дил намеғунҷад,
Дар ин ҷо одилу қотил намеғунҷад!
Ба зарби найзабозӣ, ҳамлагардонӣ
Саҳар шуд бо зафар ҷанги шабистонӣ.
Хамӯшӣ дар миён омад,
Сукути хоки лангардор,
Ба дӯшам бори ноҳинҷор.
Замин чун киштие ларзид ногаҳ
аз садои танк
Ва душман чун сиёҳӣ аз қафои танк.
Дамодам танкҳо наздиктар-наздиктар мешуд,
Чу умри ҷангҷӯ роҳи миён кӯҳтоҳтар мешуд.
Замин-дарё,
дили сарбоз лангар буд,
Лабони хушки соҳил ҳамчу сангар буд.
Садо омад:
«Ба сӯи танкҳо оташ!»

Гирифта танкҳо бо сангҳо оташ.
Валекин ҳамлаҳо такрор мегардад,
Саҳар оҳиста шоми тор мегардад...
Ба сӯи Миша танк аз пушти танк омад.
Баромад аз камонаш охирин тираш,
Бараҳна медурахшад ҷавҳари номус –
Шамшераш.
Ягона шишаи таркандаро бардошт,
Ба ҷанги тан ба тан
Бо танки фӯлодӣ қадам бигзошт.
Вале таркид шиша дар сари дасташ,
Зи китфаш шӯълае бархост монанди қаду басташ,
Шарар ҷони ҷавонаш сӯхт,
Нидои охиринро дар лабонаш сӯхт.
Саропо оташи зинда
Ба зери танк метозад,
Ба ин дастур Данкоро замоне зинда месозад...
Аз ин оташ тамоми шӯълаҳо хомӯш мегардад,
Аз ин мардӣ адӯ беҳуш мегардад,
Сурӯше бесадо бар гӯш меояд,
Замин бар ҳуш меояд,
Чу меҳри модарӣ ин шӯъларо дар сина мегардад,
(Ҳамин ҷо ҷанг мемирад...)
Ҳамин ҷо зинда мегардад,
Ба мисли шӯъла механдад.

«16 ноябр. Имрӯз аз занам мактуб гирифтам. Онҳо умедворанд, ки то иди мавлуд ба Германия бармегардем ва итминон доранд, ки Сталинград дар дасти мост,чи иштибоҳи бузурге. Ин шаҳр моро ба як дастаи беҳис ва берӯҳ табдил додааст...

Сталинград дӯзахи дунёст. Ҳар рӯзи худо ҳуҷум мекунем. Агар пагоҳӣ 20 метр пеш ра-

вем, бегоҳморо қафо мепартоянд...

Як аскарбачаи рус як дастаи моро рӯҳан ва ҷисман шикаст медиҳанд...»

СУРӮШИ ЧОРУМ

Матвей Путилов

Хаво тира,
Самои абгардон тиратар мешуд,
Замин аз ҳамлаи тайёраҳо дар зери пар мешуд,
Зи таркишҳо баландиҳо ҳама зери забар мешуд.
Миёни зиндаҳою мурдаҳо –
 аз роҳи ноҳамвор,
Зи рӯи барфи навборида,
 аз саҳрои нав шудгор
Ба сӯи қуллаи худ бо машаққат роҳ меҷӯяд.
Ва тори кандаро бо дидаи ҷарроҳ меҷӯяд.
Нафасгиру камингирон ба рӯи қулла сар мекард,
Зи ҳадди зиндагию марг бо тундӣ гузар мекард.
Ана наздик шуд,
 хун меравад дасти камондораш,
Ҳаметобад ба чашми хасм рухсори арақшораш.
Нафасҳо канда-канда,
Торҳои кандаро дарёфт,
Ба як дасташ барои бастани он торҳо биштофт.
Ба фарқаш тирборон шуд
Ва дасти солимаш чун шоҳи бишкаста
Ҳамоил гашт,
 ларзон шуд.
Ба зӯри охирин бо дасти ларзонаш
Гирифта нӯкҳои симро дар зери дандонаш,
Садояш дар гулӯ раҳбанд,
 бо савганд,

Намуд ӯ торҳои кандаро
бо тори ҷон пайванд:
Ва сарлашкар сухан мегуфт бо лабҳои сарди ӯ,
Сухан мегуфт бо гармӣ
рафиқи ҳамнабарди ӯ.
Ватан бо гиряю ханда
Аз ин лабҳои пайваста.
Аз ин армони нашкаста
Сухан мегуфт...
Вале Матвей зери лаб фурӯ мебурд шеванро,
Фурӯ мебурд оҳанро,
Ки аз оҳаш
Нагардад ногаҳон пайвандҳо канда,
Нагардад аз лаби ояндаҳо лабхандҳо канда.
Ба вақти рафтани ҷон ин садо омехт ба ҷонаш,
Баромад аз вуҷудаш ҳамчу армонаш:
«Видоъ, ёрон!
Ба ҷои ман
Шумо хандед,
Дил бандед,
Гул бӯед,
Дил ҷӯед,
Бибӯсед,
Об нӯшед аз лаби чашма.
Ки ман лабташнаам,
Ташна...»

«19 ноябр. Русҳо дар тамоми фронт ба ҳуҷум гузаштанд. Чархи таърих дар ҳақиқат ба пеш мегардад, дар ин давр аз шонаи мо гузашт...»

(Давре руҷӯъ ба 9 моҳ, 9 рӯз, 9 соат...)

СУРӮШИ ПАНҶУМ

Робиа

Шаби наврӯзу мавҷи лолазорон гулхани наврӯз,
Тани Робиа ё гулбарг ё пироҳани гулдӯз.
Рухаш гул-гул,
                    ба рӯяш сояи кокул,
Суруди ҳусни ӯро месарояд то саҳар булбул.
Гули наврӯзро Аҳмад на аз дашту даман мечид.
Нахустин лолаҳоро аз лаби он гулдаҳан мечид.
Муҳаббат ногаҳон афтод мисли ҳалқаи тилло
Зи дасти ӯ миёни буттаи гулҳо,
Садоқат аз лабонаш ғарқ шуд дар софии дарё,
Ки онро ҳеҷ ғаввосе
                    намеёбад аз ин дарёи бемаҷро.
Шаби дилдодагон аз васлу ҳиҷрон буд обастан,
Гусастан буду барбастан,
                    шикастан буду пайвастан.
Хурӯси бемаҳал ифшо намуд асрори ин шабро,
Шафақ аз осмон мебурд ҳамчун дузд кавкабро.
«Надам, эй субҳи содиқ, кош козиб мешудӣ,боре,
Мабар бори гарони ишқро бо ин сабукборӣ.
Ту, эй шаб, дояи бахти сафедам,
                                        сояи мӯям,
Агар поён пазирӣ,
                              гир аз поёни гесӯям,
Идомат кун, ки имшаб осмон чун чодари гулдӯз
Ба рӯи бистарам ахтарфишонӣ мекунад то рӯз.
Агар як осмон бошад, дар он хуршеди ишқи ман
Фурӯзон аст, сӯзон аст,
Шабро мекунад равшан!
Ту, эй Зӯҳра, кунун дар торҳои тираи мӯям

Бизан чанге,
ки ман сози сухангӯям.
Барор оҳанги софи осмонӣ аз мани хокӣ,
Ки бахшам зумраи нопокро як зарраи покӣ!
Манам конунаи олам,
Манам сарманшаи одам!
Ба ҳукми ғунча будам,
Гул шукуфт аз домани покам,
Нарав бахти шабам,
савдои умрам, рӯзи ғамнокам,
Ки ишқам – шоҳболам дӯшборам мешавад охир,
Ва ин ганҷи гарон санги мазорам мешавад охир.
Ман охир навбаҳорам,
навбаҳорам мешавад охир!
Агар ишқам зи оғӯшам фитад ногоҳ бар дӯшам,
Намеёбӣ ту дигар ростии сарви гулпӯшам...
Валекин осмон хандид бо лабхандаи хуршед,
Ки ман аз худфурӯзию баландӣ гаштаам ҷовид.
Саҳар рахти сафар мебаст Аҳмад, деҳаи Сина
Зи оби чашмаҳою чашмҳо медошт оина.
Ду дасти Робиа бар гарданаш чун ҳалқаи симин,
Ҷудо шуд ҳалқаи симин
Бо як бӯсаи ширин.
Ба хилват модари оинадаст ӯро дуо медод,
Ба рӯи оина оини аҷдодон ҷило медод,
Ва Аҳмад дид дар оина рӯю обрӯяшро.
Ва модар бӯсаборон кард мӯи нозбӯяшро.
Ба айвон шиҳа мезад аспи раҳвораш ба зери зин,
Ба қоши зини хотамкор
қамчини падар,
Омин...

«23 ноябр. Бронзанҳо ва камонварҳо бешубҳа шогирдони Сталин ҳастанд. онҳо рӯзи дароз

наҷунбида мепоянд. Тирашон хато намеравад...

Панҷоҳу ҳашт рӯз барои гирифтани як хона ҷонбозӣ кардем, барабас...

Агар мӯъҷизае рух надиҳад, ягон аскари мо ба Германия барнамегардад. Ба мӯъҷиза ҳам бовар надорам. Вақт ба ҳукми русҳо гузашт...»

СУРӮШИ ШАШУМ

Аҳмад Турдиев

Ба рағми марг дар хонаи мо – «Хонаи Павлов» тифле таваллуд шуд. Ҳама ӯро Зина[1], ман Зиндагӣ номидам.

1. Зинаида Селезнева ҳоло дар Волгоград истиқомат мекунад.

Замин оташ
Ва дарёи дамон оташ,
Ба рӯи об ҳамчун мавҷи хунине равон оташ,
Ба ҳар хона, ба ҷои ошдон дар остон оташ,
Ба ҷои гул
Ба боғу бӯстон оташ.

Самои дудаолуда
Ба Қӯрғони Мамай ларзону овезон,
Садои тӯпҳо чун хандаи шайтон,
Миёни наъраҳои тӯп ояд гиряи тифлон...

Худоро, об мезӯзад,
Рухи маҳтоб месӯзад,
Туфанг аз тоб месӯзад
Ва мӯи модари бетоб месӯзад!

Сафи таёраҳо бори бало бар дӯш меояд,
Зи таҳхона нидои зиндагӣ бар гӯш меояд,
Садои тифли навзод ончунон пурҷӯш меояд,
Ки аз фарёди ӯ тайёраҳо хомӯш меояд.

Магар дарди замину модари бечора як ҷо шуд,
Ба як фарёд берун гашт,
равшан чашми шаҳло шуд,
Зи нав таскини дилҳо шуд,
Зи нав тамкини дунё шуд,
Ки тухми зиндагонӣ аз ниҳоди хок боло шуд.

Миёни ҷангҳо аз ёд бурдам меҳрубониро,
Шудам устод дарси ҷонфишонӣ, ҷонситониро,
Ба ман овард бӯи тифл бӯи зиндагониро,
Ҷавониро, ҷавониро...
Заминро хандарӯ аз гиряи тифлона мебинам.
Зи рӯи дӯстонам хандаи тифлона мечинам
Ва ободии фардоро дар ин вайрона мебинам,
Заминро ташналаб аз васли обу дона мебинам.

Туро дар ин садои тоза бишнидам, Ҳисори ман,
Туро аз дур ҳамчун равшанӣ дидам, нигори ман,
Сари гаҳвораи фарзанди ишқи беғубори ман
Ту шабҳо зинда медорӣ чароғи рӯзгори ман.

Дар ин ҷо лек ҷои шамъсӯзӣ, худфурӯзӣ нест,
Шаби оташгирифта камтар аз рӯзи тамузӣ нест,
Ба ҷои шамъ ин ҷо қомати шамшод месӯзад,
Ва ин оташ маро то решаю бунёд месӯзад.

Дар ин ҷо бист ёронем, ба як паймону имонем,
Замин гаҳвораи тифл асту мо гаҳвораҷунбонем,

Гаҳе бо шеър, гаҳ бо тир ӯро алла мехонем,
Наафтад то ки як мӯяш, сари як мӯй ларзонем.

Дар ин хона, ки ҳоло чордевори валангор аст,
Ба чашми хасм гӯё зиндагӣ маҳруми такрор аст,
Вале аз ишқ осор аст,
Бузургии ҷаҳон дар ин ҷаҳони хурд подор аст.

Ҷаҳони додхоҳу додвар бо мост ҳамхона,
Агар ин хона афтад, мешавад сад хона вайрона,
Туро, эй тифли фарзона,
Ба мисли ҷони ин хона
Намоям ҳифз бо дастону бо дастури мардона!

«28 декабр. Аспҳоро хӯрдем. Танҳо саманди баргузидаи генерал мондааст, ки ба вай на даст мерасад, на дандон. Наход ӯ умед дорад,ки бо ин ёбуи худмурда аз интиқом гурезад. Аскарони мо ба ҳукми мурдаанд ва чун васвосиён пайваста меҷӯянд, ки чизеро фурӯ баранд. Аз снарядҳо намегурезанд, маҷоли роҳ рафтан, хам шудан ва панаҳ бурдан надоранд.»

СУРӮШИ ҲАФТУМ

Момои Асал

Қади Робиа монанди ниҳоли себи хубонӣ,
Ба зери бори ҳусну меваҳои ишқи инсонӣ,
Зи боди тирамоҳӣ барг мерезонд, хам мешуд,
Ба бораш бор зам мешуд.

Нахустин меваи умри азиз аз шохи урёнаш
Бурун ҷаста зи курта аз гиребон то ба доманаш.
Ба зери парда меҳри модарӣ бо шир меҷунбид,
Каманди мӯи домангир чун занҷир меҷунбид,
Ба шабҳо хонааш аз гиряи шабгир меларзид.
Зи бӯи тир дар кӯҳу камар нахчир меларзид.

Гаронбор аст себи сурх,
Акнун поя меҷӯяд,
Гаронбор аст духтар,
ҳамчу модар доя меҷӯяд.
Валекин пояи ӯ пояи боғи калон будӣ,
Чанори соябонаш сарпаноҳи дигарон будӣ,-
Ба шаҳри номвар,
бебому дар,
бемурғ,
белона,
Муҳаббатгоҳи вайрона,
Ва ҳар як хона паймона,
Ки холӣ мешавад, пур мешавад аз умри инсонӣ,
Дар он ҷо амри яздон рафта аз фармони яздонӣ.
Сари чархи фалак дар чархҳои танк мегардад.
Замин мегардаду дар як хиёбон танг мегардад.
Чу боби охири таърих-дарё бо гузаргоҳаш,
Барад умеди душманро чу нақши об ҳамроҳаш.
Ҷаҳонбон паҳлавонон ҳамраҳи ин рӯд медоранд,
Саморо ҳамчу боми хонаҳо бар дӯш медоранд...

Шабе бар хонаи ҳамсояҳо бурданд мардонро,
Зи дарди ногаҳон Робиа афшурд дандонро,
Ба болои сараш медид нури шамъи ларзонро,
Нигаҳбонии чашмонро, парастории дастонро.
Занони деҳаи Сина,зи рӯи тибби луқмонӣ
Чи меҷӯед бар дарди гарон дармони осоне?

Ки ин дарди варо сайёди бетадбир медонад,
Расиданҳои тиру гиряи нахчир медонад.
Ки ҷанги беамон-сайёди домангир, чун тақдир
Камар накшода,аз дунболи оҳу меравад,охир.
Паи тираш,
Паи маҷрӯҳ нахчираш,
Нишонад то ки аз пояш,
Биёрад то ки дар гираш...
Чу чашми Робиа –
чашми сиёҳи шом равшан шуд
Ва тифли ӯ зи доман шуд,
Ба ҳасрат дояҳо рафтанд,
Чу соя бесадо ҳамсояҳо рафтанд,
Кунун гаҳвораи бетифл чун тобут меҷунбид,
Ба маҳди кӯчаке дарди гарон бо зӯр меғунҷид.
Пагоҳӣ тифлро аз ошён бар хоедон бурданд,
Зи чашми Робиа бо суръати наҷми парон бурданд
Ва дардаш монд чун тири қазо дар синаи модар,
Ҳақи шираш чу оби шӯр андар дидаи модар.
Чи асрорест?
Дарди марги тифлона,
Ки умраш буд ҳамчун умри парвона,
Гаронӣ мекунад бар дӯши ин хона?
Шабонгаҳ Робиа назди шуои шамъи бобоӣ
Сари гаҳвораи зору сабил мехонд лолоӣ,
Вале гаҳвора холӣ, хона холӣ,ошён холӣ,
Танӯри тобдори синаи духтар зи нон холӣ,
Садо мекарду ҷанги дурро наздиктар медид,
Ба равзан кӯрдуду
Шӯълаашро дар ҷигар медид.

«30 январ. Аҷаб рӯзи офтобӣ. Таёраҳои рус пайваста парвоз мекунанд.Замин шудгор мешавад. Соати 12 Геринг бо тасалло гап мезанад, ки

мо ин ҷо мемонем ва соати Геббелс... Боз ҳолам хароб шуд... Русҳо корпуси армияро иҳота карданд. Мо дар ҷуволем... Ҷангро бо ин шиддат касе ёд надорад. Ана Волгаю мана ғалаба...Яқин аст, ки дидори якдигарро дар қиёмат мебинем.

31 январ. Фелдмаршал фон Паулюс дар мурочиатнома ё васиятномаи худ ояндаи моро ба худо ҳавола кард...»

СУРӮШИ ҲАШТУМ

Василий Иванович Чуйков

Замини безабон,
хоки шаҳидон, дор маъзурам,
Ба он ҷое, ки ёрон сар ниҳода, пой мемонам,
Бубахшед, эй азизон,
ман қадам беҷой мемонам...
Ҳамон рӯзе, ки душман
зер кард аз кибр домонат,
Чӣ домоне, ки бо сад ноз мепарвард тифлонат,
Писарҳоят барои ҳифзи номусат камар бастанд,
Ҳазорон даст пайвастанд,
Қасам хӯрданд,
Нашкастанд,
Зи обу оташу сармо варо то хок мебурданд,
Ба ин савганд мезистанду бо савганд мемурданд:
Зи Волга он тараф моро замине нест, ҷое нест,
Ки аз ту зиндаи мо,мурдаи моро ҷудоӣ нест!»
Ба ҳукми ин қасам як сарҳади ин шаҳр дарё буд,
Ҳади дигар –
хати ҷанги ҷаҳон дар байни дилҳо буд:
Сараш дар кӯчаи Ленин – миёни шоҳроҳи мо,

Давомаш рӯи ҷисми тифлҳои бегуноҳи мо,
Миёнаш аз миёни хонаи мардум гузар мекард,
Ҳазорон кӯдаконро бепарастору падар мекард,
Дами тезаш,
чу ханҷар аз дили мо мегузашт, аз ҷон,
Ба хунсардӣ намуда ошёни ишқро вайрон.
Куҷо буд охири ин хат?!
Хати сӯзони бепоён,
Хати тақдир байни ошиқу маъшуқаи хайрон?
Дар ин ҷо буд оғозаш,
Валекин буд осораш
Ба ҳар як шаҳри мо, дар деҳаи мо, хонадони мо,
Ба рӯи синаи мо, ҳамчу захми душманони мо,
Миёни ин ду хат дар Волга ҷанги беамон мерафт,
Агар мерафт, дар ҷанги ҷаҳон ҷони ҷаҳон мерафт.
Дар ин ҷо хонаҳо, чун қалъаҳо мекард подорӣ,
Дар ин ҷо ҷонсупорӣ буд исботи вафодорӣ,
Дар ин ҷо санҷиши дилбастагии хоку одам буд,
Ки ҳар сарбоз ҳамчун арчаи дар хок маҳкам буд.
Агар сарбоз меафтид, заминро панҷаҳои ӯ
Ба зӯри охирин медошт, ҳамчун решаҳои ӯ.
Дусад рӯзу шаби мушкил
Ба ҳам рӯзу шаби мушкил
Ва ҳам пайваст чун занҷир,
Барои бастани қотил.
Пас аз рӯзу шаби якранг
Субҳи бахт хандон шуд.
Зи бонги тӯпҳо саҳро ба зери барф ларзон шуд,
Замину осмон дар чашми душман гирдгардон шуд,
«Хати тақдир» вайрон шуд.
Хати дигар зи ҷо ҷунбид,
хати занҷири фӯлодин,
Биёмад ҳалқасон бар гардани
он душмани бадкин.

Дар ин сония, эй модар!
Диловар зиндагони ту,
Муқаддас мурдагони ту
Забун карданд душманро, биёварданд пеши ту,
Чу дармоне ба дарди ту, ба қалби реш-реши ту,
Биёварданд, то душман фишонад гарди домонат,
Фурӯ орад сари мағрурро дар пои урёнат!
Ту ғолиб будӣ, эй модар,
Ту фотеҳ будӣ, Сталинград,
эй шаҳри ҷонбозӣ...
Ту хандидӣ,
Агарчанде ки дар бар доштӣ пироҳани мотам,
Чу модар дидамат имрӯз
аз фарзандҳо розӣ...
Замини қаҳрамон,
Хоки шаҳидон! Дор маъзурам,
Ба он ҷое, ки ёрон сар ниҳода,
пой мемонам,
Бихобед, эй азизон,
ман қадам барҷой мемонам!

СУРӮШИ МОДАРОН

Дар хоки фарзандон

Ситоиш мекунам кӯҳи баланди рӯҳи
инсонро,
Фурӯ меоварам ман қуллаи кӯҳи
Бадахшонро
Ба пои ту, аё гултеппаи бори ҷаҳонбардӯш,
Ай сайёраи сокит, аё гаҳвораи хомӯш!

Ба Қурғон барфбоди навҳагар бо тундию бозӣ

Зи гардун мефарояд чун кабӯтарҳои парвозӣ,
Садои оҳанинро ҳар зимистон мекунад такрор
Ва рӯҳи хуфтагонро бори дигар мекунад бедор.

Дар ин рӯзи муқаддас модарони авлиёгашта,
(Ҳамон ҳоҷатбаророне, ки мӯҳтоҷи асо гашта),
Ба эҳсосе, ки онро орифон эъҷоз мегӯянд,
Ба ёди зиндаи худ роз мегӯянд, меҷӯянд.

Ана модар,
          ҳама олам гувоҳи ӯ,
Ки то ин қулла барфи қулла шуд мӯи сиёҳи ӯ,
Ба рӯи хокдон истода чун ҳайкал, намеҷунбад.
Аё модар,
Адои мӯи ҳамчун ширу рӯмоли сиёҳат ман,
Фидои ашкҳои ҳамчу тифли бегуноҳат ман.
Ба зери лаб чӣ мегӯӣ, чӣ меҷӯӣ?
Гули худро намеёбӣ миёни буттаю гулҳои худрӯӣ.

Зи рӯи зинаҳои мармарин бо ин гаронборӣ
Ба нармӣ мебарой, бемададгорӣ,
Ба рӯи санг меҷӯӣ магар нақши ҷигарбандат?
Баландӣ мекунад оё баландиҳои фарзандат?
Бигир аз дасти ман бо дасти ларзонат,
                                        асоят ман,
Талабгори дуоят ман.
Чаро ҳарфе намегӯӣ,
                    ба чашми хира меҷӯӣ,
Ва чун пироҳани Юсуф
                    дар ин ҷо сабза мебӯӣ?
Миёни роҳ
Пои ҳайкали сарбоз истодӣ,
Сари худро ба рӯи синаи сарбоз бинҳодӣ,
Чу нашнидӣ садои бозии дилро,

Гирифтӣ дар канорат санги соҳилро.
Калон гардида фарзандат, намеғунҷад дар оғӯшат,
Сукути ӯ бувад ҳамроз бо лабҳои хомӯшат,
Ба оҳе нарм кардӣ бо каромат санги хороро,
Ба дасти ӯ ниҳодӣ тозагулҳоро,
Вале нагрифт ӯ гулҳои боғатро,
Магар сӯзонд фарзандат димоғатро?
Намебинӣ,
            ки ҳар ду дасти ӯ банд аст,
Ба рӯзи сулҳ дар ҷанг аст,
Камони ӯ ҳамоно гарм аз оташ.
Ба захмаш тоза чун пироҳани чокаш.
Бигир аз дасти ман
                        бо дасти ларзонат,
Фидои ашки сӯзонат!
Ва аз нав зинаҳо дар пешу
Модар дар ҷаҳони хеш,
Намояд такя бо дасте ба зонуяш,
Ду девори валангор аз ду паҳлӯяш.
Ба ҳар девор разму рамзҳо хомӯш,
Садои ҷанг ояд аз дили деворҳо бар гӯш.
Баногаҳ чашмро бо хашм бикшодӣ,
Қадам бебок бинҳодӣ,
Бидидӣ ҳайкали хомӯши худро дар азодорӣ,
Ба зонуят ба хоби сахт фарзандат,
Аҷаб хобе, надорад ҳеҷ бедорӣ!
Ба рӯяш пораи парчам,
Кушодан хостӣ, накшод парчам,
Рӯи ӯ маҳкам.
Бигир аз дасти ман бо дасти ларзонат,
Фидои ашки урёнат!
Даромадгоҳи Пантеон,
Зиёратгоҳи ҳар як зодаи инсон,
Ду аскарбачаи навхат чу ҳайкал рост истодаст,

Ба поси хотири шаҳмардҳо дар пост истодаст.
Ва байрақҳои хотамкор бар девор,
Сари модар чу ин деворҳо даввор.
Ба байрақҳои сангин номҳои зиндаи инсон,
Ба рӯи нурҳои арғавонӣ сояҳо ларзон,
Ва меҷӯяд
Миёни номҳо як ном.
Ба мисли гардиши айём гирдаш номҳо гардон.
Зи гардиш монд модар – гардиши даврон,
Ду дасташро ба сӯи осмон бардошт,
Кафи дастони гармашрою рӯяшро
Ба девори хамӯши безабон бигзошт,
Ва дардашро бурун овард бо як оҳ,
Ки девори мудаввар сӯхт аз оҳаш...
Бигуфто: «Миша», бо нармӣ, ба нимовоз.
Ва худро канд аз девору
Омад ҷониби сарбоз,
Ба оғӯшаш гирифту бӯсаборон кард,
Тамоми мушкилоти хеш осон кард.
Валекин посбон дар пост меистод,
Нигоҳаш бар замину рост меистод.
Миёну модару аскар
Силоҳи сард ҳамчун садди Искандар.
Аё модар!
Замоне буд сӯи қуллаҳо парвоз мекардӣ,
Зи болои баландӣ субҳидам овоз мекардӣ-
Уқобатро,
Садоят мешудӣ дар кӯҳҳо такрор,
Намеомад садое аз дару девор.
Кунун истодаӣ дар хобгоҳу хоки фарзандат,
Садояш кун...
Намехоҳӣ, ки аз хобаш кунӣ бедор?
Чӣ тамкине, чӣ таскине!
Ки дар аҳди ту садҳо сарфарозон сарнагун гаштанд,

Худоёни заминӣ ҳамчу ҳайкал вожгун гаштанд,
Вале ту пойдорӣ, ҳайкали меҳру вафодорӣ,
Ҷаҳонро мекунӣ бо меҳри инсонӣ ҷаҳондорӣ.
Аё модархудо, дар гардиши ин чархи бесомон
Ту танҳо будию ҳастӣ ба як паймону як имон!
Биё, Модар,
Ба поят мегузорам шеърҳои зиндарорамро,
Замини беканорамро, самои беғуборамро,
Ки онҳоро ҷигарбанди ту аз мурдан раҳо кардаст,
Заминро ӯ ато кардаст,
Саморо ӯ само кардаст.
Бихон аз ин баландӣ достони қаҳрамононро,
Ҳидоят кун ба сӯи қуллаи фарзандҳоят
навҷавононро,
Биҷунбон хокро – гаҳвораю тобути инсонро,
Бикун бо умри худ пайванд умри рӯзгоронро!

ПАДАР

1
Чор моҳи дароз дар Дарвоз
Роҳбанд Инқилоби пурэъҷоз.
Қалъаи бекаси амирон боз,
Кулбаи бехаси фақирон боз,
Ҳама ҷо боз,
Лек раҳ баста.
Роҳ чун риштаи гиреҳбаста.
Оврини Каведа[1] – вайрона,

1. Оврингi Каведа – кӯҳи Каведа миёни Ванҷу Қалъаи Хум воқеъ аст.

Пушти харсангҳо – ғазохона.
Сарвари ғозиён Диловаршоҳ
Бо сару бесарони давлатхоҳ,
Ҳомиёни нави замону замин
Камари кӯҳро гирифта камин.
Чарх мезад чу чархаи Дарвоз
Аз дами сарсипоҳ ин овоз:
«Тири ман, пири ман – балогардон,
Аз паи тири ман, мусулмонон!..
Чашми шинак чу равзаи ризвон:
Ман бубинам зи равзаи имон
Мурдаи офтобии куфрон.
Зиндаи бесавоби бесомон.
Ман бубинам Алию Кавсарро,
Дулдулу Зулфиқору Барбарро.
Нуру ҳуру дарахти туборо,
Манзили ҷовидонаи моро...
Номи ин сарзамин чу Дарвоз аст,
Ошёни баланди шаҳбоз аст.
Тиру тӯпи адӯ ба кӯҳистон
Оварад дарду н-оварад дармон.
Чор моҳ асту қисса дар чоҳ аст,

Ҷони кофар ба қабзи оллоҳ аст.
Карбалои ман ин сари санг аст,
Бар масофи ман ин замин танг аст.
Карбало аз бало амин бодо,
То қиёмат замин камин бодо!»

2

Чун асар аз туфангу тир нашуд,
Ҷумлаи чора дастгир нашуд,
Тӯпро харсавор оварданд,
Бе каминаш ба кор оварданд.
Зидди як тӯп як камонвар буд, –
Сарвари ғозиён Диловар буд.
Сахтии сангҳо мададгораш,
Пуштаҳо пуштибони пайкораш.
Тӯпи нав рӯ ба рӯй бо сангар,
Ду сипоҳӣ алайҳи як лашкар.
Субҳдам шӯъла хест аз дами тӯп,
Кӯҳҳо дар садо чу ҳамдами тӯп.
Шинаки ғозиён фиғон бардошт,
Сад камондаст як камон бардошт.
Он қадар ҷанги рӯ ба рӯ тафсид,
Ду тараф то ба тори мӯ тафсид.
Тӯпи тафсону тири сарди камон
Тан ба тан, сар ба сар, нишон ба нишон;
Дар ҳамин ҷанги рӯ ба рӯ охир
Ё зи тақдир ё ки аз тазвир
Кушта шуд навҷавони тировар;
Тӯпчӣ пушти тӯп беёвар...
Пас Диловар чунон нишон бигрифт,
Гӯӣ аз мили тӯп ҷон бигрифт.
Аз қазо тирро чунон андохт,
(«Тири ғайбе зи осмон андохт»).
Тӯпчиро зи мили тӯп паронд,

Қавми афтодаро ба ваҷд расонд.
Гуфт: «Ин тири ман – балогардон,
Аз паи тири ман, мусулмонон!»

3

Меравад рӯди шӯх панҷи ба панҷ,
Роҳи лашкар гирифта сарҳади Ванҷ.
Осмон чун даричаи сангӣ
Мекунад бар ситораҳо тангӣ.
Капитан бо ду аскари барно
Раҳ гирифтанд лаб-лаби дарё.
Шаби торику соҳили тезоб,
Чашми тези қаровулон бехоб.
Се нафар меравад чу як лашкар,
Мерасад об аз камар то сар.
Лаби дарё, ки ташнаи хун аст,
Роҳ пурхавф чун шабохун аст.
Ду шарикаш, ки лоҷавоб афтод,
Дар таги об ё сароб афтод.
Ду шарора зи инқилоб афтод,
Ду ситора миёни об афтод.
Капитан бар масоф танҳо рафт,
Акси маҷрои тунди дарё рафт,
Субҳдам чун баромад аз дарё,
Дид худро миёни он дунё,
Ҷаст то шинаки Диловаршоҳ,
Аҳли хиргоҳро надид огоҳ.
Дид: саркор аз паи кор аст,
Хоб рӯи камону бедор аст.
Баргирифт ӯ нишон ба шонаи ӯ,
Шонаи паҳни рустамонаи ӯ,
Аз қазо тири адл дарнагирифт,
Мурғи ҷони «шаҳид» пар нагирифт.
Тиру мили тапончааш тар буд:

Навбати имтиҳони ханҷар буд.
Гашт сӯи қафо чу сарлашкар,
Дид дар рӯ ба рӯи худ ханҷар:
Гуфт: «Агар сад ҳазор ҷон дорӣ,
Ҳамаро бошумор биспорӣ».
Даргирифт ӯю даргирифт камон,
Пардаи субҳ гашт пардадарон.
Ҳама ҷастанду адлро бастанд,
Бандро пушти асп пайвастанд.
Як асиру ҳазору як ғозӣ,
Ғозиён маст, масти ҷонбозӣ.
Сӯи Даштак намуда пешандоз
Ин шаҳидони зиндаи Дарвоз;
Капитан дар миёни ин даста
Буд чун шери дасту по баста.
«Дӯстон, дӯстон, ҷидол кунед,
Рӯҳу ҷонро ҳақо ҳалол кунед, –»
Гуфт ғозӣ... кашида ханҷарро,
Теғ зад тӯсро, санавбарро,
Ёри муздурро, бародарро,
Инқилоби азими кишварро.
Сад фидоӣ барои дасти ҳалол
Мезанад теғу захмҳо чу ҳилол
Мефитад аз ҳаво ба пайкари ӯ...
Медурахшад ситора бар сари ӯ...

---

1. Оромгоҳи капитан Зинченко дар деҳаи Даштаки ноҳияи Ванҷ маъмур ва машҳур аст.

Охирин чора гашт бечора,
Инқилоби азим – овора.

* * *

Гуфт бо дилхушӣ Диловаршоҳ,
«Ки ғазои худоӣ дар шаш моҳ
Канд аз хок тухми кофарро,

Кошта тухмаи диловарро.
Панҷа зад чун Алӣ ба шонаи ман,
Давр-давру замон-замонаи ман!
Барг бе амри ҳақ намеҷунбад,
Бе сабақ як варақ намеҷунбад;
Нури Яздон, ки пеши рӯям буд,
Ду малоика аз ду сӯям буд,
Ҳама дар ғафлату худо ҳозир,
Рӯ ба ҳақ будаму қафо бар тир,
Кофар омад, дами камон баста,
Баста омад, агарчи вораста...
Сад қасам мехӯрам ба номи Алӣ,
Саҷдаҳо мебарам ба Бурхи Валӣ,[1]

---

1. Мазори Бурхи Валӣ дар Сангвор аст.

Мекунам аз салиби кофарҳо
Наъли аспи шумо – диловарҳо!
Ҳаст ин теғи ман балогардон,
Аз паси теғи ман, мусулмонон!»

4

Капитан пора-пора мехобад,
Дар кулоҳаш ситора метобад...

5

Омадам аз раҳи дароз, падар,
Аз сари қуллаҳои роз, падар.
Рӯй орам ба хоки даргоҳат,
Узр хоҳам зи рӯҳу арвоҳат,
Мекунам розҳоят овоза,
Мебарам дар ба дар зи дарвоза.
Рози ту сӯзи ман, гудози ман аст,
Рӯзи сахтӣ дари ниёзи ман аст.
Медиҳам қиссаи туро пардоз
Чун кабӯтар зи қуллаи Дарвоз,

То ба хайли кабӯтарон бошад,
То ҷаҳони ту бо Ҷаҳон бошад.
То барад шеваи замингирам
Қиссаро то фалак чу тақдирам...
Ҳамчу деҳқони пок дар пирӣ
Бо замон будӣ бо замингирӣ.
Тухмпоши замини нав будӣ,
Доманат чоши мулку ҷав будӣ;
Домане ҳамчу домани қишлоқ
Донаи васлкору ашки фироқ.
З-он баромад миёни гандумзор
Лолаи доғдор фасли баҳор...
Ба замин ҳамчу ҳазрати Одам
Тухм мекоштию дар олам
Неку бад тухми хайру шар мекошт,
Аҳриман тухми бесамар мекошт...
То шавад донаи ту саддона,
Аз сари кишт то дари хона
Дар дилам, чун замини навкорам
Хайр киштӣ, ки хайр бардорам.
Аз ҳамон донаҳо яке имрӯз
Сабз шуд ҳамчу сабзаи наврӯз.
Сабзаи тар, ману умеди самар,
Медамад, медамад зи хуни ҷигар...

Гуфтӣ: «Ин ҷанг ҷанги майдон аст,
Ҷанги мардону баччамардон аст.
Лек он ҷанг қалъабандӣ буд,
Ҷанги сайёдию камандӣ буд;
Чоҳ ҳамранги доми шабгуна,
Дом з-афсонаҳои сегуна.
Ғозиён – тозиёни ғоратгар,
Кӯҳи Дарвозро намуда сипар,
Дошта лашкари низомиро.

Баста роҳи ҳаку саломиро.
Ба хато баста роҳи қонунро,
Зери по карда амри гардунро...
Моҳи шаш дар миёни ин кишвар
Аспҳо монда аз даву аз пар.
Паҳнаи сабз хоб мебинанд,
Сабзаро чун сароб мебинанд.
Ҷавзӣ мезад[1] ҳазор аспи саманд,

1. Ҷавзӣ задан – лаҷом хоидан.

Пой мезад ҳазор аспи даванд.
Аспи раҳвора роҳ мебинад,
Аз сари шоха барг мечинад.
Шиҳаи субҳгоҳии Шабдиз
Меравад то ба осмон гулрез,
Ларза андохта малоикро,
Нашъа ангехта халоиқро...
Меҳри гардун мисоли гавҳари сурх
Мебарояд ба фарқи аскари сурх.
Полкҳои саворaи ҷангӣ
Чун ҷаҳони кушода аз тангӣ –
Ҳама дилгир чун асир шуда,
Бо фақирон ҳама фақир шуда.
Хӯрда нонро зи хони деҳқонӣ,
Сари ҳар хон буд меҳмоне,
Инқилоб аз дари дили Дарвоз
Дер бигзашту монд умри дароз.

6

Комисар аз сипоҳи сафбаста
Яккачин карду сохт як даста,
Дастаи тундгарди кӯҳнавард,
Аҳли дил, аҳли роз, аҳли набард.
Гуфт: «Имрӯз вазъи мо ин аст:
Роҳ вазнину бор сангин аст.

Фасли сеюм дар ин замин бигзашт,
Ҷанги се фасл дар камин бигзашт.
Аз Каведа умеди мо канда,
Ағбае ҳасту роҳи чапканда,
Дараи Узбай, ки бероҳ аст,
Сардара хирман аст, хиргоҳ аст.
Ҳаст он ҷо камини Ғайратшоҳ,
Дастаи ғозиён ба ӯ ҳамроҳ.
Аз Бадахшон умеди ёрӣ нест,
Ки савобаш чу об ҷорӣ нест.
Кӯри Шермат ба тангии Мурғоб
Мекунад рӯзро ҳисобу китоб.
Полкҳои дигар дар он водӣ
Мекунад рустамию фарҳодӣ.
Лек раҳ баста сӯи Помир аст,
Роҳ ҳамчун тилисми Кашмир аст...
Шаб раведу дами саҳар бирасед,
Аз раҳи хавф бехатар бирасед;
Гар ба ғафлат раведу бетаъхир,
Сафи Ғайрат шавад сафи нахчир, –
В-арна гардед рӯ ба рӯ бо шер,
Раҳбаладҳо ҳамин ду тан бошанд,
Аз фақирони ин ватан бошанд:
Ин Қаноат зи мардикорон аст,
Ҳам ҷаҳондида, ҳам забондон аст,
Ин Сироҷ аст – марди тирандоз,
Роҳдони ягонаи Дарвоз.
Набарояд касе аз ин маҳфил,
Надарояд касе ба ин манзил!
Шаби бемоҳ пардадори шумо,
Инқилоб, Иттиҳод ёри шумо!»
Нақшаи раҳ ба дасти ботадбир,
Нақшаро роҳ мекунад таҳрир...

7

Соате рафту мо ниҳон рафтем,
Зери чашми ситорагон рафтем.
Шом чашми қаровулон кӯр аст,
Сардии шом неши занбӯр аст.
Якзабон гашта безабон рафтем,
Бор вазнин, гарон-гарон рафтем.
Мо зи пешу сипоҳиён аз дум,
Ҳамчу реша ва хӯшаи гандум.
Даҳани Об[1] масти хоб гузашт,

---

1. Даҳани Об – номи ҷой, сари роҳи деҳаи Пшихарв.

Бояд аз роҳи чун таноб гузашт.
Шарфаи пойҳо зи шарфаи рӯд
Буд мавҷуду буд номавҷуд.
Шаби торику чашми дил равшан,
Раҳи борику пеши раҳ душман.
Раҳравӣ шуд ба аскарон мушкил,
Сад гумон меравад зи дил то дил:
«Аз раҳи омма рафтан осон аст,
Баъд аз ин роҳ нобасомон аст,
Дараи Узбай, ки сартез аст,
Ҳар даму ҳар қадам балохез аст.
Ин мабодо, ки чанд танхоҳаш
Дидбонӣ кунад сари роҳаш,
Кори махфӣ чу ошкор шавад,
Охирин чора бебарор шавад.
Ё зи бими бало фирор кунанд,
Ё чунон шӯру корзор кунанд,
Ки шавад тангно ба сӣ аскар,
Баҳри мо доми нанг, доми хатар,
Ман бимонам миёни кори савоб
Аз ду раҳ, аз ду сар миёни азоб...»
Роҳро қисса мекунад кӯтоҳ,
Гуфтаанд одамони дилогоҳ,

Роҳи яксоата ба хомӯшӣ
Буд сарборае ба ҳар дӯше.
Шуд ишорат барои дамгирӣ
Бе камингирию камонгирӣ.
Зери по дил, дили замин мезад,
Чархҳо чархи чанбарин мезад...
Он тараф роҳ арсаи ҷанг аст,
Ҷодаи сарфароз аз санг аст.
Раҳравон дасти мою домани кӯҳ,
Мо ба доман, адӯ ба гардани кӯҳ.
Сад қадам пеш-пеш аз даста
Саду як раҳ гусаста, пайваста,
Роҳро озмуда баргаштем,
Раҳбару чопару сипар гаштем.
Камари кӯҳу дастаи шалпар
Сина бо синаю камар ба камар.
Шуд ишорат барои дамгирӣ,
Бо камингирию камонгирӣ.
Чӣ хамӯшӣ, ки гӯш кар мешуд.
Нафас аз гӯшҳо бадар мешуд.
Таги по дар назар чу зерингоҳ,
Тори сар хам задаст хирмани моҳ,
Ба тарозуи вақт бахти сипоҳ, –
Паллае моҳу паллае дар ҷоҳ.
Як қадаммонии хато ин ҷо
Ҳаст роҳи яқини он дунё.
Ҳадафи роҳи мо чу ин дунёст,
Дар нишебу фарози он хаму рост
Рафтаю субҳ то макон бирасем,
На ба он...
Мо ба ин ҷаҳон бирасем...

Пеши раҳ вонамуд кӯҳи баланд,
Ҳамчу марге барои марди лаванд.

Сар намуда ману Сироҷ ба фанд,
Шуд раҳи инқилоб нӯки каманд,
То кашидем ними аскарро,
Нима дидем хайли ахтарро.
Осмон ҳамчу ташти зар будӣ,
Вақт вақти ситорапар будӣ.
Пеши рӯ пуштае чу пушти наҳанг,
Аз куҷо то куҷост коми паланг?
Роҳ гирем бо рави нахчир,
Ҳар чӣ ояд, биояд аз тақдир...
То камингоҳ як-ду фарсанг аст,
Ёлаи бедарахту бесанг аст.
Раҳ гирифтем бо ҳамон дастур,
Зери боли ситораҳо мастур.
Ба замин зер мекунад «Максим»
Синаамро чу пуштбори азим.
Синамолу гаваккашон рафтем,
Назди хиргоҳи ғозиён рафтем...
Гар ба хоки камин ҷабин монӣ,
Сина бар синаи замин монӣ,
Шавӣ огаҳ, ки хок дил дорад,
Ин куҳандард тасмасил дорад.
Ранҷи мо меравад барои замин,
Бӯалӣ нав кунад давои замин...
То расидем бар сари ёла,
Тофт гулхан чу хандаи лола.
Даври он ғозиёни имсола
Чун маҳи шомхӯрда бо ҳола.
Чун зафаркарда аз хатар ғофил,
Аз қазою дами қадар ғофил.
Шӯъла мерехт аз ситораи рӯз
Ба замину замон чу пораи рӯз.
Шуд садо... Сӣ камону як «Максим»
Ҳалқаи хасмро намуд дуним.

Баъд «Максим» ба савтҳои дароз
Шуд ба кӯҳу камар танинандоз:
Ғозие тир бар ҳаво мезад,
Ғозие тир бар қазо мезад.
Субҳдам охири шабехун шуд,
Рӯи хуршеду хок гулгун шуд.
Субҳдам осмони сепора
Тифли хуршедро зи гаҳвора
Боз бинмудаю ба роҳ андохт,
Нури раҳмат ба ҳар гиёҳ андохт.

* * *

Ку биёбед ҷисми Ғайратро,
Сарсипоҳу тилисми ҳайратро, –
Гуфт командир. Ҷустуҷӯ кардем,
Ҳамаро гашта зеру рӯ кардем,
Лек Ғайрат набуд, вовайло,
Ба замин рафта буд ё ба само?
Лейтенант гуфт: «Ӯ фирор намуд,
Ин тараф субҳидам савор намуд»:
Гуфтам: «Он шаҳсавор сангин аст,
Рози сангинсавора дерин аст...
Ғайрат ин ҷост, ҳар куҷо бошад,
Чу Язиде ба Карбало бошад...»
Хест ногоҳ шарфаи тире,
Яккатире барои нахчире;
Кулаҳи лейтенант парид аз сар,
Шуд шикоф аз ситора болотар.
Соҳиби тир аз шахи нахчир
Мефаромад ба зӯр, ба зер...
Ҳама гаштем дидаи ҳайрат;
Пеш омад ба пои худ Ғайрат,
Дидам он тирхӯрдаро дар гир,
Ҳамчу фармонраво ба ҳоли асир.

Омаду дар миён қарор гирифт,
Гуфт: «Кори шумо барор гирифт...»

Лейтенант –
То расад ҳақ ба ҷониби ҳақдор,
Се шаҳодат барои мо даркор.

Қаноат –
Зинда шоҳид, мурдаҳо шоҳид,
Ин Сироҷу ману худо шоҳид,
Ки ҳамин Ғайрат аст бепардоз
Замини хуни мардуми Дарвоз...!

Ғайрат –
Ман манам, тири бехато шоҳид,
Ватанам – дашти Карбало шоҳид,
Осмону ситораҳо шоҳид,
Дарди ман, дарди бедаво шоҳид!

Лейтенант –
Баччаи мард будаӣ, Ғайрат,
Лек бедард будаӣ, Ғайрат.
Аспи тундат ба номи Сурхун аст,
То миён дар миёнаи хун аст.
Шармсорам зи ҷабҳаи нангин,
Аз камини зи хоку хун рангин,
Ман чӣ донам, ки дар камингоҳат
Кист гумроҳу кист ҳамроҳам?

Ғайрат –
Ман гунаҳгор, раҳбару сарвар,
Дигарон чун сиёҳии лашкар.
Сар гирифтӣ чу охирин тирам,
Пир мегӯяму ҳамемирам.

Лейтенант –
Амри ҳақ – амри инқилоб ҳамин,
Амри қонун ва офтоб ҳамин:
Аз замин меравӣ ба зери замин!

... Шарфаи тиру ... ларзаи «омин»...

* * *

Бояд акнун ҳама шитоб кунем,
Бо Диловар сару ҳисоб кунем.
Аспҳо бесавору бесоҳиб,
Гашт аскар савору раҳтолиб.
Бояд аз Узбай фуруд оем,
Аз баландӣ ба Панҷруд оем.
Аз қафояш миёнагир кунем,
То ба ғафлат варо асир кунем.
Раҳ ба раҳ не паранда пар мезад
Не касе бонг аз хатар мезад.
Зини аҷдодию савори навин,
Маркаби кӯҳна зери бори навин,
Шаш ҷиҳатро ба роҳ санҷидем,
То ба Даштак расидаю дидем:
Дастае беамон фирор намуд,
Дастае азми корзор намуд.
Аспҳо бастаю саворе чанд
Давр мезад ба даври меху каманд.
Аспи ғозӣ агарчи тозӣ буд,
Дар назар маркаби ҷувозӣ буд.
Дашт гардону асп гардон буд,
Чарх гардону бахт гардон буд.
Мефитодӣ зи тири якдаста
Ба замин ғозии камарбаста.
Буд ҷанги савора ҷанги бадав –

Ғарами коҳу боду кори алав.
Тунд бар пушти бодпо рафтем,
Ба камингоҳ аз қафо рафтем.
То расидем бар камингоҳаш,
На Диловар падиду не шоҳаш.
Соате пештар ба як даста
Садсавора зи оби яхбаста
Ҷасади ӯ гузашт аз дарё,
Монд дунё, гузашт аз дунё...

Шуд бало тири он балогардон
Ба сари «кофарон» мусулмонон...

* * *

Ғундҳои савора аз Дарвоз
Ин саҳар пар гирифтаю парвоз,
Сӯи Помир раҳсипор шуданд,
Дар само турнаҳо қатор шуданд.
То шавад бомҳо чу Боми Ҷаҳон,
То шавад номҳо ба номи Ҷаҳон.

8

Холӣ шуд доманат зи дона, падар,
Пои пирӣ бар остона, падар.
Офтобат мисоли зерингоҳ
Меравад аз пагоҳ то бегоҳ.
Охирин донаи хазонийт,
Тифли пирию навҷавоният
Сабз мешуд ба домани деҳа
То шавад бори хирмани деҳа.
То шавад донаи ту дурдона,
Дурри шодоб дар садафхона,
Парваридӣ ба дил,
Дили дарё,

Ки бароянд ба соҳили дарё.
Дӯш бар дӯши бори аҷдодам,
Дар лаби соҳили ту истодам,
То аз ин ҷо ба соҳили фардо
Бори сомони ту барам барҷо.
То барам бори инқилобатро,
Бору сарбораи савобатро.
Бори «Максим» ҳамеша бар дӯшам,
Охирин нуктаи ту дар гӯшам:
«Як гунаҳ кардаам, ки лочун аст,
То қиёмат ба гарданам хун аст.
Хуни ноҳақ набуд... хундорам
Дод умре азобу озорам...»
«Он гуноҳат агар ҳамин бошад,
Бори гаҳвораи замин бошад,
Тифли он тифли бегуноҳи ман аст,
Дар паноҳи тую паноҳи ман аст...»

ГАҲВОРАИ СИНО

То саҳаргаҳ Ситора[1] меҷунбид,
Тифл бо гаҳвора меҷунбид.
Дар нигоҳаш самои пурахтар
Аз карон то канора меҷунбид.

____

1. Ситорабону – номи модари Ибни Сино.

Мегузаштанд зулмати шабҳо
Дар назарбозиҳои кавкабҳо.
Субҳро мекушод бо сахтӣ-
Аллаи модарону «ё рабҳо».

Зери фоли баланди ахтарзод,
Бо баду некҳои модарзод,
Ба замин чун фариштаи хокӣ
Аз канори Ситора пой ниҳод.

Модар аз пас дуои ӯ мехонд,
Афшана чирадаст меафшонд.
Пеш мерафту Афшана дар ҷой,
Бори ғурбат ба дӯши ӯ мемонд.

Дар Бухоро, ки дард арзон буд,
Дарди инсон атои яздон буд.
Сад шифо дар китоб – дар ганҷур
Баста чун ганҷҳои Сомон буд.

Омаду дар кушод зиндонро,
Кард дар бар китоби дармонро,
Дар дили меҳрпарвари тоҷик,
Ҷой бинмуд Ҳинду Юнонро.

Шамъу Сино ба роҳи матлабҳо
Ёр буданд шаб ҳама шабҳо.
Сӯхт аз васли шамъ парвона,
Сӯхт ӯ дар висоли кавкабҳо.

Зарра-зарра фузуду шаст омад,
Осмони баланд паст омад,
Зина-зина расид рӯи манор,
Ахтари толеаш ба даст омад.

Дид, афсонаест, наҳси Зуҳал,
Дид, бечорагист нақши азал.
Як замоне худои худ гардид,
Дид, дар дасти ӯст дасти аҷал.

Заҳрҳо хӯрд, то шавад дармон,
Ранҷҳо бурд, то шавад осон
Мушкилоти ҳазораи Инсон –
Мушкили беканораи Инсон.

МУШКИЛОТИ ЯК

Ба дарди Нӯҳи Сомонӣ[1] давое нест дар дунё,

---

1. Нӯҳ бинни Мансури Сомонӣ (соли 977) охирин амири солори ин хонадон буд.

Саропо дарди ӯ пайдо, давои ӯст нопайдо.
Табибон чораашро гоҳ аз таъбири тан ҷустанд,
Гаҳе аз роҳи ҷон ҷустанд,
Гаҳ аз гӯру кафан ҷустанд.
Ба ҳар як чора чун бечорае аз хеш мерустанд
Ва дасти кӯтаҳи худро ба оби сард мешустанд.
Биёварданд Синоро,
Ҷавони ақлбиноро.

Бидид ӯ бар сари бемор тоҷу шавқи миноро.
Бигуфто: «Ё амирам, авф бинмо, тоҷро бардор,
Ки аз баҳри ҳакиме дар даво кофист як бемор.
Сукуте дар миён омад,
Сукунат бар забон омад,
Ва Сино дар баён омад:
«Надиме баҳри ман кофист,
Чу як ҷони муносиб аз барои як бадан кофист».
Табибон интизори ҳукми шоҳи бистарӣ буданд,
Барои ин «Ҳусайни Карбало» чун муштарӣ буданд.
Амир аз ноилоҷӣ мефаромад аз сари кинаш,
Барои ҷони ширинаш
Гузашт аз тоҷи зарринаш.
Ба рамзи як ишорат кард хилватхонаро холӣ,
Намуд аз бодаи кибри шаҳӣ паймонаро холӣ.
Ва худро ёфт беморе,
Ва худро ёфт ночоре,
Ва худро ёфт озод аз шару шӯри ҷаҳондорӣ.
Ва Сино аз мизоҷаш кофт ҷои решаи дардаш,
Чу оташ ёфт савдои ҷаҳонро дар дили сардаш.
Бигуфто: «Эй надим, сӯи ҳакими хосаи дарбор,
Ҷаҳонро нек пиндору варо некӯ бигӯ ахбор».
Ба шаҳ гуфто: «Чу амри ман раво бошад, даво бошад,
Ва ҳар фармудаам дар ҳукми фармони шумо бошад»,
Ба чил рӯзе гироид аз паи дорую дармонаш,
Ки боре сар намепечид амир аз амру фармонаш.
Бад ин ҷо аз димоғи ӯ баромад бӯи беморӣ,
Набуд аз нахвати шоҳӣ ба хулқаш ҳеҷ осоре.
Ба Сино хӯ гирифту гуфт: «Ҳошо ин гирифторӣ,
Хушо аҳволи беморию чун Сино мададгоре,
Надонам аз куҷо омад, куҷо шуд бораи дардам,
Куҷо шуд тифли якрав бастаи гаҳвораи дардам».
Ман ин гаҳвораи танро гаҳе тобут медидам,
Нафасҳои ҳакимонро шамоли ҳут медидам.

Зиҳӣ гаҳворачунбоне, зиҳӣ инсони пурдоне,
Зиҳӣ шаҳри Бухоро бо чунин хуршеди тобоне!»
Чу Сино интиҳои дардро чун ибтидо дарёфт,
Ба дарди танпарастию фароғат, дар даво биштофт.
Ба амри вай май оварданду миное,
Бинӯшиданд се ҷоми саломатро ба танҳоӣ.
Зи Исмоил хадисе гуфт дар кори ҷаҳондорӣ.
Ки дар он шуд ишоратҳо ба тамкину гаронборӣ.
«Чӣ марде буд Исмоил ба адлу донишу инсоф,
Зи фикраш пур бувад атроф,
Ба зикраш пур бувад акноф.
Пас аз мавти муборак нимаи асре ба унвонаш
Тамоми додхоҳон арза меовард бо номаш».
Ба нафси шоҳ шуд бедор ногаҳ фарри шоҳияш,
Бигуфто: «Ман паноҳ овардаам дар бепаноҳияш».
Пас он рои дигар рух дод ногаҳ Ибни Синоро,
Куҳандижро ба ёд оварду девори Бухороро:
«Чу бо амри киромӣ вожгун карданд девораш,
Ки девори наве бояд Бухороро чу адвораш.»
Бигуфто аҳли девонаш: «На аз ҳикмат бувад корат
Чу саҳро ҳамла орад, не харам монад, на бозорат».
Бигуфто: «Аз сиёсат, аз мадоро мекунам девор,
Ба саҳро мебарам аз Шоҳрӯд, аз ростӣ анҳор,
Чу ман дар ҳифзи молу ҷони афроди ватан бошам,
Даме то зинда бошам, пояи девор ман бошам...»
«Ба шукри хақ Бухоро ҳасту Сомон асту девораш,
Набояд чашм пӯшидан вале аз чархи даввораш.
Чу туркони хито дар ин вилоят ҳамлаҳо доранд,
Паи коре бишав бо аҳли саҳро, то ба пайкоранд».
Аз ин ахбор шуд бемор як марди сипаҳсолор,
Набуд ин мард он бемор, набуд он хоб ин бедор.
Ва амре дод: «Боз оред тоҷамро, нигинамро,
Саманди зери зинамро, бубинам сарзаминамро.
Димоғи шоҳ дар як сония зайле дигаргун шуд,

Ки Сино шуд замину фарри шоҳӣ авҷи гардун шуд.
Ба ҳам овард девонро, сипаҳсолори волоро,
Бипурсид аз умури кишвари худ пасту болоро.
Шунид аҳволи кишварро, бидид авзои лашкарро,
Ба чашми дил бидид он хайли навкарро,
Ки дар роҳи мадоро кӯтаҳӣ доранд,
Ки аз роҳи сиёсат бераҳӣ доранд,
Ҳама бар тан либоси аблаҳӣ доранд,
На аз дунё, на аз дил огаҳӣ доранд.
Бигуфто: Амри мо ин аст бар лашкар:
Паси девор бояд бораи дигар,
Чу садди зиндае аз лашкари ҷаррор,
Ки ҷорӣ бошаду дар ҷаҳд чун анҳор.
Равон кард ӯ расуле бар ҷайи туркон,
Ба коғазномае бо шеваи туркон:
«Ки мо ҳамсояю ҳамбораю ёрем,
Салоҳу сулҳро ҳар ду талабгорем.
Хушо бо дастаҳо дар иди наврӯзӣ.
Пас он сабқат шавад дар гӯю дар ҷавгон,
Пас он рағбат шавад дар тиру дар пайкон?
Пас он дар найзабозию сипардорӣ,
Ба дастуре, ки н-ояд бӯи пайкоре...
Шаҳаншоҳи вилоят тухмаи Мансури Сомонӣ
Ба амри ҳақ, ба амри шоҳии шон дорад имоне».
Ҷавоби рад гирифт аз сарвари туркон,
Бигуфто: «Оштӣ ҷустем бебурҳон»,
Пас он меҳраш ба Сино бештар афзуд,
Тадорук аз барои анҷуман фармуд.
Ба ҳам омад ҳакимону вазиронаш,
Сияҳкорону ҳам равшанзамиронаш.
Бигуфто: «Ин ҷавонмард анқарибӣ мост,
Ба ҳар дарде табиби мост,
Зи даргоҳаш насиби мост.
Бифармо, эй ҳаким, аз ин вилоят ҳар чӣ мехоҳӣ,

Дар ин кишвар бубахшоям туро аз мурғ то моҳӣ»
Бигуфто: «Ё амирам, чун гузаштӣ з-имтиҳони хеш,
Агар бигзашта бошам з-имтиҳони шоҳ чун дарвеш,
Ҳамин инъоми олӣ бас,
Дили пур, дасти холӣ бас!
Чу аз моли ҷаҳон дониш бувад гармии бозорам,
Вуҷуде дар дари ганҷинаи дониш талаб дорам!».
– Бувад ин амри ту воҷиб.
Дигар чизе наӣ толиб?
Табибон: «Зар биҷӯ, кишвар биҷӯ, нодон!»
Бигуфто: «Бод ин кишвар насиби дудаи Сомон!»
Яке хандон, яке ҳайрон,
Расид ин базмро поён,
Набуд ин назмро поён.

МУШКИЛОТИ ДУ

Ривоят мекунад мардум,
Ишорат мекунад анҷум,
Ки Нӯҳ охир парешон кард ҳамчун тухма дар саҳро
Ба зарбе аҳли заҳроро,
Вале рӯид дар паҳно
Барои зиндагӣ одам,
Барои бандагӣ одам...
Барои ин зафар базме бапо бинмуд шоҳона,
Ба хосон тӯҳфаи хосе ато бинмуд шоҳона.
Бигуфто шоире, ки Нӯҳи Сомон аз малак омад,
Сифоти Нӯҳ аз рӯи замин то нӯҳ фалак омад.
Шаҳ аз ҷоми паёпай маст ё аз мадҳи маддоҳон
Ба имое бидод ин базмро, ин назмро поён.
Ҷамоатро дуое доду бо хосони дарбораш –
«Ба Сино имтиҳон дорам, ки раҳ ёбам ба асрораш».
Бигуфто, эй ҳаким, айвони мо танҳо ду дар дорад.

Агар шаҳ аз қазо азми сафар дорад,
Бигӯ то аз кадомин меравад берун? –
Сабуксорона зад бар тори қалби Бӯалӣ нохун.
Ва Сино гуфт: «Чун рою атои шоҳ яксон аст,
Зи ҳар дар, ки бароядм роҳи имкон аст.
Агар хоҳед рои хешу раъи бандаро донед,
Бароеду дароеду сипас ин руқаъро хонед».
Амир амре намуд аз аксии фитрат:
«Дари дигар кушоед аз дари ҳикмат!»
Ба як дам амр иҷро шуд,
Ба девори ҷанубӣ як даре во шуд,
Амир он ҷою ин ҷо шуд,
Гирифт он рукъаро санҷид:
«К-амир аз тахт бархезад,
Раҳи имкон напӯяд,
бо раҳи касрат даромезад.
Дари дигар кушояд аз ҷанубию ба дар ояд...»
Вале аз рӯи ҳикмат ин ҷаҳон танҳо ду дар дорад:
Раҳи бозомаду рафтан,
Раҳи бедорию хуфтан,
Раҳи вайронӣ, ободӣ,
Раҳи инсофу бедодӣ.
Амир аз роҳи охир рафт, вовайло,
Бухороию аҳволи Бухороро!

* * *

Чу бозии бузургон ёфт поён,
Кушода раъи дигар некроён:
Ки дар шаҳри Бухоро чун балое
Даде шабҳо намояд худнамоӣ.
Ҳар он шахсе, ки бозояд дучораш,
Барояд кӯрдуде аз димораш.
Басе зӯроварон зӯр озмуданд,
Зи рӯи хок накши худ зудуданд.

Агар аҳвол ин бошад, ки бошад,
Аз ин девор нақши мо тарошад.
Чи дастурест Синоро дар ин боб,
Паи дафъи балою ҳифзи аҳбоб?
Ҳаким гуфто: «Агар он дад маҷозист,
Ба нафси хеш моро чорасозист,
Шуда дар нафси мо дарранда бедор,
Шуда фитрат мутеи ваҳш ночор.
Дар ин ҷанги дадӣ бо ақли солим,
Бади худро бубояд кард таслим.
Агар он ҷинс бошад, кори саҳл аст,
Зарурат нест бар зӯри забардаст.
Дар ин сурат бибояд як ҳунар сохт,
Зи фӯлоди димишқӣ як сипар сохт,
Ки чун оина дар пардоз бошад,
Ки чун оина аксандоз бошад.
Пас он марде ба тадбиру ирода,
Шавад дар рӯ ба рӯи он пиёда:
Чу бинад акси шуми хештанро,
Даду бад тарк гӯяд ин ватанро,
Бимирад он зи бими ҳайбати хеш,
Надорам чорае дигар аз ин беш...»

* * *

Ҳаким аз ганҷи сомонӣ гузида илми оламро,
Ки бинмояд баробар бо Бухоро насли одамро.
Амир аз нобасомонӣ ба ҷое бурд сомонро,
Ки ҳамчун тоҷ медид бар сараш хуршеди тобонро.
Пас аз сулҳу мадоро хонд рӯзе Ибни Синоро,
Ки то аҳли назар бинад фурӯғи чашми биноро.
Ҷамоат буд ноҳамвор:
Яке хобу яке бедор,
Яке роҳиби безуннор,
Яке зоҳиди бедастор.

Басе донишварон аз Ҳинду Эрону Араб буданд,
Чу дониш нисбате дорад, ҳама доноталаб буданд...
Ҷамоат ҷамъу хомӯш аст,
Ҳама чашму ҳама гӯш аст.
Гаронии хамӯшӣ ҳамчу бори хона – бар дӯш аст,
Муроди ҷумла сарпӯш аст.
Ҷавони навхати болобаланде бо маром омад,
Ба сар имои таъзиме намуда дар маҷом омад.
Ба курсии худаш биншасту аз қайди худӣ вораст,
Замину сақфи ин даргоҳро санҷид бо як даст:
– Азизон, ман чунин дарёфтам: ё фарши ин маъво
Ба қадри бораи ханҷар шуда боло
Ва ё пастӣ гузида осмон чун бораи ханҷар,
Ба таъбири ҳаводис нест моро чораи дигар».
Ва ҷамъи гӯл гӯё шуд,
Ва ҷамъи кӯр бино шуд...
Ба таъзиме баромад ӯ аз ин даргоҳ,
Паяшро канда аз ин роҳи беҳамроҳ.
Пайафкан мефиканд аз дил
Ба ин дунёи беҳосил,
Ба ин дарёи бесоҳил
Ҳама дурдонаҳои ошноиро,
Ва чашмаш роҳ медид –роҳи танҳоӣ, ҷудоиро...

МУШКИЛОТИ СЕ

Ривоят мекунад доною нодон,
Ишорат мекунад гардуни гардон;
Ба ҷое рафт охир кори Сомон,
Ки омад бо сари боло ба поён.
Чу дуд аз дудаи Сомон баромад,
Дигар оташ аз ин маҷмар наёмад.
Чу Нӯҳ аз тахт бар рахти дигар шуд,

Савори аспи чӯбӣ раҳсипар шуд.
Бухоро монд чун шаҳри кушода,
Саворон гашта чун марди пиёда.
Фаромад аз шимолӣ чун сияҳбод
Қарохонию дод ин хок бар бод.
Ғуломе аз ҷанубиҳо баромад,
Сару сомони Сомонӣ сар омад.
Пас он зад сиккаро бо номи Маҳмуд,
Баромад аз ватан ё аз кафан дуд?
Ва ҷӯи Мӯлиён чун ашк полуд,
Чу Нили маърифат гардид нобуд.
Ва Маҳмуду Ҳусайн ин ду бародар
Намуда саҷдаҳо бар хоки модар,
Намуда бӯсаҳо хоки ватанро,
Ба қадди хокдон дида кафанро,
Ба хорӣ мурдани дунёи фанро,
Дилогоҳони ҳоли мулки Доро
Видоъ гуфтанд бо шаҳри Бухоро.
Куҷо раҳ мебарам ин достонро,
Ки охир нест роҳи ростонро,
Ки имкон нест пайванди суханро,
Бигӯяд реҳлати ҷону баданро,
Чу Сино бо гирифторе чӣ созам?
Барояд оташи ӯ аз димоғам;
Бурун омад шаб аз дарвозаи нур,[1]
Ридоъ[2] пӯшидаю дастори кофур.

---

1. Дарвозаи нур –яке аз дувоздаҳ дарвозаи Бухоро, ки ба сӯи Хоразм кушода мешуд.
2. Ридоъ –қабои аҳли зӯҳд, ки ба китф мепартофтаанд.

Ба Хоразм азми рафтан кард ночор,
Ки ёбад бар матои худ харидор.
Раҳи дури биёбон чун сароб аст,
Чу нақши бебақо болои об аст.

Дар он чун пай гузорӣ нақши поят,
Ба як дам пок гардад аз қафоят.
Аломатҳои ин раҳ ноаён аст:
Раҳи зангӯлаҳои корвон аст.
Ва Сино гуфт: Бо рафтори анҷум
Бубояд рафт аз саҳрои раҳгум.
Камар ҷинсе тамому нотамом аст,
Фақат Хуршеду ахтар дар мақом аст.
Ғуруби офтоби ин биёбон
Ишорат мекунад бар оли Сомон,
Аҷаб хунин фитода офтобе,
Ки онро ман надида дар китобе.
Сари шаб боди тунде дар садо шуд,
Равон реги биёбон зери по шуд,
Ба дастуре, ки ин дунё фано шуд,
Ва ё охир ва ё дунё бино шуд.
Аз ин саҳро, ки чун дарё равон аст,
Фақат тадбиру ҳикмат новадон аст.
Бубояд лангаре аз буттахоре,
Ки он ҷо хокро бошад қароре...»
Ки ҳар чӣ реша дорад, пеша дорад,
Зи ашколи муҳит андеша дорад.
Ки дида дар ҷаҳони бурдборӣ
Бузургеро чу Сино зери хоре?!
Бародар зор ӯро зери пар буд,
Чу раҳми модару ирси падар буд,
Ба тундӣ сафҳаҳои сурхи ҳомун
Чу дуди сурх мерафтӣ ба гардун.
«Аҷаб оташ, ки онро нест гармӣ,
Аҷаб дуде,ки онро нест нармӣ.
Магар ин оташу дуди китоб аст,
Ки ҳамчун роҳи дониш беҳисоб аст?
Магар ин хашми яздон аст ё ман?
Фиғони ҷумла инсон аст ё ман?

Ба ин ҳикмат, ки дорам, нест роям,
К-аз ин бозии дунё чун бароям.
Аҷаб коре,ки дар саҳро бимирам,
Ба гумроҳӣ мани доно бимирам.
Ва илми оламе барбод гардад,
Ҷаҳолат дар ҷаҳон озод гардад».
Чу сар бардошт аз зери ридояш,
Зи машриқ медамад субҳи сафояш.
Бидид аҷсоди ҳар ду зери хок аст,
Сари ҳар ду бурун аз ин мағок аст,
Агар тан дар мақоми худ замин аст,
Аз он ақлу хирад болонишин аст.
Пас ӯ доманкашон бархест аз хок,
Зи ҷо Маҳмудро бардошт чолок,
Пас аз ранҷи шикебои шабона
Ду тан гардид дар саҳро равона.
Бародар об мепурсиду обе
Набуд ҷуз ранги нилии саробе.
Бародар нон мепурсиду ноне
Набуд ҷуз курси хуршеди ҷаҳонӣ.
Баногаҳ чун атои осмонӣ
Расид овози занги корвоне:
Расид як корвони ҳамли боре,
Ки онро нест сомону қароре.
Бидида сорбон ин ду ҷавонро,
Ду тири раста аз қавси камонро,
Бигуфто: «Ин ду дарвеш аз куҷоянд,
Дар ин саҳро чу инъоми худоянд,
Ба онҳо ёрие кори савоб аст,
Ба ҳар аъмол дар дунё ҷавоб аст».
Паи андешаи кору барораш,
Гирифт охир ду сарборӣ ба бораш.
Ба дарвешон бифармуд обе ноне,
Даромад аз тариқи роздонӣ.

Бигуфто: «Аз куҷою то куҷоед?
Агар озода гӯям, дар ридоед».
Бигуфто Ибни Сино:
«Аз тариқат
Раҳе дорем то сӯи ҳақиқат,
Ду муршидему аз як хонақоҳем,
Ба сӯи ҳақ ду чашми як нигоҳем».
Аз ин шева бидид он марди тоҷир,
Ду сӯфиро ба ботину ба зоҳир.
Чу дид ин соликонро нест озор.
Сухан бинмуд аз гармии бозор:
Бигуфто: «Аз Яман дурҳо харидам,
Чу қатра аз дили дарё кашидам,
Зи пӯлоди Димишқу шоли Кашмир
Намудам пардаю шамшеру занҷир,
Пас аз соле расидам то Бухоро,
Надидам олами ҷуду сахоро,
Ҳама моли маро бурданд бебоҷ
Гурӯҳи раҳзане рӯзе ба тороҷ.
Қазоро бин, ки он рӯзи ғазо буд,
Бухоро бе худою бо худо буд.
Ҳамон рӯз аз аморат рафт Сомон,
Бухоро шуд ба амри ҳақ биёбон.
Кушода буд тамоми ганҷи шоҳӣ,
Дари ганҷинаю соҳибкулоҳе...
Мукофоти амал омад ба ёдам,
Дари ганҷури шоҳонро кушодам,
Зи симу зар ба ғайри тахту тоҷе
Гирифтам мулки сомонро хироҷе,
Ки аз моли ман ин дар сад фузун аст,
Касе, к-ин мол дорад, зӯфунун аст.
Ба каф н-омад фақат тоҷу нигинам,
Вагарна ман шаҳи рӯи заминам.
Ва Сино гуфт: «Ҳар касро маром аст,

Барои мо кафандуздӣ ҳаром аст.
Чу бинмудӣ яке суду зиёнро,
Макун андешаи тоҷи каёнро,
Агар фар нест, марде тоҷвар нест,
Ба ҷуз исме мар он чизи дигар нест.
Ба исми халқ тоҷе гашт нисбат.
Дигар тоҷе набуд аз рӯи ҳикмат...»
Ва тоҷир гуфт: «Эй солики бероҳ,
Ка як роҳ аст дар дарбору даргоҳ.
Ту шоҳу тоҷро нодида бошӣ,
Ба роҳи дигаре варзида бошӣ,
Макун пеши раҳи ман гомронӣ,
Ки бори корвон дорад гаронӣ».
Пас аз ин ҳар сухан бори зиёд аст,
Сухан ганҷ аст,
Ин дам лек бод аст,
Давоми гуфтугӯ бонги диро шуд,
Зи ҳомун то ба гардун пурсадо шуд,
Низоми ин садоро гашта ҷӯё,
Ки онро нест назме ҷуз ба савдо,
Ки зарби мусиқӣ аз илм пеш аст,
Чу набзи одамӣ бар назми хеш аст.
Ҷарас дорад аҷаб назми парешон,
Чу бонги нӯш дар базми парешон.
Чу фарёди ҷудоӣ нола дорад,
Зи расми бевафоӣ нола дорад.
Бувад ин занг оҳанги дили ман,
Ки менолад зи кишту ҳосили ман.
Ба ҷое норасида маҳмили мо,
Расида шоми дигар – қотили мо,
Ба пастие зи маҳмил бор канда,
На боре, давлати бедор канда,
Гурӯҳе хайма зад бар шабнишинӣ,
Аҷоиб шаб, ки дар хобат набинӣ,

Ҳама хиргоҳиён бедор буданд,
Мусаллаҳ бо сару афзор буданд.
Чу ман аз хайма берун хоб рафтам,
Чу санге гӯӣ дар гирдоб рафтам.
Ба хоби хеш дидам шаҳсаворе,
Ба тамкину ба рафтори бухорӣ,
Ки мекард аз сари саҳро суроғам,
Ҳамехонд аз биёбон сӯи боғам,
Ба он боғе,ки рафтам, ошно буд,
Ба дил наздику аз ҷисмам ҷудо буд.
Дар он боғи хаёлӣ хоб кардам,
Ба ногаҳ нолае бетоб кардам.
Зи ҷо ҷастам, бидидам маҳшареро:
Саворони чу боди сарсареро.
Гурӯҳи роҳзанҳои ниқобӣ,
Қарақчиҳо зи дуздони китобӣ
Рабуда хонумони корвонро,
Гирифта рӯҳу ҷони сорбонро,
Рикобӣ гаштаю дартоз рафтанд.
Чу розе омаданду боз рафтанд.
Мукофоти амал дар ин шаби тор,
Амал шуд бо раҳи инкори инкор,
Ки ҳар ки ҳирс дорад, ҳирс корад,
Аз он ҳирси фузунтар бор орад.
Ба ин дастур зери чархи даввор
Бигардад неку бад такрор-такрор.
Ба ҳирси сорбон ин ҷо ватан шуд,
Биёбон гӯру регистон кафан шуд.
Саҳаргоҳон бишуд маҳмил равона,
Чу осебе зи осеби замона,
Кунун бонги ҷарас оҳу фиғон буд,
Касеро не яқину не гумон буд.
Ки онҳо мебаранд аз ганҷи сомон,
Яке ганҷе, ки онро нест поён,

Намедонад, ки ӯ худ корвон аст,
Ки илми ин ҷаҳонро сорбон аст.
Ва ин ганҷур дарпӯшида беҳтар,
Ва ин асрор сарпӯшида беҳтар.
Ба ин дастур раҳ бурданд, роҳе,
Ки нақше аз қафояш дуди оҳе.
«Ба рӯзи панҷ ранҷи мо ба сар шуд,
Аҷаб сабзии сабзе ҷилвагар шуд
Аз ин сабзӣ биёмад бӯи райҳон,
Аз ин сабзӣ биёмад бӯи инсон,
Ана Хоразм, он чи азми мо буд,
Ба мо буд он қадар, к-аз мо ҷудо буд...»

МУШКИЛОТИ ЧОР

Ишорат менамояд чашми бино,
Ҳикоят менамояд Ибни Сино.
Ба Хоразми муборак то расидем,
Нахуст аз обу аз нонаш чашидем.
Замине чун зумуррад дар биёбон,
Ба сарсабзию сабзӣ чун хиёбон.
Дари Урганҷ ҳамчун ганҷ во шуд,
Дилу ҷонам дар ин ганҷина ҷо шуд.
Аҷаб шаҳре, ки Ҷайҳун рӯдбораш
Ва рӯди маърифат андар канораш.
Зи Ҷайҳунаш равон рӯди Ҳазорасп
Ва киштиҳо дар он ҳамчун қатор асп,
Зи бозаргони дунёю бузургон
Муҳите буд чун дарёи Гургон.
Дар ин ҷо рум дидам, рус дидам,
Шаҳи Хоразмро Ковус дидам,
Алӣ фарзанди Маъмун шоҳи кишвар,
Ба ҷои тоҷ ақле дошт бар сар,

Ки дар дунёи пурғавғои пайгир-
Дар ин саҳрои тунди сагу нахчир,
Ба фазлу бо иродат рой мезад,
Ба роҳи ҳақшиносӣ пой мезад.
Маро рӯзе пазиро гашт Маъмун,
Магар дарёфт дар аҳволи Маҷнун,
Бигуфто: «Хуш расидӣ, нури дида,
Чунин фоли накӯро кас надида,
Ки фазли оламе ояд ба пояш,
Ки олам дарду он бошад давояш,
Ба ҷону дил бикӯшам дар маошат,
Тую илму фану баҳсу талошат».

* * *

Замоне бо Абӯсаҳли Масеҳӣ[1],
Кушодем аз Арасту сад гиреҳе.
Ба ҳикмат бо Абӯнасри Ироқӣ[2],
Шудем аз васлкориҳо фироқӣ.

---

1. Абӯсаҳли Масеҳӣ файласуфи машҳур, ки дар хидмати Алӣ ибни Маъмуни Хоразмшоҳ буд, баъд аз номаи тадидомези Султон Маҳмуд аз Ғазнин рӯй тофт ва хамроҳи Бӯалӣ роҳи Хуросонро гирифт.
2. Абӯнасри Ироқӣ –олими риёзӣ ва аҳли ҳикмат буд.
3. Ин ҷо ишорат ба таълимоти Абӯрайҳони Берунӣ дар боби шакли фалак аст, бар хилофи Арасту Берунӣ фалакро на куррашакл – балки чун тухм дарозшакл медонад.

Абурайҳони Берунӣ ба фарҳанг
Намуда мулкро хушбӯю хушранг,
Сари донишварони ин замин буд
Барои ҳалқаи шоҳӣ нигин буд.
Фалак дар чашми ӯ бошад чу байзо,
Даруни байза бошад ақл анқо,
Ки фаҳми он ба фарде буд хоса,
Ки созад пасту болоро хулоса.

Сутуҳ аз ҳикмати ӯ чоргоҳ аст,
Ки фаҳми ӯ фақат дар чор роҳ аст,
Миёни чорсӯ дар мӯшикофӣ,
Ба роҳи шаш ҷиҳат дорад хилофе,
Ба чашми ӯ фалак чун байзабоз аст[3],
Ва хуршеди фалак чун найзабоз аст.
Ба ӯ аз шаш ҷиҳат кардам ишорат,
Аз ин ҷо то само кардам иморат,
Ки одам дар мақоми худ ситода,
Намояд чор сӯяшро ифода.
Дар ин фан не саволу не ҷавоб аст,
Чу оғозаш тулӯи офтоб аст,
Чу одам аз замини ишқ рӯяд,
Нахустин чор сӯяшро биҷӯяд.
Чу нерӯи хирадро нест поён,
Ба чашми ақл мегардад намоён –
Қабатҳои замину осмонаш,
Камони чарх бо рангинкамонаш.
Камону тир дар дасти камонвар,
Ба забти кишваре ё ҳифзи кишвар...
Ба шукри хидмати мардони доно,
Ба шукри неъмати ақли тавоно.
Дар ин ҷо ёфтам ганҷе ба сомон,
Дар ин ҷо ёфтам ҷамъе ба сомон.
Кунун бо ақлу тадбиру иродат
Умури кишваре гардад иморат.
Ҷаҳон дар илм олам ном дорад,
Зи гардишҳо сабоҳу шом дорад.
Агар ақли башар монад зи гардиш,
Агар гаҳвораае монад зи ҷунбиш,
Само гардад ба амри хеш гардон,
Замин монад ба кори хеш ҳайрон.

* * *

Ба ин дастур се моҳ аз миён рафт,
Ҷаҳони шӯру ғавғо аз ҷаҳон рафт.
Ба маҷлисҳо сухан рӯшод мерафт,
Зи обу оташу аз бод мерафт.
Ва рӯзе дар мизоҷи обу оташ
Зи қабзи боду обу аз бисоташ
Ба Сино дод Берунӣ саволе,
Саволи соддаю амри маҳоле:
«Мусаллам, ҷисм аз гармӣ физояд,
Зи ҳаҷми хештан чанде бараояд.
Ба сардӣ ҷисмҳо афшурда гардад,
Зи ҳаҷми хеш чанде хӯрда гардад.
Агар пуроб бошад обгина,
Агар дар об бошад обгина,
Зи сардӣ бишканад он зарфи шиша,
Сабаб чию сабабро чист реша?»
«Ҷавоби ин масал чандон ҳувайдост,
Ки аз нафси масоил хеш пойдост,
Ҳаво аз гармӣ ҷӯёи маконест –
Ба вусъат, лек дар он шиша ҷо нест;
Ба ин иллат шавад он шиша пора,
Бигардам аз раҳи дигар дубора.
Ба сардиҳо чу оби обгина
Шавад афшурдаю аз худ камина,
Халое[1] чун шавад дар шиша пайдо,

1. Халоъ –холигӣ, дар истилоҳи физика-ваккум.

(Балое мешавад дар шиша пайдо),
Ба рафъи ин халоъ мегардад имкон,
Ки шиша бишканад, дигар чӣ бурҳон!»
Абӯрайҳон намуда эътирозаш:
«Агар рафъи халоъ бошад ниёзаш,
Бубояд бишканад шиша дарунсӯй.
Шикастан лек меояд бурунсӯй.

Чунон бинам, ки он мазруф дар зарф
Нағунҷояд чунон, ки ҳарф дар ҳарф...»
Ва Сино гуфт: «Дар ин шишабозӣ
На шиша, ҷавҳараш дорад ниёзе,
Агар ҷавҳар ба зоташ устувор аст,
Варо не хавфи оташ, не фишор аст.
Тунукмоя чу ояд обгина,
Набошад ҷурми ӯ –ҷурми камина...»
Бувад ин муттасилӣ дар табиат,
Ҳамин пайванд бошад дар фазилат,
Ҳамин сон муттасилӣ дар фазо аст,
Ки ҳар зарра ба васл асту ҷудо аст.
Ҳамин аҳвол рӯзе ҳоли мо шуд,
Бухоро аз халоӣ мубтало шуд.
Чу тадбиру хирад шуд аз вилоят,
Вилоятро фишоре шуд кифоят;
Ки девони Бухоро бо шукӯҳаш
Ва девори бузурги ҳамчу кӯҳаш,
Ба мисли шишаю андеша бишкаст,
Дарахти маърифат аз реша бишкаст.
Мабодо аз шару шӯри ҷаҳондор
Ҳамон амри халоъ ояд ба такрор.
Сухан то аз даҳони ӯ баромад,
Ба мисли боди саҳро чопар омад,
Ба Маъмун номае аз номи Маҳмуд.
Баровард ӯ сияҳтору сияҳпуд.
Ва Маъмун номаро чун амри султон
Чу доное пазиро шуд зи нодон.
Чу онро хонд, дар андеша афтод.
Дарахти пешааш аз реша афтод.
Бигуфто: «Ибтидою интиҳо шуд,
Дареғо, ҷони мо аз мо ҷудо шуд.
Ҳамин раъй аст он султони динро:
Пазирам ё шуморо ё нигинро.

Саҳар Микол[1] ояд, то рабояд

1. Абдулфазл Ҳасан ибни Микол яке аз навкарони Султон Маҳмуд.

Шуморо аз ману аз ин вилоят.
Чу нерӯе надорам дар масофаш,
Сар афкандам ба ин амри хилофаш.
Ба Ғазнин ҳар кӣ раҳ гирад, бигирад,
Касе роҳи дигар дорад, пазирад.
Ва Сино хандаи талхе бино кард,
«Ки ҳар чӣ ӯ ба мо кард, ӯ зи мо кард.
Азизон, бори дигар ман бидидам
Ба исботи ҳамин баҳси ҷадидам,
Ки кори шишаю санг аст олам,
Ба Маҳмуди гадо танг аст олам.
Абӯ Райҳон, чӣ дидӣ аз фишораш?
Ки аз худ меравӣ дар ихтиёраш.
Чаро дар худ наметаркӣ дарунӣ?
Ки таркиш хуштар ояд аз забунӣ.
Чу он назми куҳан омад дубора,
Ту шиша гаштию ман зарфи хора.
Ту роҳӣ мешавӣ то сӯи дарбор,
Раҳи ман мебарад то сӯи асрор.
Ҳамин сония он маҳфил ҷудо шуд,
Яке бо худ, дигарҳо бо худо шуд.

МУШКИЛОТИ ПАНҶ

Ишорат мекунад ирфон.
Чу аз идбору аз имкон;
Нишопур гашт пур аз бонги омад-омади Сино,
Вале худ ончунон омад, ки буд пайдою нопайдо.
Ҳама ҷӯёи Сино, гунгҳо гӯёи Сино буд,
Тамоми дардмандон аз паи пайдои Сино буд.
Ва Сино то зи роҳ омад,

Ба сӯи хонақоҳ омад.
Ҳарифе ҷуст дар ин шаҳр к-ояд ҳамрадифи ӯ,
Варо дар пӯстин дарёфт бо ҷисми наҳифи ӯ.
Ба дил гуфто: Киро ҷустам, чӣ мебинам, чӣ меёбам
Аз ин хиргоҳи пуродам, аз ин даргоҳи беодам?
Гурӯҳе дид дар савму сало бо Пири Меҳонӣ[1],

1. Шайх Абӯсаид Пири Меҳанӣ –намояндаи бузурги тасаввуф, ки бо Ибни Сино мукотиба доштааст. Баҳси онҳо дар Шаққон ба амал омадааст.

На бо дастури исломӣ, на бо дастури имронӣ.
Ҳама дар худ фурӯ буданд,
Шароби дар сабӯ буданд.
Худоро дар худӣ дар ҷустуҷӯ буданд.
Шудам ворид,
Наҷунбид
Ҳеҷ кас ҳамчун пари коҳе,
Чӣ дастури назарбинӣ, аҷаб роҳи дилогоҳӣ!
Нишастам гӯшае, сарпӯшае бардоштам аз дил,
Дигар сарпӯшае бархост аз худҷӯшии маҳфил.
Зи роҳи ақл рафтам дар тариқи нақлии эшон,
Дили худ ҷамъ медоранд худбинону худкешон.
Дар ин дунёи бесомон, дар ин саҳрои бедомон
Ба ин тобу тариқат менагардад мушкиле осон,
Чи ранҷу дардҳоро дидаам дар умри кӯтоҳам,
Чӣ банди нокушо бикшудаам дар нимаи роҳам.
Агар хосони ҳақ боре раванд аз хештан берун,
Аз ин зовияи дарбастии худ –аз кафан берун,
Ба чашми сар бубинад он чӣ ман дидам,
Ҳазорон ҷони ларзонро ба зиндони бадан дидам.
Зи дарди мардумон гарде шаванд огоҳ,
Ба ранҷи мардумон боре шаванд ҳамроҳ.
Бигарданд аз худӣ, мардум шаванд эшон,
Наҷӯянд қутбро,анҷум шаванд эшон...»
Дар ин андеша будам, маҷлиси хосон дуоӣ шуд,

Пас он аз шайх моро як саломе чун худоӣ шуд.
Магар он Пири Меҳонӣ парешон ёфт авзоям,
Чизи бархонд аз пинҳону пайдоям.
Бигуфто: «Эй азизон, гар чунон бинам, ки мебинам,
Ба ин ҷо мантиқӣ омад барои баҳси деринам.
Варо бо ман, маро бо ӯ гузоред аз атои худ,
Шумо ҳам бо худо бошед, мо ҳам бо худои худ...»

Шайх Абӯсаид:
– Накӯ пайғом будӣ, омадӣ охир,
Ба пои худ расидӣ ё ба пои дил?

Ибни Сино:
– Зарурат аз кафо дунболагир омад,
На банда, аз камони давр тир омад.

Шайх Абӯсаид:
– Замона то кунун тиру камон дорад?
Чу Яздон дар бағал хатти амон дорад.

Ибни Сино:
– Агар шайхам зи ҳоли осмонҳо огаҳӣ дорад.
Қазоро, аз само дар ҷои борон тир меборад.

Шайх Абӯсаид:
– Чу мо фосилаи арзу саморо дӯхтем аз ишқ,
Дар ин фосила чандон сохтему сӯхтем аз ишқ,
Баланду паст шуд ҳамвора монанди кафи дастам,
Набошад тир дар дасташ,
Набошад тир дар қасдам...

Ибни Сино:
– Бигирям гар ба ҳоли даҳр, механдӣ,
Бихандам гар ба аҳволи ту, меранҷӣ.

Ман ин саҳро ба по паймудаю бо ақл санҷидам,
Ба ҷои тайр садҳо тирро дунболапар дидам.

Шайх Абӯсаид:
– Ҳаким, ин амри ботилро маёвар пеши рӯи ман,
Ки ман худ эманам, бошад амонӣ чорсӯи ман.

Ибни Сино:
– Нагардӣ то ҳадаф бар тиру пайкона,
Ки дар суръат уқоб аст он.
Ту дар суннат чу парвона,
Наояд бар ҳадаф тирам,
Бубахш, эй пир, тақсирам!

Шайх Абӯсаид:
– Ба амри ҳақ вуҷуди хокии одам,
Бишуд аз баҳри ҷон маскан,
Тани фосид барои дардҳо пайдост,
Азоби ӯ барои рӯҳу ҷон авлост;
Чаро мекӯшӣ умре дар давои тан?
Шаби ялдо ба шамъе кай шавад равшан?

Ибни Сино:
– Тани солим бинои ақли солим аст.
Агарчи ними рӯ ним аст,
Агар он нимаро дард аст,
Аз он ними дигар зард аст –
Чу аз дарди шумо як хонақо дардаст бедармон,
Яке солики саргардон,
Яке муршиди бефармон,
Яке қутби висоли роҳи бепоён,
Гузида хонашерони шумо дар хонақо майдон,
Дигар майдони дунё аз далерон аст,
Баландӣ аз уқобону нишебӣ ҷои шерон аст!

Шайх Абӯсаид:
– Чу одам дар камоли зотии худ кӯтаҳӣ дорад,
Камоли воқеӣ аз баҳри хосон як раҳе дорад,
Дар ин раҳ чор даргоҳ аст;
Дари ҷаҳду яқин, дарвозаи ишқу дари тавҳид,
Ки дар поёни раҳ бошад камоли эзидӣ уммед.
Чу устурлоби асрори худо ишқ аст, бо нафрин,
Ба тиру найзаю ханҷар наёбад корҳо тазмин.
Ҷиҳоди мо – риёзи тан, ҷиҳоди табъи инсон аст,
Дар ин ҷоҳида қутби олами имкон –имкон аст.

Ибни Сино:
– Ба ҳикмат бар худоҷӯ як худо кофист,
Чу аз баҳри замине як само кофист.
Ба одам одамӣ будан муроди ӯст,
Ки як ҷавҳар маводи ӯ, ниҳоди ӯст.
Худоро, ҷавҳари инсон куҷо бошад?
Куҷо як киштзоре дар само бошад?
Ҳақиқат ончунон гӯяд, ки мегӯяд,
Ки ҳар ҷинсе зи ҷинси хеш мерӯяд.
Агар шайхам яқин аз ҷинси инсон аст,
Варо чӣ нисбате бо зоти Яздон аст?
Вале нафси башар бо сураташ пайдост,
Чу сурат бишканад, сират пари анқост.

Шайх Абӯсаид:
– Мақоми аз ҳама боло атои эзиди пок аст,
Ба ҳар хосе, ки арзонӣ бидорад, хок афлок аст.

Ибни Сино:
– Ба ҷисму ҷони одам ҳаст як умре сару корам,
Чу ман аз аҳли тиббу ҳикматам, ҳикмат талабгорам.
Макони қутби васли бандагон хок аст ё афлок?

Макони мавти шайхон бурҷи афлок аст ё дар хок?
Биёмӯзед, шайхам чун худо ё банда мемирад?
Зи дарди ҷонгудози одамӣ ё зинда мемирад?

Шайх Абӯсаид:
(Каломе лоҷавоб омад,
Сукуте дар гаронӣ ҳамчу хоб омад).
– Ба ҳар навъе, иваз созем ҷою ҷомаро охир,
Ба номи худ фиристонем охирномаро охир...
Хабар н-омад ба шайх аз манзиле дигар,
На аз қаъри гиле, не аз диле дигар...

МУШКИЛОТИ ШАШ

Ба ҳар ҷо расидам, балое расид,
Зи ҳар санги хоро салое расид.
Ҷаҳон рафта аз ёди Яздон чунон,
Куҷо некмарде, ки созад ҷаҳон!
Агар даври Маҳмуд даврон бувад,
Аз он чархҳо чаппагардон бувад.
Зи пастии фикру баландии даст
Шуда илму фанро нишонанда паст,
Биҷӯяд ба аҳли башар як калом:
Асири ҷаҳолат, ғуломи ғулом.
Чу девон биҷангад ба нури саҳар,
Ба нури саҳар нест дасти зафар.
Бузургон чу тухми сухан коштанд,
Халоиқ аз он баҳра бардоштанд.
Вале шоҳ хоҳад аз ин хокдон
Барорад зи бун тухми деҳқон ба дон.
Надонад, ки як дона сад дон шудаст,
Ки як ҷони равшан дусад ҷон шудаст,
Ки ҳар ҷон, ки равшан шуд аз ин чароғ,

Сиёҳӣ нагирад зи дуди димоғ.
Ҳама амри ӯ зидди амри ман аст,
На танҳо ба ман, бо фанам душман аст.
Агар ман бубахшам якеро даво,
Диҳад ӯ лакеро ба боди фано.
Ба аввал нагун кард ӯ маҳди ман,
Бурид аз Ватан риштаи аҳди ман.
Кунун банд орад ба ҳар чаҳди ман,
Дареғо зи аҳди ману маҳди ман!
Чу ғунчида будам ба маҳде ба ноз,
Ба кас ҷуз ба модар набудам ниёз.
Кунун аз бузургӣ нағунҷам ба шаҳр,
Битарсам, замоне нағунҷам ба даҳр.
Биҷустам ба чашму ба ақлу ба пой
Замину замонро шаҳи некрой.
Шунидам, ки Кобус шаҳи кадхудост,
Ба аҳдаш ҳама аҳди Сосон баҷост.
Ба Гургон кунун расми гургон бубин,
Хирадро ба ҷанголи нодон бубин.
Ки Қобус он тухмаи Вушмгир
Ба дасти писар[1] шуд забуну асир.

1. Манучеҳр писари Шамсулмаолӣ Амир Қобус ибни Вушмгир бо иғвои сипоҳиён падарашро банди зиндон карда, ба қатл расонд.

Ба Мозандарон ку ғиреванда шер,
Ки ин ҷонваронро биёрад ба зер?
Сафар кард Рустам аз ин достон-
Навишта бад-ин хок аз бостон.
Фиребо шуд овозаи Вушмгир,
Надорам ба Гургон дигар чашмгир,
Чу умре сипардам ба оворагӣ.
Дили халқ ҷустам ба дилпорагӣ,
Яқин буд, ки ёбам дили ҷамъи хеш,
Фароҳам кунам илмҳои париш.
Чӣ бахти нагунсорам эҷод шуд?

Умедам на бар хок, барбод шуд!
Ба шукронаи неъмати илму фан,
Ки дорад ба паҳнои дунё ватан.
Ба Гургон харидори нав ёфтам,
Ба сар ахтари тозае тофтам.
Дари хонаи марди Шероз[1] боз,

---

1. Ибни Сино муддате дар хонаи Абӯмуҳаммади Шерозӣ истиқомат кард ва ба таълифи китоб машғул шуд.

Ва маҷлис биҷӯшад шабони дароз.
Аз ин ҷамъи доништалаб хушдилам,
Ки кишти Бухоро диҳад ҳосилам.
Ба «Қонун» даре боз кардам шабе,
Ки будам гирифтори тобу табе.
Ба Шабдизи ин дард бошад савор
Ҷамоат ҳама шаб ҳазору ҳазор.
Аз ин дард ҷамъе шавад порикоб,
Бисӯзад ба оташ, биларзад ба об.
Чу тавфиқ бошад, зи по афканам
Ман ин дардро бо тану бо фанам.
Шудам бо «Маҷестӣ»[3] шабе ҳамнишин

«Ал-Маҷестӣ» –китоби ҳайати Батлимус –Птолемей –Путолемейи Юнонӣ, ки Ибни Сино онро шарҳ ва такмил додааст.

Ба таъбири аҷсоми арши барин.
Масоили ин фан ба Юнон бувад;
Маро мақсади илм кайҳон бувад.
Ба он шаклу манзар камӣ мекунад,
Чу иқлими Юнон намӣ мекунад.
Агар манзари илм як кишвар аст,
Сари бетан асту тани бесар аст.
Ман онро фарохурди олам кунам,
Ду қитъа, ду қатра ба он зам кунам.
Чӣ неъмат, ба ғурбат ватан ёфтам,
Бародар ба илму ба фан ёфтам,

Чу Ҷузҷонӣ донишварам ёр шуд,
Ки офияти умри пурбор шуд.
Чу дар васли илму амал сохтам,
Ба таҷрибаам нек бишнохтам.
Агар фазл дунёст, беманзил аст,
Агар илм дарёст, бесоҳил аст,
Агар меҳр вақти ғурубу гусел-
Нишинад ба дилҳо, бароядзи дил.

МУШКИЛОТИ ҲАФТ

Фарри шоҳон чун зи мардон рафтааст,
Рустам аз майдон ба кайҳон рафтааст,
Рӯй овардем бар даргоҳи зан,
Нармсӯз аст оташи хиргоҳи зан.
Сӯи Рай рафтем аз роҳи Ҷибол,
Аз дами сайёд монанди ғизол.
Дар дами Рай пешвозам омаданд.
Чорагарҳо чорасозам омаданд.
Хоса манзил буд, он ҷое шудам,
Баъди ранҷе дар дилосоӣ шудам.
Пас ба Ҷузҷонӣ ба дарбор омадем,
Бо Сайида[1] мо ба гуфтор омадем.

1. Чун Маҷидуддавла – писари Сайида Малика хотун – ба синни балоғат нарасида буд, вилоятро худаш идора мекард.

Буд малика рӯи тахту зери тоҷ,
Гуфт: «Илоҷе кун, агар дорӣ илоҷ...
Ворисе ин тахт ин бадбахт шуд,
Сустии нафсаш балои сахт шуд.
Ин Маҷидуддавла фарзанди ман аст,
Бо билоду мулк пайванди ман аст.
Ҷамъ бошад дар сари сомони хеш,
Лек дар кори ҷаҳон бошад парешь.

Ҳаст кӯтаҳ ақли ӯ бо умри ман
Дар умури кишвару ҳифзи Ватан...»
Гуфт Сино: «Умратон бодо дароз!
Дард агар кӯҳ аст, гардам чорасоз».
Дар муоина шудам беморро,
Боз бинмуд ӯ дари асрорро:
«Ғам агар дард аст, ғамбемор ман,
Сар ниҳода пеши ӯ ночор ман.
Ман малики ин билоду кишварам,
Ҳукмрони мулк бошад модарам.
Соли манро рӯзу шаб кам мекунад,
Ӯ ба умри хештан зам мекунад.
Бо чунин аҳвол чун ёбам камол,
Давлати модар куҷо ёбад завол?!
Решаи дардаш бурун аз хок буд,
Сустии тан, сустии идрок буд.
Боз савдои вилоят дар сараш
Ҳалқа чун мори сияҳ дар бистараш.
Бӯалӣ гуфто, ки ин амри ман аст,
Амри фан бар касрати ҷону тан аст:
Аз ҳама фикри худӣ озод бош,
Аз ману дидори модар шод бош.
Давлати дидори модар кимиёст,
Ки ба дарди бедавоиҳо давост.
Баъд аз ин дорую дармонат кунам,
Мулки танро зери фармонат кунам.
Сар ниҳод ӯ зери фармони ҳаким,
Дасти кӯтоҳеву домони ҳаким.
То бад –ин минвол як моҳе гузашт,
Гӯиё аз теғи ҷаррохе гузашт.
Рафт ранҷу шуд саломат ёри ӯ,
Ҷуръат афзун мешудӣ дар кори ӯ.
Чун ба ҳаждаҳ шуд баробар соли ӯ,
Тундие бархост аз омоли ӯ.

Шуд талабгор аз малика тахтро,
Бурд аз даргоҳи модар бахтро.
Аз ҳамин дарди гарон модар гузашт,
Пас балоҳои замин аз сар гузашт.
Чун маликро заъфи модарзод буд,
Корҳо на аз хирад, аз бод буд.
Кард исён зидди ӯ хайли сипоҳ,
Буд ҳайрон, то куҷо орад паноҳ.
Номае бинвишт бар Маҳмуди шар,
То ба дасти ӯ ба худ ёбад зафар.
Аз қазо, Маҳмуд аз Мозандарон
Сӯи Рай меомадӣ бо лашкарон.
Номаро бигрифту амре боз дод,
Амрро бепарда, бепардоз дод.
Гуфт: «Ҳоҷиб, ҳар чӣ дар ин нома аст,
Баҳри мақсуди шумо чун ҷома аст.
Мард бошад, бар Ватан сар медиҳад,
Ин ба тасхири худаш зар медиҳад.
Ин амир аст, ё ки тифли бесар аст,
Ки варо бозӣ ба дурру гавҳар аст.
Ё сари бозӣ ба султон мекунад?
Ё маро пиндори нодон мекунад?
Гар ба тазвир аст, аз тадбир нест,
Дар қусури ӯ маро тақсир нест.
Аз зару гавҳар магардон рӯйро,
Лек аз майдон баровар гӯйро.
Ин амири бехирадро даст гир,
Ман бубинам то куҷо бошад амир!
Қарматиҳоро чу асрори баланд
Каш якояк бар сари дори баланд.
То бидонад амри султонӣ куҷост
Пояи ҷоҳу ҷаҳонбонӣ куҷост?
Амри султонӣ зи яздонӣ гузашт,
Аз ҳади доною нодонӣ гузашт.

Рӯзи дигар субҳи содиқ шуд гувоҳ:
Худ Маҷидуддавла бо чандин сипоҳ
Омаду бо душманаш ҳамроҳ шуд,
Баста шуд... Охир саги даргоҳ шуд.
Ҳаст дар бозии қисмат шеваҳо,
Аз шаҷар афтад аҷоиб меваҳо!
Кист дар хуни худӣ зомин шавад?
Душмани худ, душмани ойин шавад?!
Кист аз беборагию бесарӣ
Дод бар марги муфоҷо кишваре?!
Амри султон бо масал омад баҷо,
Дар бало беҳтар, ки дар биму бало...
Ҳар дарахти бебаре пурбор шуд,
Дод шуд, зеби сару дастор шуд...
Дарди шоҳон аст дарди бедаво,
Аз чӣ бахшидам ба нодоне шифо!
Ман сабабгори ҳамин маҳшар шудам,
Зидди шар будам, зи аҳли шар шудам.
Ман, ки будам дар набарди неку бад,
Дар набарди нуру зулмат то абад,
Рӯ ба рӯ гаштам ба зулматпешае,
Чун кунам дар ҷанги ӯ? ... Андешае...
Ҳайфи ин дониш, ки ғофилгир шавам,
Равшаниро аввалу охир шавам,
Разми мо боқист бо назми куҳан,
Дасти мо болост аз гӯру кафан...

МУШКИЛОТИ ҲАШТ

Худованди «Қонун»-и хокисиришт[1]

---

1. Дар Ҳамадон шогирдони Ибни Сино пинҳонӣ ҷасади мурдаҳои навро барои муоина ва таҷриба берун меоварданд. Аз рӯи зарурати тибби амалӣ ӯ гуфта буд: «Барои ман ҷисме аз фанни Гален муҳимтар аст».

Зи дӯзах баровард ё аз биҳишт,
Яке наъши наврафтаро ними шаб
Ба расми кафандузди «дунёталаб»,
Ба таҳхонаи тор овард рост,
Ки амри ҳақикат ба ҳақ норавост.
Ба болои мизаш чу бигзоштанд.
Ҳама роз аз хона бардоштанд.
Ду тан аз балохона боло шуданд,
Калиди дари роз ҷӯё шуданд.
Яке монд бо наштару бо фанаш.
Ва ҷисме ба сардии сарди танаш.
Биафрӯхт шамъе ба тори сараш,
Бисанҷид сар то ба по пайкараш,
Яқин кард Сино, ки ҷисми зан аст,
Ки дар паҳнаи синааш барзан аст.
Ва Сино бигуфто: Дар ин доварӣ,
Ба амри ду ҳақ мар маро хоҳарӣ.
Ва аз пайкари ғам кафан баргирифт,
Ки хуни ҳаким дар бадан даргирифт.
Бипӯшид чашму бигардонд рӯй
Аз он рӯи зебо, аз он мушкмӯй,
Аз он пайкари поки имдодҷӯй,
Ки аз барги гул рафта ҷонаш чу бӯй,
Аҷаб пайкаре дид, дар рӯзгор
Накарда танашро касе дар канор
Ба ҷуз хокдону ба ҷуз модараш,
Бигашт аз буридан дами наштараш,
Наомад баробар ба ӯ ҷавҳараш.
Қасам хӯрд дар пайкари мармараш:
«Агар аз биҳишти гумонӣ туро
Чу Момоҳаво ман бикардам ҷудо,
Бубахшо, чу фирдавси дунё манам,
Ба умри абадхоҳию бофанам.
Кашидам агар з-оташи дӯзахат,

Чаро нест доғе ба моҳи рухат?
Чаро нест дуде ба ҷуз мӯи ту,
Чаро нест чине ба абрӯи ту?
Чаро нест осори оташ туро?
Куҷо рафт ҷони мушавваш туро?
Набинам асар аз азоби анин,
Набинам асар аз саломи замин.
Бад ин шевае, ки туро ёфтам,
Ба як мӯя сад мӯй бишкофтам.
Ки аҷсодро хайру шар нест, нест,
Гунаҳ ҷуз ба нафси башар нест, нест,
Ба таъҷил рафтӣ чаро, эй парӣ?
Надорам ман эъҷози пайғамбарӣ,
Ки бо як нафас ҷон атоят кунам,
Магар ҷони худро фидоят кунам.
Ба сарвақти ту рафт аввал казо,
Намуда зи рӯҳу равонат ҷудо.
Агар мерасидӣ ба як шом пеш,
Аз ин бехудиям ба як ҷом пеш,
Агар хуни ту сар ба сар заҳр буд,
Фани ман чу дарёи позаҳр буд.
Кунун заҳр шуд нӯшдоруи ман,
Ба ҷои ту бояд, ки пӯшам кафан,
К-аз ин шармусорӣ биёбам раҳо,
Ба дарди ту дигар надорам даво...
Аё мӯи шабрангу эй рӯи рӯз!
Гирифтори он оташи хонасӯз.
Ки дар санги хоро асар мекунад,
Зи санг оҳи сангӣ ба дар мекунад.
Аё наварӯси арӯси кафан.
Ки хушкида хунат зи ғам дар бадан,
Ба номат бубахшам китоби шифо,
Ки дарди замонро биёбам даво.
Ки дарди ту дарди замон ҳасту бас!

Ки марги ту марги замон ҳасту бас!
Дар ин музтарию дар ин бедарӣ
Баровард фарёд то Муштарӣ.
Бигуфто: Худованди ҷонофарин,
Ту чархи баринию Сино –замин!
Ту ҷонбахшу ҷонгиру ман ҷонхарам,
Туӣ додгустар ва ман доварам.
Ба ин пастӣ охир чаро аз фароз
Диҳӣ кӯтаҳӣ кори дасти дароз.
Агар амри кул чун атои шумост,
Ҳама амри ҷузъӣ ба фармони мост.
Дар ин тирашаб нури тобон манам,
Агар ҳаст донои нодон, манам!
Битарсам, ки нурам барорам бурун
Аз ин тангною бигардам забун.
Чу соя зи думболи ман соят,
Басе шайхи гумроҳи ҳамсоят,
Ки амри маро куфр эълон кунанд,
Ки фанни маро фанни шайтон кунанд...
Чу ман бо аҷал ҷанг дорам, чаро
Азалро сипар мекунӣ, эй худо,
Агар ҷанг ҷӯӣ дар ин корзор,
Бигирам зи ту парда, эй пардадор!

МУШКИЛОТИ НӮҲ

Ҷаҳон охир чу зиндони башар шуд,
Ҷавонмардӣ ҳама зери сипар шуд.
Фани ман аз замин то осмонҳо
Ба ҳикмат боз медорад ҷаҳонҳо.
Бувад ҳар одаме чун олами ман,
Ғами олам барояд аз ғами ман.
Чу дар рози ҷаҳон рафтам, расидам,

Ба роҳи ақли худ банде надидам;
Ба ҷуз банди аҷал, ки дар замин аст,
Надонӣ дар куҷое дар камин аст:
Ба дарбор аст ё дар зери дор аст?
Ба зери об ё дар кӯҳсор аст?
Намедонӣ, ки ӯ ҳамроҳи дард аст?
Чу марде ё ба майдони набард аст?
Надонӣ, дар фасоди тан ниҳон аст
Ва ё бо ҷон равон асту равон аст.
Надорам шиквае аз ин амирон,
(Ба доми ҷаҳлу нодонӣ асирон).
Намонда сар яке дар болиши ман,
Начида донае аз дониши ман;
Ба вақти дард ё донотароше
Кунанд аз баҳри доное талоше.
Маро боре ба маснад мебароранд,
Сипас то зери зиндон мефароранд.
Ҷаҳондорӣ агар илми барин аст,
Чаро гаҳ рӯи зин, гаҳ зери зин аст?
Ҷаҳондоре, ки аз худ бохабар нест,
Зи ганҷи адлу дониш баҳравар нест,
Раҳи ӯ ҷуз ҳамин зеру забар нест:
Чӣ соҳибтоҷҳо соҳиби сар нест!
Ҳамадон гар надонад, ман бидонам,
Зи дигар кону аз дигар маконам.
Вале чун роҳи дониш пеша кардам,
Ба зоти фан басе андеша кардам:
Чу дониш бемакону бомакон аст,
Аҷаб соҳибҷаҳони беҷаҳон аст!
Нашояд, ки шавад моли амире,
Чу ман дар ҳалқаи дунё асире...
Чу Шамсуддавла[1] шуд тобутсавора,

---

1. Шамсуддавла, амири Ҳамадон то ҳадди Ироқ, писари дуюми Сайидо буд. Вақти расидани Ибни Сино ба Ҳамадон ӯ ба дарди қулинҷ ги-

рифтор буд. Баъд аз муолиҷаи қулинҷаш Сино ба сарварии вазорати ӯ расид.

Ба ӯ кардам ато умри дубора.
Қулинҷашро кашидам аз ниҳодаш,
Валекин монд дар сар кибрбодаш,
Ки он бодаш балои ҷони мо шуд,
Аз ӯ моро ду зиндоне ато шуд...
Чу будам банди зиндони маҷозӣ,
Надорам бими зиндони асосӣ...
Чу зиндон аз барои зиндагон аст.
На зиндоне барои мо ҷаҳон аст?
Чу бо фан зиндаам, дар фан бикӯшам,
Бимонад бори дунё бори дӯшам.
Кушоям равзани дигар ба «Қонун»,
Фаро гирам гиёҳи кӯҳу ҳомун.
Зи заҳри мору бӯи гул бисозанд
Яке таркиб, к-ояд чорасозам.
Ба асрори табиат рафтан осон,
Аз он ҷо барнахезад макри инсон,
«Шифо»-ро мекунам шаҳпули дунё
Ба рӯи панҷ ҳикмат-панҷ дарё.
К-аз он бошад гузар ақлу хирадро
Зи Юнон то Бухоро – неку бадро.
Барои ошиқон кардам рисола
Зи ишқи Ҳай[1], ки сӯзад чун ҷавола...

1. «Ҳай бинни Яқзон» қиссаи ишқии Ибни Сино, ки дар зиндони Ҳамадон таълиф шудааст.

Ба ин ҷо гаҳ вазиру гаҳ асирам,
Гаҳе зери назар, гаҳ беназирам.
Басе омехтам бо дардмандон,
Забони ростгӯям зери дандон,
Ки дарди ин замон танҳо ба тан нест,
Илоҷи дардҳо танҳо кафан нест.
Ки ин дарди замони бенизом аст,

Замон аз ранҷрӯзиҳо тамом аст.
Чӣ чора, чорасоз умре ба банд аст?
Фани ман дар шикели банду фанд аст!
Ба нафси кишвари шамси вилоят
Ҳамин кишвар наомад дар кифоят,
Ба Торам[1] лашкари таррор мебурд.

---

1. Лашкаркашии Шамсуддавла ба кӯҳистони Кирмоншоҳ дар назар дошта шудааст.

Сари худро сари бозор мебурд.
Ба ними раҳ кулинҷаш тоза гардид.
Намурда, мурданаш овоза гардид.
Аз ин раҳ мурдабор омад сипоҳаш,
Чу аспи бесавор омад сипоҳаш.
Валиаҳдаш[2] нишаст андар мақомаш,

---

2. Баъди дар нимароҳ мурдани Шамсуддавла писараш Самоуддавла фавран ҳокими Ҳамадон шуд.

Савори аспи безину лаҷомаш,
Ки ин аспи саворандози тозӣ
Ба ҷиддӣ мебарад анҷоми бозӣ...
Самоуддавла гуфто: «Ин аморат
Мабодо бе вазиру бе вазорат!
Чу Сино марди ботадбир бояд,
Ки қадри маҷлиси моро фазояд.»
Ҳаким гуфто: «Баландиҳои ҳикмат
Намерӯяд ба пастиҳои фитрат.
Чу медонист қавми бевафоро,
Зи дӯш андохт ин бори болоро.
Чу дилгир аз шару шӯри ҷаҳон шуд,
Чу бӯи гул ба барги гул ниҳон шуд.
Панаҳ додаш Абӯғолиби аттор,
Ки сирри хона нафрӯшад ба бозор.
Ба мантиқ баст ӯ боби «Шифо»-ро
Кушода ҳикмати арзу саморо,

Самоуддавла бо тоҷи амонат,
Ба гардан баст Синоро хиёнат.
Нишонда дар Ҳисори Фардҷонаш,
Баробар кард ӯ суду зиёнаш.
Ҷаҳон хоб асту ӯ шаб зиндадор аст,
Ба тадбири ҷаҳон дасте ба кор аст.
Нишаста ӯ ба ҷурми бегуноҳӣ,
Яке аз Исфаҳон омад сипоҳе.
Алоуддавла[1] дар тасхири ин хок,

---

1. Алоуддавла –амири Исфаҳон, ки бо Ибни Сино мукотиба дошт ва ӯро ба дарбори худ мехонд.

Биёмад бар ҳарифи суст чолок.
Амири беҷигар аз бими ҷонаш,
Бурид аз кишвару аз хонадонаш,
Панаҳ овард рӯзе ихтиёрӣ
Ба зиндоне, ки ман будам ҳисорӣ,
Агар ин аст расми мулкдорӣ,
Мабодо дар ҷаҳон як тоҷдоре!
Чу ҷангу ҷӯши шоҳон гашт хомӯш,
Чу деги хомкорӣ монд аз ҷӯш,
Шаҳу зиндониён гашта баробар,
Бурун рафтанд аз зиндони якдар.
Аз ин ҷо риштаи ёрӣ буридам,
Ба сӯи Исфаҳон чашми умедам.
Шабе бо хилъати дарвеш рафтем,
Бало аз пушту роҳ аз пеш рафтем...
Чӣ меҷӯям қароре зери гардун-
Ба Алванду ба Гургону ба Ҷайҳун?!

МУШКИЛОТИ ДАҲ

Расидем то марзаи Исфаҳон,
Ба дастури дарвеш бо ҳамраҳон.

Ба мо шуд ато хилъати хосае,
Бидидам дар ин коса нимкосае.
Ба дарбор рафтам фурӯ зери бор,
Ки рӯзӣ чӣ бошад аз ин рӯзгор?
Амири вилоят ба иззи тамом
Маро дод болою воло мақом.
Ба ҳар ҷумъа мешуд бапо анҷуман,
Зи назми навину зи расми куҳан.
Басе кӯҳнадӯзон сало мезаданд,
Хирадро ба боди фано мезаданд.
Ҷавон пир буду ҷаҳон пиртар,
Замон оҳу ҳар оҳ шабгиртар.
Ҷаҳон ҳамчу шабгардии осиёст,
Ки санги забар гаҳ зи тираш ҷудост.
Чӣ тарсе зи гардуни гардон бувад?
Ва Маҳмуд серӯза даврон бувад.
Басе даври дигар барояд зи тир.
Шавад ҷаҳл дар пои доно асир.
Кашидам чу ин ҷамъро аз гиле,
Аз ин мазраи хушку беҳосиле.
Зи илму ҳунар баста зарринкамар,
Кашиданд теғе зи пушти сипар.
– Расидам замоне ба сомони хеш,
Фаро кардам илми парешони хеш.
Кашидам фани худ ба лафзи дарӣ,
Ки ояд аз он шеваи модарӣ.
Чу гуфтори ман бо ҳамин лафз буд,
Маро набз буду маро нафс буд...
Қазоро расид аз Хуросон хабар,
Ки Маҳмуд бинмуд азми сафар-
Ба он кишваре, ки наояд дигар,
Саровард кишти муродаш самар...
Зи домони дунё гирифт устувор,
Ки доман надорад чунин беканор.

Гар ин пиразан доманафшон шавад,
Басе тифли якрав зи домон шавад!
Раво дид бар ман басе ранҷро,
Хато рафт султони шатранҷро.
Ба сахтии ҷабраш накардам дуо,
«Ки бодо зи тахту зи бахташ ҷудо».
Чу киноварӣ бар хилофи ман аст,
Ба ҳикмат хилофу хилофи фан аст...
Магар одам омад ба дунё бад-он,
Ки оташ занад дар сарои ҷаҳон?
Магар баҳри мурдан шуд одам падид
Ба ин кӯҳнадунё ба расми ҷадид?
Агар тира будӣ ҷаҳонро умед,
Шабе менагардид рӯзи сафед!
Биё, косагул, фурсате май кашем,
Ки умрест ранҷи паёпай кашем.
Бубахшо даме равшанӣ бар димоғ,
Ки шабро сафедӣ бубахшад чароғ.
Муғаннӣ, бизан нағмаи бемалол,
Ки бошад ба бозӣ чу набзи ғизол.
Даме душмани сактаи дил шавад,
Муроди дили банда ҳосил шавад.
Ба рақс ой, эй Зӯҳраи хокдон,
Биларзон тану мӯҳраи хокдон.
Ки аз бори сангин раҳонӣ маро,
Ҷаҳоне чӣ бошад, ҷаҳонӣ маро.
Ки дар мӯшикофии банди аҷал
Ҳамин мӯи мушкин расид аз азал,
Шавад гар аз ин мӯй рӯям сиёҳ,
Чӣ боке, агар ҳаст рӯе чу моҳ.
Ту, Ҷузҷонӣ, бикшо зи рӯи вафо.
Яке боби ҳикмат маро аз «Шифо»
Равам то ба кори худӣ сарфаро:
Саропарда беҳтар, ки мотамсаро.

Чу ин маҷлиси унс поён шавад,
Ба ӯ сар ба сар меҳри тобон шавад.
Яке рӯзи дигар шавад рӯзгор,
Бубинем фардо чӣ орад ба бор...
Чӣ шуд кори фардо, чӣ субҳе дамид?
Ки Масъуд бар мулк лашкар кашид.
Ғиреве бирӯид дар Исфаҳон,
Зи шарҳаш бисӯзад забону баён,
Ба ин ҷанг Масъуд масъуд шуд[1],

---

1. Султон Масъуд ибни Султон Маҳмуди Ғазнавӣ соли 1030 ба Исфаҳон ҳамла карда, китобхонаи Ибни Синоро ғорат мекунад, аз ҷумла «Китоб-ул-инсоф»-ро дар 20 муҷаллад, «Ҳикмати Шарқ», китоби шашуми «Қонун» ва дигар дастнависҳои геронбаҳоро ба Ғазнин мебарад ва бо амри Малик Ҳусайни Ғӯрӣ Тоши Фаррош ин ганҷинаро оташ мезанад ва Ибни Сино бори нахуст аз шиддати ғазаб ба касалии қулинҷ гирифтор мешавад.

Ҳама буди ин хок нобуд шуд.
Ба ҷои падар ӯ зи ганҷури ман
Фаробурд дастору дастури ман.
Рабуданд аз хона «Инсоф»-ро,
Зи ҳар сафҳае нақши саҳҳофро.
«Зи ҳар роз ман парда бардоштам,
Мар инро барои ту бигзоштам?»

---

1. Ин байт аз қасидаи «Айния»-и Ибни Сино иқтибос шудааст.

Куҷо мебарӣ ҳикмати Шарқро,
Чи сон мебарӣ оташи барқро?!
Дареғо аз ин ранҷи рӯзу шабам,
Дареғо зи аҳволи тобу табам,
Дареғо зи ман, водареғо зи фан,
Шавад гар матое ба ҳар ду кафан!
Зи қаъри замин то ба чархи барин
Басе роҳ бурдам, ба ҷуз роҳи кин.
Ҳамин роҳ моро ба ғофил гирифт,
Дареғо хирадро, ки ҷоҳил гирифт!

Бубояд аз ин мулк берун равам,
Фаришта наям, то ба гардун равам.
Битарсам, ки гардем дар ин сафар
Ман аз оламу Олам аз ман бадар.
Дар ин ҷанг аз ҳарчи дорад вуҷуд,
Бимонад яке зинда – Зоиндарӯд!
Чу поядагии ҷаҳон бо фан аст,
Бувад то фанам, ин ҷаҳони ман аст!

ҲАЛЛИ МУШКИЛОТ

Ҷаҳонро ҷовидон гуфтию ҷовид аст,
Хирадро нур гуфтӣ, олам испед аст.
Замин ҳачун сари шӯридаи инсони пурдон аст,
Фани ту, мадфани ту ҳамраҳи ӯ гирдгардон аст,
Ба зери теғаи Алванд, рӯи рукнҳои фан
Гирифта гунбази сабзе чу ақли одамӣ маъман:
Ишорат бар сарони сабзи Инсон асту ирфон аст,
Чу рамзи сарбаландиҳою азми сарбадорон аст;
Ки зери бору зери дор,
Зери ханҷари хунбор,
Ҳама фарзонаю мардона бигзаштанд аз пайкор...
Бале, пайкор бошад,
То ҷаҳоне аз паи кор аст,
Даме, ки неку бад ҳампаллаю ҳамсангу ҳамбор аст.
Миёни асри мою асри пуршӯри шумо, устод,
Ҳазорон қабрҳо бархост,
Ҳазорон қасрҳо афтод.
Ҳазорон шаҳрҳо ҳамчун Бухоро шуд мазори мо,
Ҳазорон шаҳрҳо рӯид аз меҳри канори мо.
Ба нерӯи хирад охир баромад аз Замин Одам,
Ба авҷи осмонҳо, ду ҷаҳон гардид як Олам, –
Аҷаб Олам, ки маҳро дид чун саҳрои хокистар,

Аҷаб Одам, ки шуд бо Зӯҳра ҳамовою ҳамбистар.
Ва холӣ ёфт бистарро ва худро ёфт, комил ёфт,
Ва худро дар сари саҳрои киштат ҳамчу ҳосил ёфт.
Ва худро дар мақоме ёфт – дигар пасту боло нест,
К-аз он ҷо сад ҷаҳон пайдою як дунёи зебо нест;
Ба ҷуз дунёи инсонӣ, ки Инсон офарид онро,
Аз ин ҷо саркашону паркашон бигрифт Кайҳонро,
Ҳакимон бо аҷал имрӯз ҳам дасту гиребонанд,
Ба ҳукми фан ба ҷисми мурда ҷони тоза бахшоянд.
Вале банди аҷалро ҳеҷ кас накшуду накшоянд.
Барои бедилу соҳибдилон дил оварид Одам,
Ба одам нӯшдору, заҳри қотил офарид Одам.
Бале, пайкор бошад, то ҷаҳоне аз паи кор аст,
Кунун ҳам неку бад ҳамсояю ҳамсангу ҳамбор аст.
Чу некӣ маншаи Хуршед дорад, панҷаи Хуршед
Парасторӣ намояд зиндагониро ба сад уммед,
Заминро чун замон ӯ субҳгоҳон мекашад дар бар
Ки ғайр аз оташи рӯяш нагирад оташи дигар...
Ба тӯфони ҷаҳолат аз биёбон новадон бурдӣ,
Ҳақиқатро, фазилатро миёни
Бодҳо бебодбон бурдӣ.
Ва дар Алванд бандар ёфтӣ, эй марди тӯфонӣ,
Зи фазли форсӣ Алванд шуд Олимпи Юнонӣ.
Раҳи разми худоёнро,
Раҳи базми гадоёнро,
Пазиро гашта яксон ёфтӣ болою поёнро.
Ту дарди мардумон ҷустӣ, ба дарди хеш дар мондӣ,
На бар болин, ба рӯи санги шер[1] оҳиста сар мондӣ.

1. Санги шер дар Ҳамадон муҷассамаи табиии шер аст.

Ба гӯшат мерасид аз дур танҳо аллаи модар,
Фуруд омад зи чашмат ашк ё ахтар?
Бубастӣ чашм ё равзан,
Вале аз равзаҳои илми ту чашми ҷаҳон равшан.
Ту мерафтию тобути ту чун сайёра меҷунбид,

Бухоро, модари зорат, сари гаҳвора меҷунбид.
Сароғозат Бухорою саровози ту Алванд аст,
Миёни ин ду манзил банд-банд, пайванд-пайванд аст,
Яке пайванди ҷисмонӣ,
Яке пайванди ирфонӣ,
Ту банду баст кардӣ марзро чун ҷисми инсонӣ.
Ба болои мазорат гунбазе чун косаи сарҳост,
Ба рӯи гунбази сабзат само чун гунбази дунёст.
Шафақ аз теғаи Алванд бар ҷоми худовандӣ –
Ба рӯи гунбази ту аз майи сурхи самарқандӣ
Чу дар ҷоми нагуне бода мерезад ва он холист,
Ҷаҳон аз номи ту пур гашту он ҷоми Ҷаҳон холист.

КИТОБҲОИ ЗАХМИН

I

Дару девору саҳни мактаби деҳа
Зи ҷасту хезу аз овоз меларзид,
Ба мисли селаи паррандаҳо тифлон
Аз ин озодӣ меболид,
Зи бонги занг метарсид.
Зи баъди бесарӣ аз бесаробонӣ
Хунук шуд бозии сарбозии тифлон,
Биёмад аз раҳи ҳаррӯзааш танҳо
Муаллима парешон, саргарон, ҳайрон.
Ба сӯи мо назар нокардаю бигзашт,
Ҳама дар ҷои худ ях баст,
Дусад чашми сиёҳ аз пушти ӯ мерафт,
Сукут аз ҷои худ ҷунбид, ях бишкаст.
Нафасҳо бастаю хомӯш мерафтем,
Муаллим рост бар золи калон мерафт,
Ҳама ором – кафтарбачаҳои ром,
Зи пушташ ҳар диле бо сад гумон мерафт.
Ҳама дар ҷой биншастем,
Ӯ бар пой меистод.
Бигуфто бо садои хаста бе шеван:
«Муаллим ҷанг рафт ... акнун ба ҷояш ман...
Ҳама ин ҷой мемонед,
Ҳама ин ҷой мехонед ...»
Ва духтарҳо газида рӯймоли заргарониро,
Фурӯ бурданд фарёди айёниро.
Писарҳо – чӯҷаҳои навпари шаҳбоз
Фурӯ монданд аз парвоз.
Нахустин дарси мо бо ин сабақ сар шуд,
Варақҳо – боли ширкафтар ҳама тар шуд,
Сабақҳо бастаю парвозҳои мо таҳи пар шуд,
Кашида занг овози ҳазину дарс дигар шуд.

II

Пагоҳӣ тахтаҳои синфро канда,
Ба девори зали зебои суратдор бинҳоданд,
Ба ҷои чор синфи бози дарбаста
Дари як синф бикшоданд.
Ба девори сафеди саҳнаи мактаб
Қатори тахтаҳои рӯсияҳ метофт,
Савоби рӯзгорон чун гунаҳ метофт.
Ба рӯи тахтаи аввал
Сарахбори тамоми илмҳо ҳарфи камарбаста
Зи пушташ ҳарфҳои созӣ пайваста,
Ҷудо буданд чун армони нашкаста.
Ба ман ин ҳарфҳо аз рӯзи аввал ошно буданд,
Зи устодам ба мисли ёдгори бебаҳо буданд.
Ман акнун ҳарфҳоро ҷанг меандохтам дар дил,
Аз он ёди муаллим мешуд андар синаам ҳосил.
Зи рӯи тахтаи дигар кунад такрору рӯбардор
Ҳисоби рӯзҳои якнаворо: ду карат ду – чор.
Аз ин тахта ба он тахта муаллима гузар мекард,
Ба як соат зи худ мерафт,
Оламро сафар мекард.
Миёни тахтаҳою баччаҳо озод меболид,
Зи рӯи лутф механдид,
Даруни сина менолид.
Муаллима нафас нагрифта, н-осуда,
Қаламро, дастҳоро, ҳарфҳоро рост бинмуда,
Ба кӯдакҳои синфи як сабақ медод, мебардошт,
Ба ҳусни хат чу хусни хеш меангошт.
Ба рӯи тахтаи ман ҳарфҳои ду карат ду-чор,
Даруни синаи ман мешудӣ такрор бо такрор.

III

Садои занги мактаб ин саҳар дар кӯҳ мепечид,

Навои зиндагӣ дар қуллаи андӯҳ мепечид.
Ба мактаб омада сад баччаи нимсеру нимурён,
Зи оҳи модарон ғамгину аз ҳаҷри падар гирён.
Чӣ асроре?
Муаллима табассум дар лабон омад,
Ба золи сояравшан офтоб аз осмон омад.
Ба мӯяш дастаи райҳон,
Ба гардан шаддаи марҷон,
Ба досташ номаи сегӯшаи мисли ҷигаргӯша,
Кушод аз нома – аз сандуқи пурэҳсос сарпӯша.
Ба як сӯ монд дафтаррову мистарро,
Зи ёдаш бурд мактаброву минбарро,
Кафи дасти булӯрашро барои нома миҷмар кард,
Ба ваҷде номаро – шаҳномаро сар кард:
«Салом, эй давлати ман, меҳрубони дуру наздикам,
Ало тоҷи сари ман, ёри тоҷикам!
Ба шабҳо офтоби раҳнамоям кулчаи рӯят,
Диҳам шамшери худро тоб аз оби ду абрӯят.
Балогардони ман ишқ аст, ман бебок меҷангам,
Ба мисли посбони ишқ бо нопок меҷангам.
Ба чашми худ чу бинам ҳар пагоҳӣ чашми душманро,
Ба номи зиндагонӣ мебарам аз ёд мурданро.
Яқин дорам, ки ҷонам дар тилисми ишқ пинҳон аст,
Даруни синаи ту, дар паноҳи кӯҳсорон аст.
Саломат бош, то ту зиндаӣ, ман зинда мемонам,
Зи барфи софи саҳро номаи ишқи ту мехонам...
Салом, эй баччаҳои болдори шӯхи бебокам,
Шуморо дар миёни корзорон турфа муштоқам.
Ба пеши рӯй душан, шаҳри Ленин дар қафои ман,
Гузаштан нест, рафтан нест аз роҳи вафои ман.
...Ана аз ҷониби душман садои тир меояд,
Агар ӯ пеш ояд, аз дами шамшер меояд,
Ба ҷои абрӯвонат бӯса кардам аз дами шамшер.
Сухан боқӣ...

Зи ҷо бархостам ... ё пир!»
Ҳама аз ҷой барҷастему биншастем,
Зи худ растему бо устод пайвастем ...
Муаллима табассум кард, аз чашмони хандонаш
Берун омад
Сиришки дона-дона мисли марҷонаш.
Касе дар рӯи қоғаз мӯҳраро дидаст, медонад.
Аз ин сурху сафедӣ номаи душвор мехонад.
Нахустин бор дидам гиряи талхи худоёнро,
Баландиҳои инсонро,
Сукути абру боронро.
Садои занг ногаҳ чун садои тирборон шуд,
Дар ин ҷо дарс поён шуд.

IV

Садои занги мактаб ин пагоҳӣ дар ба дар омад,
Ба гӯши баччаҳо бо шеваи бонги хатар омад.
Чу аскарбаччаҳо сӯи садо дартоз мерафтем,
Ба як овозу бо сад роз мерафтем.
Миёни дарсҳо кори ҳама «шамшербозӣ» буд,
Ба пои худ,
Савори чӯби хушке, асптозӣ буд.
Гурӯҳе чун муаллим шаҳри Ленинро ҳимоятгар,
Гурӯҳе бо салиби сохта дар синаи лоғар,
Ба ҳам афтода гирудор мекардем,
Ҳимоят шаҳри Ленинро муаллимвор мекардем.
«Фрице» оқибат мехӯрд муште бар сари урён,
Лабаш дар зери дандон, ашк дар чашмон,
Бурун мерафт аз бозӣ,
Хунук мегашт сарбозӣ.

* * *

Ҳама меҳри дили худро,
Саводи «комили» худро

Ба қоғаз нақш бинмудем бо хома
Ба ҳам кардему пӯшондем,
Ба мисли ҷомаи садпораи худ бар сухан ҷома:
«Салом, устод!
Сабақҳои шуморо мекунем аз ёд.
Муаллима ба моён дафтари нав дод.
Валекин дарсҳоро аз китоби кӯҳна мехонем.
Тамоми ҳарфҳоро нағз медонем.
Китоби нав фиристонед, медонед,
Ки мактуби шуморо хондаю азёд бинмудем,
Муаллима ба вақти хонданаш бигрист, мо дидем...»
Бар зери нома бо шакли аҷибе сурати кафтар,
Ба сад имзою сад имло ...

V

Шафақ аз теғаи Зартеғ ногаҳ нурборӣ кард,
Либоси оҳарии кӯҳҳоро зарнигорӣ кард.
Садои зангу овози хурӯсон ҷӯр мегардид,
Ба гӯши ман садои ғижжаку танбӯр мегардид.
Ба рӯи Панҷи яхбаста кунун яхсел меҷунбид,
Ба дарёоб сели ях намеғунҷиду меғунҷид.
Ба рӯи бомҳо аз пушти рӯзӣ селаи кафтар,
Ба зери бомҳо дар ҷӯстуҷӯи хомаю дафтар,
Ба ғамҳо хӯ гирифта беғаму бебок мерафтем,
Зи дуди хонаҳо сӯи ҷаҳони пок мерафтем.
Ба мактаб ин пагоҳӣ хушхабар омад, навид омад,
Ба тифлон рӯзи ид омад,
Китоб омад,
Ба ҷӯи хушк об омад.
Ва ҳар кас бо китоби тоза саргардон,
Намуда з-аввалу охир варақгардон:
Дар онҳо бӯи аскар буд,
Захми тиру ханҷар буд,
Дар онҳо розҳои талхи нохонда,

Дар онҳо рӯзҳои рафтаю монда –
Варақгардон – ҷаҳони гирдгардон буд,
Агарчи ошкоро буд, пинҳон буд
Зи банди розҳо озоду аз ғамҳои дунёӣ,
Ҳама будем аз хурсандӣ савдоӣ,
Ки аз Ленинград охир китоб омад.
Ба он мактуби мо охир ҷавоб омад ...
Муаллима даромад,
Ром гардидему осудем,
Ба истиқболи ӯ якбора кафтархез бинмудем.
Ба ҷо биншаста чашму гӯш гардидем,
Ҳама хомӯш гардидем,
Муаллима ба рӯи мо сабақ бикшод,
Ҷаҳон гардид ҳуснобод,
Китоби боз рӯи синаи софаш,
Ба пушташ чун каманде мӯи навбофаш.
Зи зарбу тарҳҳои ӯ маро дар дил
Садои ошноe мешудӣ ҳосил,
Ва шабҳои гузашта мешудӣ эҳё,
Ҷаҳони нопадиде мешудӣ пайдо:
Навои Чорзарб аз дур меомад,
Муаллима ба мисли захмаи танбӯр меомад,
Аҷаб мастур меомад.
Пас он аз худ бурун мерафт дар бозӣ,
Намуда ҷилваҳои шӯхи шаҳбозӣ,
Ба рӯи саҳна мегардид парвозӣ,
Ҳама хомӯш, меомад фақат овози дилбозӣ ...
Надонам дар куҷои синаи ман дарди ширине
Аёну ноаён месӯхт ҳамчун ёди дерине ...
Садои занг чун оҳангро пӯшид,
Ҳама аз нав либоси ҷангро пӯшид.
Муаллима гузашту рафт бо ёди шарарзодам,
Ман ахтарбаставу хомӯш истодам ...

* * *
Ба ин аҳвол мешуд дарсҳою рӯзҳо такрор,
Ва мо аз ёд мекардем – як то чор.
Сабақро чун табақ аз гушнагӣ дидем,
Алифро бо алаф хӯрдему сабзидем.
Ва роҳи дурро як сол паймудем,
Ба мисли Шамси Табрезӣ ту гӯӣ авлиё будем.
Кунун мактуби аскарҳои барноро
Ба гӯши модарони пир мехондем,
Гаҳе оҳиста, гаҳ бо тезии шамшер мехондем.
Ба ҳамдардӣ
Гаҳе аз шавқ болидем,
Гаҳе бо модарони зор нолидем.

VI
Баҳорон буд,
Ба рӯи лола ашки резаборон буд.
Фақат булбул зи дарди хеш нолон буд,
Варо на миннати яздону не парвои инсон буд.
Ба чашми тифл дида хандаҳою мурдани гулро,
Аз он соат ба ҳасрат бишнавам овози булбулро.
Замин гулхезу гулобод,
Намеомад хабар аз ҷониби устод.
Ба рафтори муаллима гаронӣ буд,
Рухи гулгунаи ӯ заъфаронӣ буд.
Аз он рӯзе китоби захмдори тозаро бикшод,
Ба рӯи синааш бинҳод,
Тамоми захмҳо дар синааш биншаст,
Ва тире аз китобу синааш бигзашт...
Насими субҳгоҳӣ ҳар нафас гулбез меомад,
Ба айни гулшукуф ӯро ғами гулрез меомад.
Гули рӯяш, гули боғаш ба чанги боди гулгардон,
Фурӯ мерехт оҳиста ба нахлистону қабристон...
Пагоҳӣ сӯи мактаб хаткашон омад,

Гарон омад,
Хамӯшу безабон омад.
Зи пушти ӯ падид омад
Касе бо сурати аксар,
Либоси аскарӣ дар бар.
Гумон кардем омад лаҳзаи дидор,
Ба чашми чор меҷустем як осор:
Қади сарви муаллимрою чашмони сиёҳашро,
Каломашро, саломашро, хиромашро, нигоҳашро.
Ва ҳар чӣ пеш меомад, зи моён дур мегардид,
Дили уммедвор аз ноумедиҳо
Аҷаб ранҷур мегардид,
Саломи ӯ тамоми торҳои ҷӯрро бигсехт,
Ва оби сардро ногоҳ аз фарқи сари ман рехт.
Ягона устодамро ба сӯи хонааш бурданд,
Ба дасташ номаеро бесадо, беҳарф биспурданд.
Муаллима «Карам!» гуфту фиғон бардошт,
Қаборо чок зад, сад парда аз захми ниҳон бардошт.
Сарои ишқи яздонӣ – азохона,
Ба гирди хонааш будем парвона,
Валекин шамъи мо хомӯш мегардид,
Шуои охиринаш суст меларзид,
Ва сӯзе, оташе дар синаҳо мемонд,
Чу занге дар рухи оинаҳо мемонд.
Нахустин бор дида мурдани Лайлию Маҷнунро,
Аҷоиб паст медидам баландиҳои гардунро.
Давидам аз миёни селаи занҳо,
Гузаштам аз миёни оҳу шеванҳо,
Гирифтам аз кафи сарди муаллима сияҳнома,
Само будӣ сияҳкоса, замин будӣ сияҳҷома.
Ба мактаб тохтам, нашнохтам онро,
бидидам синфҳои гирдгардонро,
Кушодам номаро, дар он сафедӣ буд,
Зи ранги ӯ маро бӯи умеде буд,

Валекин ҳарфҳою лафзҳои ӯ сияҳ буданд,
Ҳама ғарқи гунаҳ буданд.
Хати манҳусро бо дасту дандон пора бинмудам,
Ва бо ин маргро бечора бинмудам.
Китоби захмдорамро ба рӯи сина бинҳодам,
Бурун рафтам,
ба ёдам ёди устодам,
Ба дил меҳри паризодам,
Ба гӯшам охирин овоз,
Чу занги охирин будӣ танинандоз ...
Ба ёди рӯзҳои рафтаю монда,
Ба ёди номаҳои ишқи нохонда,
Ба ёди захмҳои дар ҷигар монда,
Ба ёди мурдаҳои дар сафар монда,
Ба ёди ҳар ду устодам
Зи дунёи дарунам роз бикшодам.
Ба ёди он китоби захмдори пур зи асрорам
Ҳадиси тоза меорам.
Зи тухми кӯҳна дар саҳрои навкорам
Барои мардуми оянда тухми хайр мекорам.
Ба мисли абри найсон ашк меборам,
Ки аз тухми муродам донаҳои бахт бардорам.
Ба ту, Ленинград, эй шаҳри мардистон,
Ба ту, эй марди ҷангӣ дар сукути сарди кабристон,
Ки дар он рӯзҳои сахт сӯи мо назар кардӣ,
Барои бахти мо аз ҷони ширинат гузар кардӣ...
Миёни ҳалқаи оҳан,
Зи байни оташи душман,
Зи рӯи кӯли яхбаста
Шумо, эй марду занҳои камарбаста,
Ба ҳам пайванд бинмудед «Роҳи зиндагониро»,
Раҳо кардед аз мурдан ҷавониро.
Аз он роҳи ягона ҳамраҳи тифлон
Барои бачаҳои дури кӯҳистон

Китоби нав фиристодед, бахшидед
Ба онҳо зиндагонию ба мо уммед.
Зи рӯи ҳар варақ рӯи шуморо мекунам аз ёд,
Зи рӯи ҳар сабақ меҳри шуморо мекунам бунёд,
Шуморо ёд бодо, ёд бодо, ёд!

СИТОРАИ ИСМАТ

БОБИ 1

1

Ситора мепарад аз осмони субҳи симобӣ
Ва меборад зи чашми осмон ашки ятим обӣ,
Замини намкашида аз барои ҷуфт нобоб аст,
Замири ғамкашида дар шаби наврӯз нотоб аст.
Замини лойҷуфт аз баҳри неши дона зиндон аст,
Ки аз зиндони лоӣ сар кашидан ғайри имкон аст.
Замини рӯзи наврӯзӣ ба мисли синаи раҳм аст,
Сабоҳ оинаи раҳм аст, само оинаи ваҳм аст.
Ва Исмат ҷуфтрони охирини деҳааш имрӯз
Баромад дар адои фарзи наврӯзи ҷаҳонафрӯз.
Зи рӯи ёлаҳо, ки сабза сабзӣ мекунад аз дур,
Ду тан рафтанд: пири пофитода, Исмати пурзӯр.
Ду ҷуфти гов пешандоз, гилеми сабза пойандоз,
Ва мурғи дил ба як боли саломат мекунад парвоз.
Ҷуволи гандуми тухмӣ ба пушти гови борӣ буд,
Зи нури офтоби субҳ саҳро обёрӣ буд.
Ду ҷуфти говро баста Шарифи пири барнодил,
Бигуфт, эй хоки бобоӣ, зи ман кишту зи ту ҳосил.
Ду дастам бо дуою бо сахои ҳазрати Одам,
Дар ин саҳрои шакли нова ҳамчун нимаи Олам
Бикорам рӯзии инсон,
Бикоҳам тухмаи шайтон,
Чу вақти ҷуфт шайтон мегурезад аз раҳи инсон.
Барои ризқи аскарҳои дар саҳрои користон,
Барои модарони мушти пар дар ин баҳористон,
Барои кӯдакони бекасу бекӯй мекорам
Ду доман тухмро, то ки ду олам бор бардорам.
Ва Исмат сар намуд огарди бепоёни гардонро.
Замини нов ними курраи арз аст говонро.

Агар рӯи замин як рӯю яксон буд, мебурдам,
Сари огардро то он сари дунёву мехӯрдам –
Сари бар сар яке бо арзи деҳқон, марзи деҳқонӣ,
Дар ин пайванд ичро менамудам фарзи деҳқонӣ.
Заминро як камарбанди наве месохтам заррин,
Ба ранги хӯшаи гандум, ба ранги хӯшаи парвин.
Ва ҷуфти гови ӯ дар нов чун гирдоб мегардад,
Ва Исмат аз қафои говҳо бо тоб мегардад.
Нафас аз гармхезӣ ҳамраҳи ҳаври замин мехест,
Зи ҷабри ин замони хунталаб ҷаври замин мехест.
Ба боло мебаромад аз замини сарнишеб Исмат
Ва боло мебаромад дар самои сарнагун қисмат.
Қиёми офтоб омад, нагун шуд сояи говон,
Ба лаҳни «Бош, ҷонвар» ҷуфтро хобонд.
Падарро дид чун кӯдак аҷаб хушҳол меболид –
Зи кори пухтаи фарзанд.
Уқоби гушна рӯи пушта менолид.
Фаромад аз бари шудгори худ, назди падар омад,
Чунон бо роҳи печон рафта, гӯё аз сафар омад.
Зи баъди нонхӯрӣ нонрезаҳоро чида бӯсиданд,
Кадуи обро бар сар кашида, об нӯшиданд.
Дуо гуфтанду мурғи дар ҳаво гӯё гирифт омин,
Фаромад, ё баромад дар замин доғи сияҳ – мушкин.
Даме осудаю бастанд ҷуфти гови сониро
Ва фарзанди Шариф медод доди ҷуфтрониро.
Тагорӯ мешавад хоку ба зераш рӯзии мардум,
Ба зераш донаи гандум, ба рӯяш хӯшаи анҷум.
Қариби шом шуд огард зери пардаи шомӣ,
Ситора дар само рахшид рамзи неканҷомӣ.

2

Саҳар аз равзани Исмат бараҳна офтоб омад,
Ҳама олам бараҳна пеши чашми масти хоб омад.
Зи равзан шӯълаи хуршед дар рӯи Нигор афтод,

Ту гӯӣ шохаи нуре ба рӯи лолазор афтод.
Аҷаб рӯи гулафшоне шукуфта дар канори ӯ,
Чӣ эъҷозест имшаб дар канори навбаҳори ӯ.
Зи рашки чашми худ пӯшонд рӯи офтобиро,
Ки чашми бад набинад ҳеҷ ин рӯи китобиро.
Зи ҷо бархоста пӯшид ӯ афзори корашро,
Чӣ сон танҳо гузорад аз барои кор ёрашро?
Равон гашту дили ӯ то сари саҳрои неъматзо
Чу тифли якраве мерафт бо фарёду бо ғавғо.
Дили нарму замини нарм ҳар ду донапарвар буд,
Миёни ин ду нармӣ ишқ довар, ишқ ёвар буд.
Накард озурда говонро, ки ӯро ёр ҳамкоранд,
Ки гарданро ба зери юғу зери теғ бигзоранд.
Агар аз хок рӯидем, агар мо одами хокем,
Чаро дар сарнавишти ин замин лоқайду бебокем?
Замин чун хонаи дарёст,
Замин чун лонаи дилҳост.
Замин бо лафзи мо гӯёст,
Замин бо одами дунёст,
Чаро қадри замину қадри инсонро намедонем?
Ҳама нон мехӯрему заҳмати донро намедонем.
Ва Исмат нарм-нармак гом аз рӯи замин мезад,
Сараш сарчархҳо аз бӯи дилҷӯи замин мезад.
Даме ки офтоб аз теппаҳо се найза боло шуд,
Чапони кори Исмат дар вуҷудаш нурполо шуд.
Кушода ҷуфти говашро, ба Итарка назар андохт,
Ба пои он паризоде, ки пеш омад, сипар андохт.
Нигори нозанинаш бо либоси оҳарӣ омад,
Кӣ медонад, барои дилдиҳӣ ё дилбарӣ омад.
Аҷаб сарве, ки дар ин теппаҳои бегиёҳ руста,
Ниҳоли офтобе аз дили хоки сиёҳ руста.
Ба дасташ кафши булғораш,
Ба фарқаш тӯшаи ёраш,
Ба рӯи куртаи карбос мӯи мушки аттораш.

Садаф моҳи маҷозӣ буд дар қулфи гиребонаш,
Саропо буд исмат аз гиребон то ба доманаш.
Ва ҳар чӣ пеш меомад, ба сӯи хеш меомад,
Зи худ вораста ҳамчун шоҳ ё дарвеш меомад.
Аз ин эъҷоз охир лол ё тимсол шуд Исмат
Ва ҷону дил ризоӣ дод аз пешомади қисмат.
Аҷаб давлат, ки духтар пеши чашми ман калон гардид,
Замоне шуд, ки ӯ зеботарини духтарон гардид.
Ба ман аз наврасиву навтанӣ меҳри ниҳонӣ дошт,
Ба фаҳми соддааш балки маро дилдор мепиндошт.
Бароям себро бо дасти худ чун даста[1] меовард,

1. Даста – дар рӯзҳои иди Наврӯз наврасон ва духтарони қадрас ғолибан себ ё чизи дигарро ҳамчун даста ё тӯҳфа ба дасти бачаҳои хурдсол мефиристанд.

Гувоҳаш гунаҳои сурх – чун дилбаста меовард.
Худоро, бахти ман имрӯз чун Бобои деҳқон аст,
Ки ишқам дар сари саҳрои навкорида меҳмон аст.
Ба Исмат ҳолате рух дод, ӯро бурд бо роҳе,
Ки дар изҳори ишқаш нест ҳамтоеву ҳамроҳе.
Ва Исмат хест, ҷисмаш гарм,
Ҷисмаш шарм, ҷисмаш нарм:
Нигорашро ба чашми шубҳаю гушна ба серӣ дид:
Бидид он қадр мӯяшро, ки дар баҳри сияҳ ғӯтид,
Бидид онқадр рӯяшро, ки чашмонаш сиёҳӣ зад,
Гирифт аз банди дасташ, ки ба чангаш ширмоҳӣ зад.
Сабук бардошт, ҷои ҷон гирифт он марҳами ҷонро,
Ба нармӣ гуфт: Исмат, ист охир шир мерезад...
Зи дасти ишқ об аз панҷаи тадбир мерезад...
Бале, аз дур дидам, тӯшае бар дӯш меомад,
Қарин дидам, ҷаҳони ишқ дар оғӯш меомад.
Худашро ончунон дидам, надида чашми хуршедаш,
Надида модараш на шом, на дар субҳи уммедаш.
Чунон бӯсид рӯяшро,
Ба рӯбинони сари мӯе намемонад,

Чунон бӯсид аз чашмаш,
Барои ташнагони гап лаби ҷӯе намемонад.
Бизад зону ба пояш, ламс кард ӯ китфу бозуяш,
Нишаста рӯ ба рӯю тан ба тан, зону ба зонуяш.
Ба ҳам нафсу нафас печид ҳамчун боди наврӯзӣ,
Дили духтар ба сина мезанад пар-пар зи пирӯзӣ.
Ва хам зад қомати зебои ӯ дар хоки furобояш,
Замини нарми навкорида шуд болини болояш.
Ва Исмат дид ин пайванди якбанди тану ҷонаш:
Ба зери синааш ҷон метабад, ё ҷисми ҷононаш?
Ба ду дасти тавонояш заминро мекашад дар бар,
Замин бо сабзаи наврӯ, замин бо пайкари духтар.

3

Само дар чашми Исмат софу боинсоф метобад,
Замини кишта ҳамчун рағзаи навбоф метобад.
Зи доман то сари ёла замини кадхудо бошад,
Ба ҷои киштаю нокишта пайванду ҷудо бошад.
Замини кишта ҳаллоқ асту нокишта ҳамон хок аст,
Ки гандумзор чун субҳи дамон, оби равон пок аст.
Ва Исмат гов басту аз хати парчи замин сар кард,
Заминро чун китоби зиндагӣ гардонд, аз бар кард.
Миёни хоки гандумкор, миёни ишқи оташзор,
Савор омад зи рӯи кишти ноҳамвор ноҳамвор.
Зи дунболаш Нигору момаи Тилло равон буданд,
Ба лабҳо мӯҳри хомӯшию дар ботин фиғон буданд.
Чунон дармонд дар кораш, ки Исмат ҷуфтро хобонд,
Ту гӯӣ оҳани ҷуфташ ба санги қисматаш дармонд.
Ҳамоно аз хамӯшӣ растагорӣ оҳу шеван буд,
Ва он ҳам шӯру исёни дили зан буд.
Савор аз рӯи зин гуфто, ки Исмат, ҷуфтро хобон,
Ту бо Гитлери саг сагҷанг хоҳӣ рафт... – Беимон –
Зи бераҳмии инсон чок зад Тилобибӣ пироҳани покаш,
Бараҳна кард сарро, мӯйҳои абри баҳманро –

Парешон кард.
Ба ҳам омехт шабро, рӯзи равшанро.
Ва чоки куртаи якторааш бигзашт аз доман,
Ба домони замин пайваст.
Нигор аз олами ширини тифлӣ ногаҳон ворaст,
Аҷоиб маҳшаре рӯид аз майдон...
– Забонатро нигаҳ дод, эй расули охири олам,
Ба одам гар сухан гӯӣ, суханро гӯй чун одам...!
... Замини киштаро чун арши ишқи одамӣ пиндошт,
Нигорашро зи ҷо бардошт, мобайни замин бигзошт.
Ва ҷуфти говро гардонд дар гирдаш,
Чизеро вирд мекарду чӣ рамзе буд дар вирдаш.
Расо се давр зад, се давра пайдо шуд,
Миёни давраҳо бар ишқ маъво шуд.
– Кашидам аз муҳаббат се хати маҳсар,
Ба гирдат давр мегарданд то маҳшар.
Дар ин се хат ҳавою оташу об аст,
Тилисми ишқ гирдоб асту чун ҷаввола дар тоб аст.
Аз ин хат нагзарад на деву на инсон,
Аз ин хат бигзарад ҷон, бигзарад ҷонон.
Мани деҳқон, ки илми симиёиро намедонам,
Ба ҷуз гандум гиёҳи кимиёиро намедонам.
Агар Бобои Деҳқон аз барои донаи гандум
Басе овора шуд рӯи замину зери ин анҷум,
Дар ин оворагӣ ҳамвора бо ишқи Ҳаво будӣ,
Ҳаво обу ҳаво будӣ, ба дарди ӯ даво будӣ.
Агар мешуд, ки ман ҳам бо Нигорам ҷанг мерафтам.
Аз ин ҷо то лаби дунё ду лак фарсанг мерафтам,
Бадонро хок мекардам, ҷаҳонро пок мекардам,
Ва одамро дубора мисли худ аз хок мекардам...
Аз ин саҳро, ки бошад хонаи ишқам,
Аз ин ҷонона чун дурдонаи ишқам
Ҷудоӣ сахту сангин аст:
Вале имрӯз инҷоро гузидан кори нангин аст.

Барои тухми шоҳин вусъати як ошён кофист,
Вале чун пар кашад аз байза, авҷи осмон кофист...
Зи марзи зодгоҳам додгоҳам мешавад оғоз,
Ки ин хоку фазоро метавон паймуд бо парвоз.
Падар, аз дасти испорат бигиру ҷуфтро гардон,
Намонад то ки даври зиндагӣ аз гардиши даврон.
Дуо гӯед, пирони хирад, дар ин раҳи дурам,
Ки бахшад заррае зӯрам:
Чу ман бо душмани пурзӯр меҷангам,
Ба ҷои дур меҷангам,
Агар ҷони адӯ санг аст, ман то гӯр меҷангам!

БОБИ 2

1

Зи деҳқонӣ ба машқи ӯ заминкобӣ ба кор омад,
Муродиф бо силоҳи ҷангиаш тири сипор омад.
Ба ният ин ду пеша онқадар аз ҳам ҷудо буданд,
Барои одамӣ чун раҳму чун хашми худо буданд.
Ду пеша аз ду реша рустаанд аз хок,
Яке аз ҷанбаи покӣ, дигар аз ҷанбаи нопок.
Ва Исмат ҷангро аз суннати пири шикор омӯхт,
Барои ҳифзи номуси Ватан, ишқи Нигор омӯхт.
Нахустин ҷанг дар Орёл, нахустин санҷиши сарбоз
Шурӯъ шуд бо ғиреви тӯпҳою тири дар парвоз.
Гумон мекард раъду барқ дар фармони инсон аст,
Ва тирандозии «Катюша» оҳи шӯълаборон аст.
Ва акси ҳар садояш мегузаштӣ аз дили инсон,
Зи таркишҳо бадал мегашт инсон бо гили инсон.
Чӣ эҳсосе ки дил холию мағзи устухон холӣ,
Ба рӯи синаи бекинаи ӯ ҷои ҷон холӣ.
Ва гӯшаш мекашид овозу ин овоз
Саропои вуҷудашро танинадоз.
Ва ҳиссаш аз замини тан ниҳон шуд дар замири тан,

Гузида мӯҳраи ҷон дар сутуни мӯҳрааш маскан.
Ва фармон шуд: Ба пеш аз баҳри меҳан, пеш!
Ҳама бархост аз хандақ ва ҳар кас аз мароми хеш.
Ва Исмат бори аввал хешро парранда мепиндошт,
Намедонад заминӣ ё ҳавоӣ пой мебардошт.
Расид ӯ то даруни хандақи душман,
Набуд як ҷон ҳама ҷо тан.
Ҳама ҷо мурдаҳои бекафан дар охирин маскан,
Дар ин водии хомӯшони пурҷӯшанд бе «ман-ман»...
Камингоҳи адӯ чун хонаи сели бало будӣ,
Ки сели оҳанин бигзашта, акнун бесадо будӣ.
Касеро ӯ надид аз ҳамяроқонаш ба паҳлӯяш,
Ки бошад қуввати дил, зӯри бозуяш.
Бидид аз пеши рӯяш танк мелағжид чун харсанг,
Садояш мебаровард аз замин бо ларзае оҳанг:
Мароҳил танг, фурсат танг.
Ба кор ин ҷо наояд ҳиллаю найранг.
Ба дил гуфто, ки ман бардошта мошину борашро,
Сари дав доштам аспу саворашро,
Ба танки шаҳпалангаш мерасад зӯрам,
Вагарна зинда дар гӯрам.
Ва тир андохт, н-омад ҷуз садои тиру занҷире,
Гулӯла ҳам накарда кора, ё пирам, чӣ тадбире?

Ба по шуд, то бидорад, танкро бо зӯри бозуяш,
(Ва ин амри ҳақиқат буд, мапиндоред, ҷодуяш)
Ҷаҳиду пеши танк омад,
Худаш донад, ки чун омад, чӣ ранг омад.
Ниҳод ӯ шонаашро бар зиреҳи танк,
Валекин тасмаҳои пургиреҳи танк
Ӯро пеш мебурданд, гоҳе дакка мехӯрданд;
Дар ин талвоса пояш рафт дар хандақ,
Ҳақиқат буд аҷаб ноҳақ.
Ва танк аз рӯи марди зинда кӯҳи хокро гардонд,

Ба рӯяш давр гашту шасти ин бебокро гардонд.
Сипоҳи танкрон аз мурдаҳои хеш метарсид,
Магар аз тарс ё аз хашм меларзид.
Ва танкашро ба истеҳкоми сонӣ ронд,
Гуноҳаш бо савобаш дар қафояш монд.
Аҷаб ки хоки беҳис мешиносад хокпошонро,
Навозиш мекунад мардони кору ҳақталошонро.
Расид Исмат ба зери маънии ин ҳарфи таҳдоре:
Зи бори хок вазнинтар набошад дар ҷаҳон боре...
Ба зери хокдон вақту фазо маҳдуд мегардад,
Ҳар он чӣ ёд орӣ, дуд ё нобуд мегардад.
Ва танҳо ақл дар таҳрик мемонад,
Зи шаш эҳсос канда, тираю торик мемонад.
Кунун кишти баҳорамро даравгарҳо дарав дорад,
Яке уммеди гандум, дигаре савдои ҷав дорад.
Ҳаметарсам, ки чапдосе Нигорамро дарав созад,
Ниҳоли офтобамро нагун дар шабдарав созад.
Ҳамон фурсат, ки дар ёдаш Нигор омад,
Умеди зиндагӣ омад, мадор омад.
Чу бошад зиндагӣ як дам, ҳамин дамро,
Ба мардӣ бигзаронам, то биёбам гӯри ҳотамро.

Ду дасту пои ӯ барҷой буданд, зери тан буданд,
Ҳама узваш ба фармони бадан буданд.
Ба зӯри бежанӣ ӯ хокрою чоҳро ҷунбонд,
Ба рӯи хоки худ арвоҳро ҷунбонд.
Ба зӯри дигаре ду шонааш аз хок боло шуд,
Ба рӯи шонаи ӯ мурдаи сарбоз пайдо шуд,
Ки буд сарбози олмонӣ,
Аҷоиб раҳм пинҳон аст дар бунёди инсонӣ.
Ба зӯри се баромад то сари гӯраш,
Даромад ҷони ранҷураш.
Шаби тор аст, лоҳавло, сиёҳӣ мезанад чашмам.
Мулоим гаштаам, ку оташи хашмам?

Ман охир дар куҷоям:
Дар самоям, ё ки дар хокам?
Даме бедор шав, эҳсосу идрокам.
... Баногаҳ осмонро бекарон дида,
Сафи исторагонро ҷовидон дида:
Агар он ҷо само бошад,
Яқин андар замин астам,
Ҳамоно дар замину дар камин астам...

2

Як баҳори дигар аз ғулғулаи ҷанг гузашт,
Алами мурдани Исмат зи дили санг гузашт.
Ба алам рафт Шариф, омада рӯзи чили ӯ,
Сабзае сар накашидаст ҳанӯз аз гили ӯ.
Чӣ сияҳрӯзӣ, сиёҳнома ба номаш омад,
Чӣ парешон буду арвоҳ саломаш омад.
Зи дили момаи Тилло алави ҷанг гузашт,
Тоқату тоб зи пуртобии отанг гузашт.

– Бачама гиря куне, гиря, ҳама хешу табор...
Гиря мекард ҳама зори ба зор,
Гиря мекард, аҷаб гиряи тифлона Нигор,
Рафт аз рӯи замин ашки баҳор.
– Писарам, хоб кун осуда ба гаҳвораи ноз,
Рафтию омадӣ, дер омадӣ аз дашти дароз.
Писарам, хатти сиёҳат ба пари зоғ омад,
Рафтӣ аз боғи ҷаҳону ба дилам доғ омад.
Алла гуфтам сари гаҳвора, ки хуш хоб равӣ,
Рафтаӣ хоб, чӣ гӯям, ки ту бедор шавӣ.
Ту калон будиву дар чашми ҳама ҷои ту буд,
Дар замири ҳама кас нақши қадамҳои ту буд.
Шерзодам, зи чӣ гаҳвораи нозат холист,
Ҳама дар хонаю дарвозаи бозат холист.
Соҳиби зиндаи ман, мурдаи ман, во писарам,

Меравӣ зинда ба тобут зи пеши назарам...
Шоли гулдор чу гулзор ба гаҳвораи ноз,
Нола мехест зи холигаҳи гаҳвораи роз.
Бахазон рафтӣ ту аз боғи ҷаҳони гузарон,
Гули ин боғ шавад боз насиби дигарон.
Ин ишорат зи ҷавонмаргии мардон будаст,
Гардиши чархи фалак косаи гардон будаст.
Мурдаро чун бисупоранд ба хок,
Сабр ояд зи дили хок ба ҳар синаи чок, –
Сабр – бар хона, ба дил, бар идрок,
Сабр чун роиҳаи олами пок...
Лек холигии ин шатти равон пур нашавад,
Ин халогоҳи бало дар ду ҷаҳон пур нашавад.
На ба таскину на ба оҳу фиғон пур нашавад,
Ҳавзи бебун зи дами оби равон пур нашавад.
Ҷанг аз рӯзи азал санҷиши мардон будаст,
Гӯиё хашми худованд ба инсон будаст.
Гар тавонӣ, ки ба як амр бигирӣ олам,
Натавон бурд ба сад амр саводи мотам.
Ҷанг агар маҳзари мардист, аҷаб номард аст,
Ба маҷоз оташи сӯзону мизоҷаш сард аст.
Ба тани аскар агар тири камон рост расад,
Ба дили модари ӯ тир чу алмос расад.
Зи паи тири қазо нест фазо, нест садо,
Захми ин тир надорад зи паи хеш даво.
Алами ҷанг ба як гиря нагардад хомӯш,
Абр мегиряду механдад барқи алапӯш.
Алами ҷанг фузун аст, варо дуд кунед,
Баҳри ҳар мурдаи ин ҷанг ду тобут кунед.
Тани тобути нахустин ба замин биспоред,
Сари тобути дигарро ба само бардоред!

3

Чӣ асроре, ки пеш аз ҳамла хандақ ҳамлу хомӯш аст,

Вале хандақ ҳама ҳушу ҳама чашму ҳама гӯш аст.
Ва хоби аскари омода ҳамчун хоби заргӯш аст,
Хурӯши қалби инсон зери сарпӯш аст.
Ва мегардад замин пора ба вақти ҳамла якбора
Ва одам мебарояд аз замин монанди истора.
Ва мечунбад замин дар зери по монанди гаҳвора,
Ва меояд садои «Урра» ҳамвора.
Аҷоиб ҳолате бошад, ки мурдан дар гумон бошад,
Вале афтодани сарбоз чун парвози ҷон бошад.
Зи паҳлӯят фитад марде, фитад якбора як болат
Ва бори ӯ фитад бар бурзу бар ёлат.
Бигардад раҳми инсонӣ бадал бар хашми яздонӣ,
Ба майдон мебарояд аз ниҳодат деви зиндонӣ,
Макун дигар дар ин ҳолат умеди раҳму раҳмонӣ.
Ба сад ҳамла зи садҳо инқилоби рӯҳ бигзаштам,
Зи кӯҳи рӯҳбахшу водии андӯҳ бигзаштам...
Кунун дар хндақи пуроб бехобам.
Ва домони шинеламро ба зери пой мекобам.
Ана деҳи Димитрушки, ки истеҳкоми ағёр аст,
Битарсам аз худӣ, гар бо адӯи хеш ҳамкор аст.
Ба пеши мо, ба пеши деҳа анҳор аст,
Таги ях об кам, асрор бисёр аст.
Егоров рафта буд дар хилвати шаб, то «Забон» гирад,
Кишанди оҳанини ин каминро аз даҳон гирад.
Ба гуфти ӯ ба пеши мо ягон Доти дифоӣ нест,
Камингоҳи казоӣ нест.
Даме, ки ҳамлаи мо бо имое, бесадо сар шуд,
Ва мо наздик рафтему ба мо наздик сангар шуд:
Замини барфпӯши бегияҳ монанди дафтар буд:
Ки дар он як ҳиҷо, як нақши пое нест,
Ба ғайр аз шарфаҳои по садое нест.
Ба сӯи наҳр роҳи сарнишеб омад,
Нишебӣ пеши по доми фиреб омад.
Баногаҳ аз баландӣ, аз лаби анҳори яхбаста,

Ба ин гӯри булӯрине, ки буд зеру забар баста –
Пулемётҳо фишонд оташ,
Ва аскарро ба рӯи ях нишонд оташ.
Ба рӯи ях ба зери оташи ҷонсӯз хобидан
Ва ин марги муфоҷоро ба чашми хештан дидан,
Чӣ сангин асту нангин аст –
Булӯри ях зи хуни сурх рангин аст.
Ва дар оинаи ях метаровад сархати хунин,
Ба як дам мекунад ях – даҳшати хунин...
Гумон кардам зи даҳшат меравад хунам зи нохунам,
Агар коре кунам, ёрон, мепиндоред маҷнунам.
Ман акнун оташу обам,
Бибояд чорае ҷӯям, бибояд чорае ёбам.
Ду чашми ду пулемёт чашмаи хун аст,
Ба он соҳил расидан ё ҳақиқат ё ки афсун аст.
Бидидам пеши рӯям буттаи найро,
Гирифтам реҷаи рафторро, пайро...

Расид Исмат ба зери буттаю пушташ паноҳе ёфт,
Лаби ҷӯ обгири хонаҳоро дид, роҳе ёфт –
Ба сӯи хона печон меравад пайроҳаи печон,
Ба ҳар печаш барояд ҷон, дарояд ҷон,
Ба он пайроҳа боло хаста боло шуд,
Ба ғафлат дар камингоҳи адӯ ҷо шуд.
Ба як оташ тани шаш посбонро бар замин андохт,
Гулӯла сӯи Доти оҳанин андохт.
Зи таркиш дар камину дар дили душман танин андохт,
Ба сӯи Доти дигар тохт,
Ба фарёд оташи ин Дот шуд хомӯш.
Бубин акнун гурези душманонро чун дави харгӯш.
Агарчи сарнавишти лашкаре ин лаҳза бар дӯш аст,
Аз он, ки ҷанги ӯ ҳамранги ҷанги шеру харгӯш аст,
Аҷоиб ханда карду наъраи Рустам ба ёд омад,
Ба чашмаш Рахши Рустам ёлафшон мисли бод омад...

Расида зуд ёронаш, намуда бӯсаборонаш,
Ҳама буданд дар ҳайрат зи кору корзоронаш...
Аҷоиб ҳамлаи тунде гузашт аз байни ин деҳа,
Надида ҳеҷ кас зебоии ин нозанин деҳа.
Кушода дастро занҳо – кушода бол аз рӯмол,
Ба оғӯши кушода аскаронро карда истиқбол.

Надида Исмати мо ҷуз Нигораш рӯи як занро,
Бибӯсид рӯи занро – рӯи меҳанро.
Сари зону нишасту саҷда карду хокро бӯсид,
Чу деҳқон хоки неъматофарини покро бӯсид.
Аз ин суннат бурун омад фиғон аз синаи занҳо,
Ҳамин мардӣ, ҳамин ихлос шуд ойинаи занҳо.

* * *

Ана боғи София, ҳавзи пуробаш чу паймона,
Фитодам дар миёни олами зебои афсона.
Егоров чун ватандор асту таҳдон аст,
Ба ман бикшод рамзеро, ки зери парда пинҳон аст:
Ана симои Афлотун, ки ӯ пири ҳакимон аст,
Ҳакими ҳақгузору ҳақшиноси мулки Юнон аст.
Ана он пайкаре, ки аждаҳо печида ҷисмашро,
Чӣ сон гӯям ба ту ман корзорашро, тилисмашро.
Ҳамон Геракл бошад, раҳкушои ростон бошад,
Ки аз гаҳворагӣ ӯ паҳлавони достон бошад.
Ки ӯ бо аждаҳо ҷангид, то имрӯз меҷангад,
Муроди разми ӯ некӣ бувад, пирӯз меҷангад.
– Агар ӯ кушт аждарро, чаро ин тухми аждар монд,
Чаро дар зиндагию дар ривоят деви сесар монд?
– Чаро ки аждаҳо дар тиннати ҳар шахс пинҳон аст,
Ҳамоно аждаҳо нафс асту дар фармони инсон аст,
Даме одам ғуломи нафс гардад, аждаҳо гардад,
Бигардад аз ҳаку ҷӯёи ганҷи бебақо гардад.
Ба ҷои паймудан хазиданро биомӯзад,

Ба ҷои лабгазиданҳо газиданро биомӯзад...
Ана саҳрои сангистон, ки борид бар сари шайтон,
Ки аз кибраш накард ӯ саҷда пеши ҳазрати Инсон.
Ҳама ин санги лаънат гӯиё аз хашми яздон аст,
Вале он хасми яздон то кунун дар шакли инсон аст.
Ману ту бо кӣ меҷангем, магар бо миллати Олмон?
Магар бо ворнси Шиллеру Ҳайне – марди пурармон?
На асло, ҷанги мо бо майлу бо хайли фашистон аст,
Чу ҷанги равшанӣ бо зулму зулмоти шабистон аст.
Агар Гитлеру Иблис зодаи ду давру давронанд,
Вале фарзанди як хилқат, зи як домону пистонанд.
Китоби ростинро каҷназарҳо чаппа мехонанд,
Фалакро чун палак фаҳмида чанде давр меронанд.
Ба давре чаппагардон сохта таърихи инсонро,
Баробар мекунанд бо фарри инсон шохи ҳайвонро...
Ва Зӯҳро – пайкару олиҳаи урёни зебоӣ,
Нишаста дар сари чашма ба танҳоию якто̄й.
Ҳаметарсад, ки чашми ғайр бинад ҷисми урёнаш,
Ва дасте рӯи сина, дасти дигар рӯи ду ронаш.
Бакорат аз вуҷудаш метаровад, об мегардад,
Вуҷудаш ғарқи ширполоии маҳтоб мегардад.
Зи ширмаҳтобу аз шири вуҷуди ӯ,
Ба сони шир ширин менамояд тору пуди ӯ.
Ду чашми Исмати моро рабуд ин пайкари покӣ,
Ба чашми ӯ намуд онқадр оддӣ, онқадар хокӣ.
Баногаҳ дид ҷои ӯ Нигорашро,
Ки урён асту гирён аст...
Зи ҳиҷрон ё ки аз сӯзи ниҳонӣ синабирён аст?
Бурид овози тир ин ёди ширину мушаввашро,
Ва деви ҷанг аз бухлаш фурӯзон кард оташро:
Ва ин оғози ҷанги шаҳри Уман буд,
Магар ин ҷанг бо ман, ҳамсари ман буд.
Забони оташаш дар сангару дар бистари ман буд...
Чу ман парвардаи парвардигори синаи раҳмам,

Чаро қасди шикастан мекунӣ оинаи раҳмам.
Ту ҳастӣ душмани ҷони худу имони поки ман,
Мазан оташ ба ҷони дардноки ман.
Ту медонӣ, ки дарси ҷонситониро ҳамедонам,
Барои ҷони ҷонон ҷонфишониро ҳамедонам,
Бубин ин лаҳза ҷангамрою тири бедарангамро,
Ғиреви шеру нохуни палангамро.
Чу ҷанги шаҳр ҷанги баҳру саҳро нест,
Варо ин қадр паҳно нест.
Кунун майдони ҷангам кӯчаи танг аст,
Чу фарсанг асту сад санг аст.
Бидидам сӯи ман се мошини пурбор меояд,
Ба мошинҳо силоҳу аскару афзор меояд,
Ба ҳар узвам ду аскар мерасиду мерасад мошин
Ва борашро ба зӯрӣ ё ба гӯре мекашад мошин.
Ба як тирам мотораш сӯхт, бораш сӯхт,
Силоҳи корзораш сӯхт.
Қазоро мошини аввал ба зери бори тарканда,
Зи таркишҳо бишуд мошини сонӣ болу парканда.
Ва ҳар ки буд дар мошин, зи тан ҷонаш ҳавоӣ рафт,
Тани бекас дар ин ҷо монд, арвоҳаш гадоӣ рафт.
Бидида мошини сеюм балои ногаҳониро,
Қафо рафту қафо меҷуст ҷои ҷонраҳониро.
Ба дил гуфтам, маҷӯ роҳи раҳоӣ аз дами тирам,
Ман охир соҳиби тирам, ман охир оҳи шабгирам.
Кушодам аз пулемёт тири пайваста,
Намеҷунбид мошин, чархҳо дар хок бар баста.
Дами чарху дами мошинсавораш рафта якбора,
Дилам месӯхт бар ҳоли ҷаҳонгирони бечора.
Зи ҷо ҷастам, намудам тасмаи тири дигар холӣ,
Диламро карда холӣ, – сӯзиши ҷону ҷигар холӣ.
Гумон кардам, ки ин ҷо оташи наврӯз месӯзад,
Алови хотира, ё оташи пирӯз месӯзад.
Ту, эй оташ, бигир зардии рӯямро, бидеҳ сурхии рӯятро,

Гуноҳамро бисӯзон, ҳадя кун фоли накӯятро.
Ва ҷастам аз ду оташ: оташи наврӯзи бобоӣ
Ва аз ин оташи дунёи савдоӣ.
Чӣ наврӯзе, ки ман аз оташи ҷанги ҷаҳон ҷастам,
Магар аз бегуноҳӣ з-оташе то осмон растам...

* * *

Днестр меравад якхелу оташсел,
Ду соҳил аз ҳавои ҷанг оташхел.
Маҳи найсону вақту соати борон
Ва меборад зи абри раҳмату аз касрати инсон
Ба сарҳо жолаи тиру наи борон:
Ду соҳил буд ҳамчун чоҳи гилкорон.
Зи дарё бе гузаргоҳе гузар бояд,
Барои бори аскар болу пар бояд.
Чу боли Ҷабраил бар дӯши аскар нест,
Ба аскар ҷуз муҳаббат боли дигар нест.
Ҳамин болу ҳама бору ҳама афзор.
Бибояд бигзарад аз оби оташбор.
Ба дарё рафт Исмат, бегумон об аз сараш бигзашт,
Ба оби сард гармогармие аз пайкараш бигзашт.
Ҳамин дам кард ҳис, ки оббозиро намедонад,
Ба ҷуз сарбозию ҷонбозӣ – бозиро намедонад.
Бурун аз об танҳо автомат дар дасти ӯ метофт
Ва гӯё автомат мерафт, худ роҳи гузар мекофт.
Дар ин маҳшар Егоров дид ин манзар,
Намекард ӯ ба ақлу чашми худ бовар.
Ки дар як тан чӣ сон гунҷида ин мардию хунсардӣ,
Дилаш нолида меболад аз ин ёрӣ, ҳамовардӣ.
Ба тундӣ рафт назди ҷӯраи ҳамсолу ҳамхунаш,
Зи дасти автоматдораш гирифту кард берунаш,
Ва ҳар ду ғӯлачӯби тӯсро зери бағал карданд,
Ҷадал карданду аз дарё гузар карданд.
Ба он соҳил расиданду ба завракҳо қафо гаштанд,

Ба завракҳои душман ду бародар нохудо гаштанд.
Ба лашкар то ба он соҳил кунун завраксавор омад,
Яке завраксавору дигаре дар зери бор омад,
Ва Исмат то баромад бори охир бар лаби дарё,
Ба чашмаш раъша мезад рӯзи дарё чун шаби дарё.
Даруни таб гумон мекард: оташ меравад дарё,
Ба соҳил сӯи ӯ чун мавҷи оташ медавад дарё.
Нигорашро бидид пои бараҳна медавад аз рӯи ин оташ,
Ду гесӯяш парешон буд чун гесӯи ин оташ...
Расида хоҳари шафқат гирифта гарм дар оғӯш,
Ва Исмат гуфт: Миша, бохабар, оташ... ва рафт аз ҳуш.
Ва Миша дид дасти автоматдораш чи хуншор аст,
Чӣ эъҷозе,
Даруни оташи таб боз ҳушёр аст...
Агар оинаи Хуршед мебуд акси рӯятро,
Муҳаббатро, шуҷоатро – ҳама кори накӯятро,
Ба мисли субҳи содиқ менамуд равшан...
Ту охир ҷони ҷонӣ дар паси ҷавшан.
Видоъ, то лаҳзаи дидор, видоъ, эй ёри беозор,
Ту бо ман меравӣ бо як ҷаҳон асрор.
Сари Исмат сари зонуи шафқат буду хобаш бурд,
Миёни хоб обаш бурд.

* * *

Хоби Исмат зи қазо ёфт чу таъбири дигар,
Хабари мурда қафо рафт, қафо тири дигар.
Ҳадафи тири қазо момаи Тилло будаст,
Зи куҷо то ба куҷо тир ҳаво паймудаст.
Ба сари тир бувад заҳргиёҳи дигаре,
Ба пари тир бувад хатти сиёҳи дигаре.
Тири садҳалқа ба сарҳалқаи занҷир расид,
Зи қабатҳои само бар табақи шир расид.
Шир шуд аз хабари шуми сияҳнома сиёҳ,
Хат сиё, хома сиё... Ҷома сиёҳ.

Зи пари тир, ки алмоспар, оламсипар аст,
Чӣ кунад очаи бечора, ки худ мушти пар аст.
Зи камони фалак ин тири парон меояд,
Ҷониби қомати монанди камон меояд.
Ба аламхонаи Тиллобибӣ танҳост Нигор,
Ҷони танҳош дар ин қомати раъност фигор...
Як сари бачаму ду хатти сиёҳаш омад,
Сари ӯ зиндаю ду бор гувоҳаш омад.
Мо, ки бехатту саводем, ҳисобе дорем,
Аз ҳисоби аламу дард китобе дорем.
Сару саркардаи ин ҷанг, ки Афлотун аст,
Дар шумори сари сарбоз ҳисобаш гум аст.
Ду хабар омаду ду боли расоям бишикаст,
Санги пар омаду ду пои равоям бишикаст.
Чӣ аловест, ки афрӯхта дар фарқи сарам,
Об мерезад аз фарқи сарам чашми тарам.
Рафт аз сар писарам, во сари бефарёдам,
Вой, ин хонаи беравзану бебунёдам.
Кӣ саробони занат – духтари сарсой шавад,
Хонаи меҳр фитад, чуғз дар он ҷой шавад.
«Оча, аз ишқ нишон ҷӯиву аз нола асар,
Дар гирифтаст дар ин ёлаи ман сабзаи тар.
Зи алови дили ман бистари ман месӯзад,
Ба сари синаи ман барфи Яман месӯзад.
Ишқ медошт агар шеваи эъҷози баланд,
Мепаридам ба пари ишқ ба парвози баланд.
Мерасидам ба сару сарвақташ,
Парниён карда замини сахташ...»
Вақти ин нола яке момаи Тилло бигузашт,
Ҷисм дар хонаи вайрона, нигоҳаш сари дашт...
Ҳама огоҳ шуд аз маргу қазои ду шаҳид,
Сухани нек ҳама гуфт сазои ду шаҳид:

«Марги ӯро, ки савоби дигар аст,

Маргаш аз маргу қазои писар аст.
Ӯ биҳиштӣ буду ҷояш ба биҳишт,
Мисли ӯ ҳеҷ касе хайр накишт.
З-оби Тоҳир бишӯед баданаш,
Бикуне пояи гандум кафанаш.
Ба баландӣ бибаре тобуташ,
Охирин ҷой шавад Лоҳуташ...»

Ба ҳамин шева бишуд гӯру кафан,
Дар ҳамин ҷой иваз кард ватан.
Хест аз хона чу ҷисми пари ӯ,
Монд дар хона ҳамон кафтари ӯ...

БОБИ 3

1

Ба роҳи ҳақ басе ҷон додаму аз ҷон чӣ мепурсӣ,
Ду раҳ мурдам дар ин майдону аз майдон чӣ мепурсӣ?
Ба худ ҷангидаам аз ёлаҳо то домани Орёл,
Пиёда бар саманди орзуям мезадам чангол.
Зи Орёл то Днестр ҷанги майдон буду осон буд,
Ҳумои ишқ аз тайёра боло болафшон буд.
Фано гаштам,
Шудам эҳё ба зери сояи болаш,
Муҳаббат арши Инсон аст,
Натвон кард помолаш.
Чаро ки аз Нигору модарам пайку паёме нест.
Магар дар деҳаи Итарка як марди саломӣ нест.
Аҷаб хоби парешон дидаму хотирпарешонам,
Чӣ осебе расида бар ҷаҳони ишқу армонам.
Агар ман қаҳрамони ростину ростон бошам,
(На аз боди бурутам қаҳрамон бошам):
Дар ин майдони сеҷабҳа басо мардона ҷангидам,

Вале аз ҳамдиёронам паёми нек нашнидам.
Надорӣ гар дили ойина дар сина,
Агар ҷавҳар надорад пушти ойина,
Намеёбад ситора акс дар ойинаи сина...
Кунун ҷанги калон аз пушту шаҳри Рига дар пеш аст,
Ба гирдаш ҳалқа се мори сияҳ бо заҳру бо неш аст,
Ва ин морӣ зи ганҷи бебаҳо ё лутфи арзон аст,
Гули мору гули хораш ба сангарҳо гулафшон аст.
Кашида се хати маҳсар ба гирди шаҳри бегона,
Ватанро ҳифз месозанд аз соҳибватан ин хайли девона.
Агар дар маркази се ҳалқа имон аст,
Ба хоку оби кишвар васли инсон аст,
Даруни ҳалқа будан амри имкон аст.
Агар хирман тиҳӣ аз тухми уммед аст,
Агар даври фалак холӣ зи хуршед аст,
Тамоми давраҳо чун ҳалқаи дор аст,
Тамоми ҳалқаҳо чун ҳалқаи мор аст...
Ду лашкар дар камингоҳ аст,
Рамузаш дар само дар ҳолаи моҳ аст.
Агар маҳ ҳола бандад, сахт меборад,
Балои осмонӣ бар сари бадбахт меборад.
Ду моҳи гарми тобистон биҷангидем бо гармӣ,
Аҷаб ҷанге, замину обу одам буд озармӣ.
Ба истеҳкоми аввал рӯ ба рӯ гаштем, дармондем,
Ба парвоз омадему пайсипар мондем.

Чӣ банде буд оташхезу оташзо,
Зи фӯлоди димишқу санги оташсо:
Аҷоиб арраи гардони алмосӣ,
Ҳамезад даврҳо – даври ҷарангосӣ.
Ҳамезад чарх танку тӯпу тайёра,
Баландиҳо шуда ҳамвор ҳамвора...
Маҳи нав андаруни ҳалқаи абр аст ё дуд аст,
Шаб оташзою оташбоз ҳамчун иди мавлуд аст.

Чи мезояд шабе бо ин сияҳкорӣ,
Чӣ мезояд аҷузе бо сияҳкорию маккорӣ?
Магар гӯшам кашид овоз ё омад садои най,
Магар ҷони Нигори зор омад дар навои най,
Ки ҷонам дар вуҷудам чун ғарибе нолаҳо дорад
Ва ёди лолаи Итаркаро дар ёлаҳо дорад.
Ба ёд омад маро як суннати сайёди ботадбир,
Камонро гӯр бинмояд зи баъди сайди сад нахчир.
Вагарна хуни оҳу мезанад бар гардани сайёд,
Ба фатвои фаришта мешавад сайёд чун ҷаллод.
Дар ин ҷанги дарози мисли афсона,
Шудам оғушта ҳам дар хуни худ, ҳам хуни бегона.
Натарсам аз аҷал, ман аз мукофоти амал тарсам,
Надорам бими ин дунё, ман аз нақши азал тарсам.
Аҷаб сангар, ки аз пӯлод карда тору пудашро,
Бизан бо тӯпу бингар дар ҳаво дуди кабудашро.
Аз ин дуди кабуду сангари сангин гузар бояд,
Барои ин гузар шамшери Рустам дар камар бояд.
Худои ҷанг бо хашми худовандӣ садо бардошт,
Фиғони обҳою хокҳоро то само бардошт.
Ва тири тӯпҳо думбола аз болои сар бигзашт,
Гумонам оташи хашми худо аз хушку тар бигзашт.
Ба ин дастур бигзаштем мо аз сангари сонӣ,
Ба зери боли оташ паркушоӣ нест осоне.
Зи нори ҷаҳли душман ин пагоҳӣ чор духтар сӯхт,
Ба рӯи сангари Сигулда як овеза ахтар сӯхт.
Ба чашмон чашмаи софӣ ба мӯя мӯи бирён сӯхт,
Ба рамзи худраҳоӣ шамъи зиндон сӯхт, урён сӯхт.
Ба дил оташ зи дарёи Двина тунд бигзаштем
Ва роҳи тундро дар пушти мавҷи об бинвиштем.
Ана Рига, аз ин ҷо то ба он ҷо шонздаҳ фарсах,
Бисӯзад дар миёни оташе чун оташи дӯзах.
Аз ин оташ гузаштан нест ёрое самандарро,
Ки ин оташ бисӯзад оби Кавсарро.

Магар душман ба ҳуш омад,
Дар ин деги мазор аскар ба ҷӯш омад.
Камингоҳи гумонӣ дар лаби дарё, дами дарё,
Бидидам аз миёни дуду оташ мотами дарё.
Агар дарё бо зоти обияш бо дуди тар сӯзад,
Дареғи одам, ин шамъи саҳар аз фарқи сар сӯзад...
Ба истеҳкоми обӣ мавҷи танк омад, гарон омад,
Ту гӯӣ шаҳпаланги бешаи Мозандарон омад.
Замин силсилаҷунбон шуд,
Замин зилзиласомон шуд.
Фиғони дашти гандум ҳамчу овои найистон шуд,
Ва ин овози беимдод аз ҷонам фиғон бардошт,
Давоми ин садоро шевани тиру камон бардошт.
Ҳамоно ҷанги Орёл зинда шуд дар хонаи ёдам,
Чу гандум сӯхтам аз хӯшаам то беху бунёдам.
Ва тири танкзанро дар камони адл бинҳодам
Ва дуди танкро бар бод, бар боди фано додам.
Ба ин ҷанге, ки пайванди ҳақиқат буду афсона,
Шавад то канда пои душман аз ин хоку ин хона.
Кашидем аз таги пои адӯ панҷоҳ фарсахро,
Кушода хатти барзахро.
Баромад ҳалқа аз ҳалқа, баромад давра аз давраш,
Баромад нола аз нола, баромад ҷавр аз ҷавраш...
Ба се ҳафта даруни ҳалқаи бишкаста размидем,
Чу афтод охирин ҳалқа, аҷоиб манзаре дидем:
Аз ин ҷанги ҳисорӣ лашкари душман фирорӣ шуд
Ва мавҷи лашкари мо аз муҳити хеш ҷорӣ шуд.
Ва холӣ ёфтам ин шаҳрро чун банди афсона
Ва холӣ ёфтам ин ҷому паймона.
Ҳама холӣ, ҳисори эътиқоди вожгун холӣ,
Ҳама атроф гӯё аз забардасту забун холӣ...
Аз ин назми шикаста ҳикмати Ҷамшед меояд,
Ки зулмат бор бандад, хандаи хуршед меояд.
Дар ин шаҳри камарбаста надидам як дари баста,

Ба зери по салиб афтода чун савганди бишкаста.
Садои арғунун дар шаҳри маҳзун мешавад ҷорӣ,
Ва талқин мекунад бар хуфтагон овои бедорӣ.
Ва ниру медиҳад имони Инсонро,
Баробар менамояд назми кайҳонро.

2

Аҷаб дегест Курляндия, меҷӯшад,
Сарашро осмон оҳиста мепӯшад.
Барашро аз замину аз замон бастем,
Дарашро аз дарун ӯ басту мо бастем.
Адӯ дар ҳалқа ҳамчун моҳу хиргоҳаш,
Зи ду роҳи заминӣ баста шуд роҳаш.
Раҳе дорад, ки роҳи киштию об аст,
Гузаргоҳи наҳангу ҷои гирдоб аст,
Чаҳор урдӯи чоройина дар банд аст,
Ба гӯшаш ҳалқа ҳамчун ҳалқаи панд аст.
Даме ки ҷанг дар Одеру Олмон аст,
Даруни ҳалқа ҷангидан на осон аст.
Ва Шернер гоҳ меболиду гаҳ маъюс,
Ба пешонӣ кашида қисмати Паулюс.
Ва амре дод:
«Касе аз ҷабҳаи Волга сухан гӯяд,
Сухан бар зидди миллат ё Ватан гӯяд...»
Замини Добеле шудгори тайёр аст,
Чу ҷирми осмон сокиту сайёр аст.
Замин ин лаҳза гӯё ёри айёр аст,
Гаҳе дар дасти мо, гоҳе ба ағёр аст.
Агар ин буми нав мебуд.
Ва одам тухми ҷав мебуд, айёми дарав мебуд.
Вале ин хоки беҳосил назояд тухми одамро,
Надорад қуввати бардошт ин сели дамодамро.
Аҷаб хоке, ки дар ҷое надидам одами хокӣ,
Магар ин ҷо бурун рафта зи амри олами хокӣ,

Ҳама ҷо сангару сарбоз, ҳама дар тозу дар парвоз,
Садои тӯп ин ҷо мекашад то осмон овоз.
Ба рӯи хоки обӣ то камар дар об мегардӣ,
Ҳазорон тунд гардӣ, гӯиё дар хоб мегардӣ.
Надидам хонаободе, ки дорад ёди ободӣ,
Надидам одамеро, ки ба ӯ овардам озодӣ.
Ба ҳар ҷо буд одам, дар замини ғам парешон буд,
Дар ин ҷо тухми душман ҳар чи хоҳӣ буд, арзон буд.
Сари қавс асту дар нӯки дарахтон абри боронӣ,
Ҳама ҷабре шавад ҷуброн, ҳазар аз ҷабри боронӣ.
Ва аз шохи дарахтон мезанад борони пайваста,
Ва чархи танкҳо дар гил миёни бешаҳо баста.
Барои теппа ҷангу хона ҷангу роҳ ҷангидем,
Барои чор фарсах бедарак се моҳ ҷангидем.
Ба ҳар фарсах ҳазорон ҷон супоридем –
Ҳазорон ҷони ширин дода ё бар хок ё бар бод,
Ки бошад ҷони одам дар бадан ё дар ватан озод.
Ҳазорон фарди нотакрор, ҳазорон олами асрор,
Ҳама рафтанд бо имон, ки рӯзе мешавад такрор –
Ба ранги фаслҳо рангин,
Чу ёди васлҳо ширин, –
Ки аз лавҳу қалам то лавҳи гӯристон,
Зи зулмоти лаҳад то нури нуристон,
Зи пири бенаво то кӯдаки навзод –
Ибодатхонаи ёди азизон мекунад бунёд.
Ба шаҳри Добеле як лашкар аз зери замин бигзашт,
Аз ин ҷанги ҷаҳонӣ то камингоҳӣ яқин бигзашт...
Баҳор омад ва авҷи охирини корзор омад.
Ба Булён сабзаҳо сабзида вақти киштукор омад.
Ба рӯи ёлаҳо борони найсон реза меборад,
Замини Исмати моро кӣ мекорад, чӣ мекорад?
Ва аз нав жолаи фӯлод меборад дар ин водӣ,
Ки аз ин ҷанги тӯлонӣ надорад ҷои ободӣ,
Ҳадиси ҳар шаҳид аз зиндаҳо тафсир мехоҳад,

Набарди ҳар шаҳиде нуқтаи тасвир мехоҳад.
Кирил дар лаҳзаи мурдан ҳадисе гуфт дар гӯшам:
«Либоси ҷангро имрӯз монанди кафан пӯшам.
Ҳама хоки худо бошад ибодатхонаи одам,
Агар як хонае сӯзад, бисӯзад хонаи Олам.
Чӣ хокистар шудему оташи мо сӯхтан дорад.
Чароғи рӯҳи мо аз офтоб афрӯхтан дорад.
Маро бардор, Исмат, то бубинам офтобамро,
Маро бардор...
Дидам офтоби хиратобамро,
Баробар сохтам бо нуру бо зулмат ҳисобамро.
Видоъ, акнун ту меёбӣ ҳисобамро... китобамро...»

Аҷаб, даврони ҷанги ҳалқабанду ҳалқабоз омад,
Магар дар ҷои сарлашкар ба ин ҷо ҳалқасоз омад?
Ҳамин дирӯз вакти ҳамлаи рота ба ин беша,
Барои даҳ қадам даҳ марди мо афтод аз реша.
Кирил ҳам дар қатори он ҷавонон решагардон шуд,
Кирил ҳамчун дарахте дар ҳаво як дам парафшон шуд.
Ки шохи ҳар дарахте лонае дорад,
Ва ҳар як лона тухму донае дорад.
Чу мард афтад, чанори хона меафтад,
Ва мурғони ҳаворо лона меафтад...
Адӯ дорад силоҳи автомат, бо тири тарканда,
Намуд ин бешаи хушрӯйро товуси парканда.
Зи зарби тири алмосӣ санавбар вожгун гашта,
Чу марди сарфарозу сарнагун гашта.
Зенитка – офати тайёраҳоро сӯи мо гардонд,
Сарашро аз само бар ин замини бенаво гардонд.
Сабо дар марзи Белли разм шуд гардон,
Ба беша тири чархӣ мезанад ҷавлон,
Ва меафтад ҳазорон донаи занҷир аз занҷир,
Зи ҷони рафта меояд ба гӯшам нолаи шабгир.
Ба рӯи мо ҳамоно давр мезад тиру меборид,

Даруни беша гӯё дар найистон шӯъла мекорид.
Ва мо нақши замин будем, дар ҳукми камин будем.
Сафи тайёра омад, паст омад рӯи ин беша,
Ҳамеларзид дарахти беша то реша.
Ба дил гуфтам: Ба ин аҳвол мурдан шеваи ман нест,
Намонад кишваре поянда, гар ӯро Таҳамтан нест.
Садо кардам, ки бархезед, аз ҷо зиндаҳо бархост,
Ба ҷои мурдаҳо як села кафтар дар ҳаво бархост,
Тамоми зиндаҳоро пеш бурдам сӯи ин сангар,
Ва тири тӯп мезад аз ду ҷониб рӯи ин сангар.
Миёни ин ду оташ пеш мерафтем,
Дар ин пеша фурӯ андар ниҳоди хеш мерафтем.
Ду оташ гар шавад як ҷой пайваста,
Аз ин гулзори оташзо набандӣ ҳеҷ гулдаста.
Миёни ин ду оташ ҳар ки монад, бекафан монад,
Зи оташ сӯхтан монад,
Зи нур афрӯхтан монад.
Миёни ин ду оташ пеш мерафтам,
Ба оташ пешпо хӯрдам, гумон кардам, ки меафтам.
Наафтидам, – ҷудо шуд аз замин поям,
Надонистам, фитодам, ё ки барҷоям.
Надонистам, ки ин тири худӣ ё тири душман буд,
Ва ё тири қазо дар шонаю пешонаи ман буд...
Тани Исмат ба рӯи хок рӯ бар осмон афтод,
Биларзид, ларза дар кавну макон афтод.
Зи равзан дид рӯи офтоби навбаҳоронро,
Ба гирди офтоби зард мавҷи лолазоронро.
Дарахтон давргардон руста сӯи осмон рафтанд,
Ба сӯи бешаи нилуфарии ҷовидон рафтанд.
Даруни чашми ӯ – дар чархи нилобӣ,
Дар ин ҳавзи кабуди нурию обӣ
Ҳамезад чархҳою чархҳо хуршед,
Ба ҳар чархе ба боло мебаромад оташи ҷовид,
Ба боло рафт... боло рафту пинҳон шуд,

Даруни гавҳари чашмаш фурӯзон шуд.
Сиришки ҳамчу оташ меравад аз дидаи анҷум,
Ду чашми хонаи хуршедро пӯшед, эй мардум!

3

Ин чӣ фоле, ки сари сол биёмад хабаре,
Зада бар решаи ин зоти ҳумоюн табаре.
Бори ин пораи хатро накашад номабаре,
Ба кӣ гӯянд, чун аз кунда намонад шаҷаре.
Хатти сурх омаду лекин хабараш буд сиёҳ,
Ба ҳама сурхии рӯяш асараш буд сиёҳ:
Қаҳрамон мурд дар ин ҷанги ҷаҳони гузарон
Бигузашт аз сари ин кавну макони гузарон.
Хабари роҳила бо номи Нигор аст ҳанӯз,
Дили ғамкуштаи ӯ банд ба ёр аст ҳанӯз.
Гарчи баъд аз ду хабар рафт аз ин хонаю дар,
Сару болини дигар, ҳам сару савдои дигар,
Лек аз ин хабару аз ду алам месӯзад,
Зи шари дасти қаламкаш чу қалам месӯзад.
Занаки хонахудо ҳамчу гадо рафт ба дар,
Кард ӯ шикваи дунё зи падар.
Рафт бо мӯи парешону парешон сари кишт,
Ин ҳамон кишт, ки ояд зи бараш бӯи биҳишт.
Ин ҳамон кишт, к-аз он донаи Исмат рӯяд,
Лолаю доғи варо жолаи Исмат шӯяд.
Канд бо панҷаю нохун ба дили хок мағок,
Гӯӣ мекофт диле дар дили хок,
Бастае аз таги ин хок бароварду кушод,
Бастаро дар қафаси сина ниҳод.
Хати Исмат бифитод аз шикани пираҳанаш,
Номаро бурд ба сӯи даҳанаш.
Бӯи ҳулбӯи тар аз номаи Исмат омад,
Он чӣ будаст ба қисмат, омад...
Номаро чун хати иршод кушод,

Номаро дар ҳарами хок ниҳод.
Саҷда овард ба сӯи нома,
Зор нолид ба рӯи нома.
Гунаҳе рафт зи ҷабри падарам,
Зи дили соддаи аз кори ҷаҳон бехабарам,
Нашавад шуста ба об:
Хонаи ишқи маро сӯхтӣ, эй хонахароб!
Номаро дар ҳарами сина ниҳод,
Номаро дар паси ойина ниҳод...

ХОТИМА

Пас аз ду моҳ ин ҷанги ҷаҳонӣ аз ҷаҳон бигзашт,
Гар одам буд меҳвар, одамӣ аз имтиҳон бигзашт.
Адолфаш захр ошомид ба ҷои ҷоми фирӯзӣ,
Даме ки бутааш оташ гирифт аз ин ҷаҳонсӯзӣ.
Ба Курляндия боло шуд ҳазорон парчами сархам,
Ҳазорон парчами таслим, ҳазорон парчами мотам.
Таассуб фоли нусратро ба номи раҳнамо андохт,
Ва тири як камарро аскари мо дар ҳаво андохт.
Ҳама пирӯзии худро зи файзи пешво медид,
Ҳама нокомии худро зи даргоҳи худо медид.
Ба рӯи шаҳрҳо парчам ба хун олуда меболид,
Яке аз васл меболид, яке аз ҳаҷр менолид.
Ҳама сарзиндаҳо аз ҷанг бо ному нишон омад,
Ҳар он, ки бе нишон рафта, ба ҷои ӯ фиғон омад.
Ҳисоби аскари беном аз номовар афзун аст,
Зи хуни рафта дар рӯи замин дарёи Ҷайҳун аст.
Расида бар ҳама шодӣ ба рӯзи иди фирӯзӣ,
Баробар бар ҳама н-омад валекин нони нимрӯзӣ.
Намеомад баробар ҳасрати беном бо номӣ,
Намеғунҷид якҷо лаззати хушкому нокомӣ...
Касе ғарқи зимистон шуд, ба тобистон намеояд,

Зи Ҳиндсутон хабар ояд, зи гӯристон намеояд.
Ва Исмат чун баромад зинда аз се разму се гӯраш,
Ҳамебояд биёсояд даме ин ҷони ранҷураш:
Набудӣ вақти осудан, набудӣ фурсати будан:
Набудӣ фурсати алмос судан, нур полудан...
Дар ин ҷо қаҳрамони аслию амрӣ баробар буд,
Дар ин ҷо паҳлавону нотавон ҳарду бародар буд.
Паёми фавти Исмат ин пагоҳӣ дар ба дар омад,
Ба рӯзи ид байни шодию ғам беасар омад.
Саводи нома ранги қир мезад рӯзи равшанро,
Ана пироҳани Исмат, бипӯш ин хӯду ҷавшанро.
Намепӯшад касе пироҳани номуси Исматро,
Ки бардорад даме бори ҷаҳонро, бори қисматро...
Намегиряд касе дар мотаму мавти шаҳи мардон,
Ба зери хок ашки модараш... хушкид новардон...
Ба поён Оби Тоҳир ранги ашки лолагун мерафт,
Зи дасти бекасии Исмати бечора хун мерафт.
Куҷо Таҳминае, ки зор нолад бар сари Сӯҳроб,
Куҷо покизае, ки пок дорад гавҳари Сӯҳроб?

* * *

Даме овозаи ҷанги ҷаҳонӣ аз даҳон афтод,
Даме ки тири охир дар Женева аз камон афтод,
Зи нав дар ёд оварданд ёди қаҳрамононро,
Кушода меҳвари ин ҷангро, нируи инсонро.
Дубора номи Исмат аз хамӯшӣ бар забон омад,
Ба Хатлон бори дигар қаҳрамони бенишон омад.
Комиссар гирд оварда ватандорону хешонро,
(Кӣ орад ҷамъ арвоҳи парешонро?)
Сухан гуфт аз набарди Исмату аз зӯри бозӯяш,
Сухан гуфт аз камону аз камину рӯю абрӯяш.
Зи номи момаи Тиллобибӣ то исми авлодаш,
Ҳама бигзашт аз фарёду аз ёдаш.
Ба номи ҳар яке бо шеваи ҳарбӣ садо андохт,

Ҳама аз ин ҷаҳон рафта, садое бар само андохт.
Чӣ меҷӯӣ! Ҳама ғамкуштаҳо дар пуштаҳо хобанд,
Дуои хайр гӯӣ, хайр меёбанд.
Ситора дар кафаш шамъи мазори дур месӯзад,
Ба мардум дод онро... Дидаи мардум барафрӯзад...

ҲАМОСАИ ДОД

ОҒОЗ

Мурғи истиқлол омад пайки иқболи баланд,
Чун ҳумое соя меафганд аз боли баланд.
Марду зан то шуд ба истиқболи инъоми худо,
Ку расуле, к-оварад имрӯз пайғоми худо.
Дастае мехост чун кабки дарӣ ромаш кунад,
Дастае бо бӯи дон оварда дар домаш кунад.
Устухони хушк бошад, рӯзии симин ҳумо,
Устухон гардад сафед, то ром гардад ин ҳумо.
Нашъаи озодӣ аз хумхона бар майдон гузашт,
Бода хомӣ дошт, боде аз дилу аз ҷон гузашт.
Мардуми побаста чун вораст аз занҷирҳо,
Шуд бурун аз чорчӯби худ ҳама тасвирҳо.
Бехабар аз он ки озодӣ ба имон бастааст,
Нест махлуқе, ки аз занҷиру зиндон растааст.
Ин ду ҳарфи соддаи ноошно таъбир шуд,
Ончунон тасвир шуд, охир нишони тир шуд.
Боз аз ҷанги сухан шуд тоза як захми куҳан,
Ҳар тане мехонд шаҳри хешро танҳо Ватан.
Ин атои осмонӣ сар бо поён рафт, рафт,
Ҳамчу инъоми худоӣ бар гадоён рафт, рафт.

ДАРДИ НАХУСТ

Додхоҳон бо умеде пеши довар омада,
Бо сафои дил ва инсони бародар омада.
Пастии ин ҳастии мо аз ҳади имкон гузашт,
Равзани озодии мо аз дари зиндон гузашт.
Зиндагонӣ сахт бошад ҳамчу санги кӯҳсор,
Лутфи худро сӯи мо бо ҳиммати дарё биёр.

Як ҷавобе гӯй моро, ёб як дунё савоб,
Посухи шоҳи вилоят буд монанди сароб.
Ҳафтае бигзашту сад марди худо шуд сад ҳазор,
Гашт майдони «шаҳидон» ҳамчу баҳри беканор.
Хаймаҳо рӯид аз майдону аз майдон гузашт,
Нахвати садри замон болиду аз кайҳон гузашт.
Халқ омад пешу вовайло наомад пешво,
Аз ҳама бигзаштаву аз худ баромад пешво.
Ҳар кӣ аз худ рафта бошад, бо кӣ бошад ошно?
Шояд аз бегонагони худ тарошад ошно?
Маснади ҷумҳурӣ холӣ буду мардум бехабар,
Садр дар таҳхонаи ӯрду ҳамебурдӣ ба сар.
Дар ҷавоби додҳо аз санг меомад садо,
Рӯзи васли додхоҳон гашт чун рӯзи ҷазо.
Рӯ ба қасри холиву бо ҳоли худ мезистанд,
Пас ба даргоҳи худо нолидаву бигристанд.
Гашт майдон минбару «Аллоҳу акбар» шуд баланд,
Дасти деҳқоне, ки буд пайваста бо дасти каланд,
Гашт боло бо дуо боли кабӯтар дар ҳаво,
Панҷаҳо ҳамчу наистону наистон дар наво.
Саҳни майдони ҳукумат гашт майдони умед,
Аз сафедиҳои риши пунбакорон шуд сафед.
Дар толоши дод аҳли хома чун воиз шуд,
То ба ҷое ҳол шуд, моҳи ҳамал поиз шуд.
Аз дари дарбор то парвардигори бениёз,
Розгӯён боз бинмуданд то сиру пиёз.
Бар шуои сӯзи дилҳо пар назад парвонае,
Бадр дар маҳхона буду садр дар таҳхонае.
Соҳиби кавну макон чун равшанӣ хомӯш буд,
Кас надид ин равшаниро, дидаҳо чун гӯш буд.
Дастае ворастае буданд масти сарварӣ,
Гӯлу кар дар сояи марди худо шуд минбарӣ.
Сози ноҷӯри садо охир фазоро паст кард,
Лофро арзону тири шеърро бешаст кард...

Дар таҳи таҳхона шуд эҷод майдони дигар,
Сурхрӯю дилсиёҳу чеҳрахандони дигар.
Доми тазвире барои халқи Хатлон сохтанд,
Халқро оварда дар доми бало андохтанд.
Дошт ин майдон чу бӯи ҷангу рӯи оштӣ,
Ҳар замон дар ин замин тухми дигар мекоштӣ.
Ҳамчу суратхонаи Монӣ ба сурат нағз буд,
Парчами сабзе ба ин сурхӣ чу барги сабз буд.
Ончунон дидам, ки Восеъро ба найранге зи ғор,
Мебаранду мекашанд аз сарбаландӣ рӯи дор.
Рӯи гарми дӯстон, хешу таборон як тараф,
Аз дили озурда лафзи сангборон як тараф.
Рӯ ба сӯи қиблаи имону инсон як тараф,
Ҷодаи «Майдони сурх»-у марди ҳайрон як тараф.
Ҳар чи аз Қуръону аз тафсиру аз шеъри дарӣ,
Ҳар кӣ медонист бо тозиву лафзи модарӣ,
Гуфт бо таъбирҳо, ҳарду тараф таҳқир шуд,
Баҳс аз гармӣ гузашту чун садои тир шуд.
Чун ҳама навъи сухан бо ин сахо исроф шуд,
Дар миёни ин ду майдон хишт кӯҳи Қоф шуд.
Бо шиору бо сухан чун мушкиле осон нашуд,
Аз фарози аспи мағрурӣ касе поён нашуд.
Садр роҳи дигаре диду салоҳи дигаре,
Дар тариқи ваҳдати мо канд чоҳи дигаре.
Дод бар «Майдони озодӣ» силоҳ ин кинатуз,
Пас «Шаҳидон» ҳам силаҳ бардошт аз рӯи рамуз.
Миллати яктопарасти мо дуӣ эҷод кард,
Ҳикмати Фирдавсиву Зардуштро аз ёд кард.
Девро аз банди нафси хештан озод кард,
Хешро аз ёд бурду девро имдод кард.
Размгоҳи Рустаму Сӯҳробҳо бадном шуд,
Рӯзи ворастан аз ин рӯзи табоҳӣ шом шуд.
То русуми тоҷдорӣ монд дар девори Тӯс,
Тоҷи Исмоили Сомонӣ шуда тоҷи арӯс.

Кард худсӯзӣ Ҳисору то Бадахшон дуд шуд,
Тахти шоҳони Чағонӣ тахтаи тобут шуд.
Щӯҳрати Хатлон,ки боқӣ монда аз ҷанги араб,
Рафт бар боди фано аз ин набарди булаҷаб.
Ҳикмати пири хуҷандӣ гашт чун аспи саманд,
Шуд савори аспи зарринбол як марди лаванд.
Ибрати оби зулоли зиндагӣ аз сар гузашт,
«Об шуд оинаву аз чашми Искандар гузашт».
Дасти болои якеву толеъи пасти дигар,
Кард эҳё аз забардастон забардасти дигар.
Таркише эҷод кард ин дасти зӯри ошно,
Ки парешон гашт тоҷик дар замину дар само.
Хашми Яздон будааст ё макри инсон будааст,
Сарнавишти мо ҳамин ҷамъи парешон будааст.

ДАРДИ ДУВВУМ

Зи абри сиёҳ аст борон сафед,
Ба ҷисми ҳабаш нури имон сафед.
Зи оби сафед аст сели сиёҳ,
Нарӯид одам зи одамгиёҳ.
Яқин одам аз тухмаи одам аст,
Сари офариниши ин олам аст.
Ба Кӯлоб селоб омад баҳор,
Бишуст аз замин сабзаи пунбазор.
Дари хонаву хони мардум гирифт,
Зи хона ҳама нони гандум гирифт.
Яке сели дамхӯрда аз роҳи дур,
Биёмад зи марказ ба зориву зӯр.
Аҷаб сел омад ба ваҳму ситез,
Ба нармӣ наёму ба кин теғи тез.
Гурӯҳе пушаймону зор омада,
Гурӯҳе паи корзор омада.

Ба тиру камону дутор омада,
Ҳама пеши хешу табор омада.
Ва сели дигар омад аз сӯи Вахш,
Парешону афшон чу гесӯи Вахш.
Басе халқи Кӯлоб шуд хонахез,
Зи марзи Ватан то Ватан даргурез.
Ба як ҳавза ин селҳо банд шуд,
Биноилиду ин нола савганд шуд.
Дар ин ҷой раҳ баста, маҳ бастааст,
Чӣ меҷӯӣ Юсуф, ки чаҳ бастааст.
Чу қаҳру алам зад гиреҳу гиреҳ,
Чу занҷир гашту силеҳу зиреҳ.
Дигар таъна бориду шуд таънасор,
Силаҳдор бо модари дилфигор.
Фазоро фаро бенавоӣ гирифт,
Саронро ғами худраҳоӣ гирифт.
Чу будӣ ба нону ба имон ниёз,
Басо даст мешуд ба ин ҷо дароз.
Дар ин дастҳо тир бо шир буд,
Дар ин ёварӣ бӯи тазвир буд.
Аз он тухм к-ин дастҳо коштанд,
Ҳама тухми моро бибардоштанд
Кунад сели обӣ заминро хароб,
Кунад сели одам замонро сароб.

ДАРДИ САВВУМ

Заминро саропо камин дидаам,
Гумонро ба ҷои яқин дидаам,
Сари меҳргон моҳи кин дидаам,
Биёву бубин, он чи ман дидаам:
Ба бурҷи зираҳпӯшу майдони ҷанг,
Парафшон ҳамон парчами лоларанг.

Чу ин ранг буд ошнои ҳама,
Ҳинобанд бар дасту пои ҳама,
Аз ӯ даст шустан ба як моҳу сол,
Бувад амри имкону амри маҳол.
Ба бурҷи дигар парчами сабз буд,
Ба наврӯз ҳамрангу ҳамнабз буд.
Чу сабзу ҷавон буд аҳли алам,
Кашида аламро ба нӯги қалам,
Муқобил намуданд бо оташе,
Ба байроқи сурхи ҷаҳондаркаше.
Чу ҷанги қалам тезу хунрез шуд,
Каломи шифо заҳромез шуд.
Ба ҳам хӯрдани ранг оҳанг шуд,
Сароғози ин офати ҷанг шуд.
Ба Ваҳшонзамин – он биҳишти барин
Ба по шуд набарди ду қавми қарин.
Ту гӯӣ ки буд Аҳриман пешво,
Зи кӯрӣ надидӣ касе хешро.
Чунин разми бе назмро кас надид
Ва тасвири онро набояд кашид.
Зи тифлони гаҳвора то пири кор
Бишуд сайди ин ҷангу тири шикор...
Битаркид харсангу борони санг,
Биборид ҳамранги тири фаранг.
Ба боғе, ки эҷози Вахшур буд,
Ҳам эҷоди деҳқони муздур буд.
Бишуд аз буни хеш деҳқон ҷудо,
Биёвард рӯяш ба раҳми худо.
Бигуфто, ки эй соҳиби адлу дод,
Ба худ мекунам рӯзгоре ҷиҳод,
Ба ҷое шикастам саги нафси хеш,
Ки хонам кафи хок фирдавси хеш.
Пас ин ҷангу ин сангу найранг чист?
Ҳақи зоти поки туро ранг чист?

Ки онро парастам, парастам ба ҷон
Дар ин рангбозии охирзамон...
Дар ин ҷанги сурхию сабзу сиёҳ,
Сари сабзи инсону сабзи гиёҳ,
Сари сабзи гулзору саҳрои сабз,
Пари сабзи байроқу овои сабз
Биҷунбиду бархост аз ин замин,
Ҳама бор баста ба чархи барин,
Зи пастии дунё ба чархи баланд,
Куҷо роҳ ёбӣ ба ин бору банд?
Зи Вахшу зи Панҷу зи шаҳри Қубод
Буни тоҷиконро баровард бод,
Ва ин бодро ҷаҳл бунёд буд,
Харобии ин хокаш эҷод буд.
Зираҳпӯшҳо бо сияҳпӯшҳо,
Зи хуни бародар қадаҳнӯшҳо,
Бибурданд ин халқро то куҷо,
Ба ҷое бувад пуштибонаш худо.
Ва ин ҷойгаҳ Панҷи поён бувад,
Чу поёни дарёи Вахшон бувад.
Касе бумиёнро фирорӣ намуд,
Заминро зи хун обёрӣ намуд.
Ба посухи Зардушт Яздон бигуфт,
Ва онро ҳама аҳли Эрон шунуфт:
«Ба марзе,ки дар он яке мурдааст,
Ҳама покии хокро бурдааст.
Пас аз сол гардад чу он хок пок,
Бикоред гандум, бикоред ток».
Чӣ коранд мардум дар ин куштазор,
Чи киштанд мардум, чи оранд бор?
Ба ҷое расиданд бечорагон,
Ки сарбози русӣ бувад посбон.
Аз онҳо биҷустанд пушту паноҳ,
Дар онҳо бididанд раҳми нигоҳ.

Кашиданд он банди симхорро,
Кушоданд он марзи пиндорро,
Даромад халоиқ ба ин марзи «рус»,
Зи Қумсангиру Панҷу аз шаҳри Тус.
Ду-се рӯз орому осон гузашт,
Ба тақсими як пораи нон гузашт,
Зи ҷо кандан аз кандани ҷон гузашт,
Чу лаъли Бадахшон, ки аз кон гузашт.
Ба рӯзи дигар ҳамлаи вопасин,
Чу оғоз шуд аз ҳавову замин,
Гулӯла бибориду борони тир,
Ки аз синаи модарон ҷои шир,
Равон гашт сад ҷӯи хун лолагун,
Бишуд одаму одамӣ сарнагун.
Дигар модарон тифлҳо зери пар,
Ҳамеҷуст аз рӯи дарё гузар,
Тану ҷон ба покии дарё заданд,
Чӣ нафрин ба дунии дунё заданд.
Заноне,ки нагзашта аз оби ҷӯ,
Ба дарёи Ҷайҳун шуда мӯ ба мӯ,
Ҷавонону пирон ба фарёди зан,
Даромад ба дарё ба имдоди зан.
Зи абри сияҳ тир боранда буд,
Шафақ ранг дар об афканда буд.
Зи хун нимаи об сурхоб шуд,
Ва оби равон бистари хоб шуд,
Ту гӯӣ ки ин рӯд тобут буд,
Ва рӯпӯши тобут ёқут буд,
Ба тобути зинда ҳазорон щаҳид,
Бирафту зи дида бишуд нопадид.
Сари пояи он ба дӯши малак,
Ҳамерафт фарёди зан то фалак:
Ки хондаст Шаҳномаро вожгун?
Ки аз синаи меҳр афшурд хун?

Магар ҷанги Сӯҳробу Гурдофарид,
Аз ин қавми ҷангозмо акс надид?
Бараҳна чу дид мӯи он духти шоҳ,
Бишуд баҳри Сӯҳроб олам сиёҳ.
Пиёда шуду пеши ӯ бо суҷуд,
Бипурсид пузиш, бигуфто дуруд.
Магар ин сипоҳони кӯру каранд,
Ки бо модари хеш разм оваранд?
Қазоро, дар ин дам дар он сӯи рӯд,
Ба Қундуз ба поёни чархи кабуд,
Чунон ҷанги тайёраю танк буд,
Замину само ранг дар ранг буд.
Ду даста муҷоҳид ҳамезад ба ҳам,
Само буд оташ, замин буд нам.
Чу наздик диданд ин ҷангро,
Гузашта зи кин, хоста нангро,
Намуданд эълон, ки оташ бас аст,
Ки дар байни мо дашти хору хас аст.
Дар он марзи якпораи бетараф,
Ба он қавми бечораи бетараф,
Бибояд ки ин лаҳза ёрӣ кунем
Ва изҳори хешу таборӣ кунем.
Зи боло сафи чархболон гузашт,
Ду заврақ зи дарёи нолон гузашт,
Намуданд аз ҷавшани ҷон сипар,
Гирифтанд ин марзро зери пар,
Бубастанд нерӯи аҳриманӣ
Ва аз соҳили «дӯст» бар душманӣ,
Бибурданд қавми зи худ рондаро,
Ба раҳми худо рӯ ба рӯ мондаро.
Ҳама чун гузаштанд аз буму бар,
Сипаҳбуд гуфто, ки хокам ба сар!
Дуояш бишуд ин замон мустаҷоб
Ва хокаш ба сар гашт рӯзи ҷавоб.

ДАРДИ ЧАҲОРУМ

Гашт користону гӯрситони мо,
Рафт дар хоки сияҳ имони мо.
Ҷони саг гардид ними ҷони мо,
Рӯҳ рафт аз хонаи вайрони мо.
Гавҳари бечораи девона монд,
Дар диёри хештан бегона монд.
Хилъате пӯшида монанди кафан,
Мезанад фарёд бар зоғу заған:
Гум шуда дар ин замин Меҳроби ман,
Дар куҷо ҷангу куҷо Сӯҳроби ман?
Гар ба ҷое дидаӣ мурғи ҳаво,
Гӯй аз ӯ як паёму як садо.
Лошахоре дар ҳаво пар мезанад,
Бар ҷасад бо нӯг ханҷар мезанад.
Кушта шуд Сӯҳроб пеши чашми ӯ,
Дар дилаш омехт меҳру хашми ӯ,
Мурдани Меҳробро дар об дид,
Ӯ ба бедорӣ ба мисли хоб дид.
Бо сари шӯридаю мӯи париш,
Зиндагонӣ дошт дар дунёи хеш.
Оқибат мафҳуми ҳасту нестӣ,
Аз сараш бо мӯи сар бархестӣ.
Бо замини дардмандаш роҳ рафт,
Бо умеде сӯи лашкаргоҳ рафт,
Дид як сарбозу гуфто: «Эй писар
Гар бидонӣ, гӯ зи Сӯҳробам хабар,
Куштаанд Сӯҳробро андар китоб,
Буд ҷавобаш бо шитобу бо итоб.
Дид марди дигаре бо ришу фаш,
Дар сияҳрӯӣ ба монанди ҳабаш,

Гуфт: «Ҷони ман фидои ҷони ту,
Марди донoиву ман нодони ту,
Ҳаст фарзанди маро Меҳроб ном,
Гар бубинӣ, гӯй аз модар салом».
Дар аҷаб омад сипаҳсолори пир,
Мекунад густохӣ кампири ҳақир,
Гуфт: «Дар масҷид бувад Меҳроби ту,
Рав биҷӯ, пайдо шавад ноёби ту».
Рафт, дар масҷид даромад бо ниёз,
Нолаҳо бардошт бар ҷои намоз.
Чун занонро сӯи масҷид роҳ нест,
Ӯ ба меҳроб асту кас огоҳ нест.
Буд дар масҷид парасту посбон,
Буд бар шифти баландаш ошён.
Ӯ парастори ҳамин даргоҳ буд,
Рӯзу шаб аз лонааш огоҳ буд.
Шуд парасту бар сари ӯ парфишон,
Аз садоқат, аз саломат як нишон...
Гуфт: «Эй халлоқи ин қавму макон,
Аз чӣ моро офаридӣ дар ҷаҳон?
Аз чӣ моро соҳиби ҷон кардаӣ,
Ҷони равшанро чӣ арзон кардаӣ,
Раҳмати ту синаи раҳм офарид,
Қаҳри ту хашм офарид, фаҳм офарид.
Кас нагӯяд, худ ҷавобамро бигӯй,
Рӯзгори чун саробамро бигӯй.
Дар куҷо мондӣ ту Сӯҳроби маро,
То куҷо бурдӣ ту Меҳроби маро?!
Чун ба зоти ҳақ касе ҳамроз нест,
Дар заданҳои худо овоз нест,
Меҳри ӯ нур аст, ҳоло нур шав,
Бигзар аз ин дӯзахистон, ҳур шав,
Он киро гум кардаӣ пайдо шавад,
Ин дили худмурдаат эҳё шавад».

ДАРДИ ПАНҶУМ

Баъди сулҳу оштӣ аҳли ҷиҳод,
По ба сӯи ҷодаи ваҳдат ниҳод.
Чун силаҳро бар замин бигзоштанд,
Кинаҳоро аз камин бардоштанд.
Роҳ аз Элоку Норак боз шуд,
Бесаре дар ин фазо шаҳбоз шуд,
Ӯ ба як ҳамла ҳазорон ҷон гирифт,
Даврро аз гардиши даврон гирифт,
Оташ андар масҷиду меҳроб зад,
Бар рухи хуршеди тобон об зад.
Рӯҳи Мавлонои Чархӣ зери чарх,
Дар мақоми ростӣ чун тири чарх,
Чархболон гашта гирди тири ӯ,
Тир меборанд дар тасвири ӯ.
Барқҳо меҷаст аз боли сиёҳ,
Халқро оварда бар ҳоли табоҳ.
Дар замин як лашкари садранг буд,
Бар масофи танк дунё танг буд.
Бин, зиреҳдорон зиреҳҷунбон шуда,
Ҷода чун саҷҷодаи Усмон шуда.
Ҷода аз хуни шаҳидон лолахез,
Хок то афлок будӣ нолахез.
Мебарояд аз лаби Кофарниҳон,
З-ин мусулмону аз он кофар фиғон,
Вистан, эзиди поки зистан,
Пас чӣ бошад куштану бигристан?
Пас куҷо шуд ахтари бурҷи баланд,
Бар сари мо нест дар рӯзи газанд.
Мо ватанхоҳони ахтарсӯхта,
Мо ҳама дида ба мижгон дӯхта,

Дидаем ин хокро бо чашми танг,
Ки дар ин дарёст гулмоҳӣ наҳанг.
Аз ҳамин ҷо ҷанги нав оғоз шуд,
Ин кабӯтар боз шуд, парвоз шуд.

* * *

Ҳаст Мавлонову мавлои дигар,
Дар тариқат роҳпаймои дигар,
Сар бурида зоту авлоди варо,
Сарбурони маст бечунучаро,
Дор буд омодаи Мансури нав,
Мебаромад аз наистон сури нав
Бо тани афсурда чун нохуни ман,
Гар бирезад бо халоиқ хуни ман,
Нест боке, лек метарсам аз он,
Ки шавад ин хок поймоли хазон.
Ки бимонад хуни ман доғи сиёҳ,
Дар баёзи халқи бепушту паноҳ.
Хест ҷою ҷомаро тағйир кард,
Аз дами қотил рами нахчир кард,
Рафт, дар зовияе манзил гирифт,
Роҳбараш дил буд, роҳи дил гирифт.
Пас бубахшид ҷумлаи арвоҳро,
Раҳравону зумраи бероҳро.
Авф кард ӯ қотилони хешро,
Покдину золими бадкешро.
Гуфт: «Роҳам ҳақ гузидан будааст,
Дидам, он сӯи расидан будааст,
Роҳи ин водӣ маро чун мебарад,
Аз миёни воҳаи хун мебарад.
Аз паи ҳаштод соли умри ман,
Шуд сафои раҳ ба аҷзоям кафан.
Дар ҳамин зовияи кӯҳи баланд,
Рӯҳ мегардад ҷудо аз бори тан.

Мӯниси яктои ман, маҳбуби ман,
Аз ҳама хубони олам хуби ман,
Дар ҳамин манзил ки ман ҳастам, туӣ,
Як дари дунё чу барбастам, туӣ,
Ҷӯям он рӯзе набудам, будаӣ,
Холиқи ҷону вуҷудам будаӣ,
Ҳафтае биншаст бо савму сало,
Хост аз даргоҳи ҳақ радди бало.
Ҳафтае бигзашт бе нону ғизо,
Манзиле паймуд дар роҳи ризо.
Аз суфуфи посбони бешумор,
Як мурид нон овардӣ ба ғор,
Рӯзи васлашро ба ноне дур кард,
Боз бо сози замин ҳамҷур кард.
Аз фазо тайёра омад тезпар,
Зад гулӯла бар тани кӯҳу камар,
Зад ба як болаш ба кӯҳу даргирифт,
Аз шарораш шӯъла барфи тар гирифт.
Баъд аз он омад садои ғулғуле,
Лаҳни одам чун навои булбуле.
Дид аз ғори сиях мори сиях,
Бар дари зовия тимори сиях,
Пои аскарбачаҳои велгир,
Бесалоҳу бо силоҳи шергир,
Барфи навборида ҳамчун шир буд,
Не паи инсону не нахчир буд,
Ин қавора ғорро нодида рафт,
Ҳамчу «миг»-и сӯхта болида рафт».
Гуфт Мавлоно ба дил: Ман кистам?
Кас намебинад маро, ман нестам.
Пас кӣ бошад он ки дар ман будааст,
Гавҳаре дар қолаби тан будааст.
Он чӣ аз ин банд берун меравад,
Ҷониби даргоҳи бечун меравад.

Ҳафт маҳ ҷӯёи Мавлоно шуда,
Аз паси анқои нопайдо шуда,
Лек Мавлонои нав пайдо нашуд,
Ҳукми қатлаш дар само имзо нашуд.
Паҳн шуд овоза: Мавло мурдааст,
Нардбони осмонро бурдааст...
Пас бурун омад зи ғори хештан,
Ҳеҷро нашнохт ҷуз бӯи Ватан,
Қолабе мерафт дар симои пир,
Аз диёри пурбалои мунҳасир,
Кас намепурсид ӯро кистӣ,
Аз куҷоӣ, дар куҷо мезистӣ?
Бурд танҳо қолаби тан аз ватан,
Бурд нерӯи таҳамтан аз ватан...

РУҶӮИ МОДАР

Рафт Гавҳар рӯ ба сӯи чашмаҳои офтоб,
Дид пире пеш меояд, на бедору на хоб.
Гуфт: «Эй марди худо, Меҳроби манро дидаӣ?
Рӯи фарзанди маро, рӯи ватанро дидаӣ?»
Гуфт Мавлоно, ки: «Ман Меҳробро гум кардаам,
Аз даруни ғори торе сайри гардун кардаам,
Шаш ҷиҳат аз нуқтаи нақши асоям беш нест.
Ту ҷиҳат пурсӣ зи мо, моро хабар аз хеш нест:
Ончунон бинам, ки меҷӯӣ азизи хешро,
Пас нагарду пеш бар рӯҳи тамизи хешро».
Гавҳари шӯрида гуфто: «Ин магар девона аст,
Ки ба сурат авлиёву гуфтааш афсона аст».
Пеш рафт аз роҳи пурғавғо, ба сӯи хеш рафт,
То сари Кофарниҳон бо шеваи дарвеш рафт.
Дид танки сӯхта чун гулхани афрӯхта,
Чоки доман диду садҳо домани навдӯхта,

Мардумонро дид навкар аскаронро корсоз,
Аз ҳама бишкаставу пайваста омад сӯзу соз,
Наъра зад Гавҳар, ки собир бош, эй халқи худо,
Қаҳри одам чист дар бодияи қаҳри худо.
Ман ба ҷустуҷӯи Сӯҳробам ҷаҳонро пай задам,
Доди худ бо гӯши боду дар наистон най задам.
Дидаву бишнидаро гӯед аз баҳри савоб,
Рафт Сӯҳробат ба ҷанги Рашт, омад як ҷавоб...

ДАРДИ ШАШУМ

Шикаста сангари Кофарниҳон шуд,
Ба зери пой ҳамчун парниён шуд,
Кунун дар роҳи Файзобод бод аст,
Ва ин бодия чун боди мурод аст.
Камингоҳи дигар Ҷари кабуд аст,
Раҳе чун ресмону оҳ пуд аст,
Чу разми охирин дар шаҳри Рашт аст,
Қиёматкории боде ба дашт аст.
Ба Ғарм андар фурӯ омад сипоҳе,
Само пур аз сафедию сиёҳӣ.
Ба зери чатру гунбадҳои рангӣ,
Ҳама бо хилъати ранги палангӣ,
Ба зоҳир буд ин ҷанги ситора,
Фазо шуд шиша, мешуд пора-пора,
Магар каҷгардии чархи фалак буд,
Ки девонро пару боли малак буд.
Дареғ аз ин ҷавонони навомӯз,
Ҳама фарзанди як момои дилсӯз,
Ба кин оянд бар эъзози модар,
Балое бар сари ёру бародар.
Чу барфи дашту домон то камар буд,
Замин бо ваҳму бо раҳми писар буд,

Чу хели аскар аз боло фаромад,
Яке пою яке бо сар даромад,
Ба зери барф дар кӯҳу даманҳо,
Шамол аз оҳ медӯзад кафанҳо,
Ҳама аз омади иқбол болид,
Замин чун модарони зор нолид.
Агар сарлашкар ин асту набард ин,
Бигӯ бо мурдаву бо зинда омин...
Чу чашми мурдаро пӯшад, ифода,
Ки чашми зинда мегардад кушода.
Зи кӯрии дилу чашми сари мо,
Гунаҳ оташ кашад аз пайкари мо...
Раҳи пӯшидаро чун боз карданд,
Набарди Ғармро оғоз карданд,
Набарди номувозии Навобод,
Зи қоматҳо қиёмат кард бунёд,
Дар ин майдону ин ҷанги ҳавоӣ,
Ба ҳам пайваст хокиву самоӣ.
Ҳамерафт «миг»-ҳо аз абр боло,
Ту гӯӣ бо ризои ҳақтаъоло,
Ҳамеҷаст аз камони осмонӣ,
Чу тири ғайб мушакҳо аёнӣ.
Ҳаметаркид дар имони одам,
Куҷои одамӣ, ки сӯхт олам!
Ба Рашт имрӯз растохез омад,
Нидои «бош»-у ҳам «бигрез» омад.
Аҷаб разме, рамузаш интиқом аст,
Қиёмат ханҷари кинро наём аст.
Чу оташ хест аз лабҳои Сурхоб,
Зи сӯзи ин замин месӯхт маҳтоб.
Пас аз роҳи замин омад сипоҳе,
Ки тираш мегузашт аз мурғу моҳӣ,
Садои гиру дор омад, куш омад,
Ба онҳо ҳарчи пеш омад, хуш омад.

Намуда бо муҷоҳид ҷанг оғоз,
Ки ҷони ҳарду тан мекард парвоз.
Ба ҳам бархӯрд чун оинаву санг,
Ҳама занги шикастан буд оҳанг.
Муҷоҳид буд дасту домани хок,
Чу модар хок дорад домани пок
Ҳама чун донаи тасбеҳ буданд,
Ба ихвони сафо ташбеҳ буданд.
Чу ҷанги ҷумла дар як ресмон буд,
Сари он ресмон дар осмон буд.
Чу ин тори аҳад се тор гардид,
Барои орифон зуннор гардид.
Ва тори сабҳа канду дона пошид,
Ба хона хокаи вайрона пошид.
Хатои банда ё кори худо шуд,
Ки майдони ҳамӣ аз ҳам ҷудо шуд.
Зи майдонҳо ба сӯи кӯҳ рафта,
Зи ҷисми хеш ҳамчун рӯҳ рафта,
Ҳама пардохт бар ҷанги шабехун,
Набинӣ дар шабехун ҳавзаи хун.
Сипоҳи тез дар майдони холӣ,
Ба ҷавлон омада бо тезболӣ,
Аз ин ҷо ҳар касе болу паре дошт,
Миёни сарбаландон як саре дошт,
Бирафт аз кӯҳҳо бе боли баста,
Фурӯ монда занони паршикаста.
Дар ин ҷо не силаҳдору силаҳ буд,
Ҷамеи пиру тифли бегунаҳ буд.
Валекин дастаҳои турку тоҷик,
Ба рӯзи равшану имони тоҷик,
Касеро аз касе озод мекард,
Дар ин ҷо охират эҷод мекард.
Шунав аз ояти нури илоҳӣ:
Гузар аз хашму тундиву табоҳӣ,

Аввал подоши он девонакорист,
Ба поёнаш пушаймониву хорист.
Дареғо, чашмҳоро хун гирифта,
Сари шӯрида аз Маҷнун гирифта,
Ки занҷири вафои пои Маҷнун,
Ҳама бар гардани худ баст акнун,
Ба ин аҳвол ҷанге гашт оғоз,
Ки ҷонҳо аз бадан мекард парвоз.
Гурӯҳе бо масири роз рафтанд,
Ба кӯҳи «Шоҳи Тирандоз»[1] рафтанд,

---

1. Номи қадимии Қуллаи Коммунизм.

Дар ин ҷо шаҳпари шаҳбоз бояд,
Ки то бар қуллаи дунё барояд.
Дар ин бунбасти роҳи зиндагонӣ,
Миёни ин ҷаҳону он ҷаҳонӣ,
Силаҳдору сияҳпӯшон расида,
Чунон карданд, чашми кас надида.
Зану марду ҷавону пир яксон,
Ба хоки тира шуд бо тир яксон.
Садо дар кӯҳ мепечид чандон,
Ки бояд мерасид бар гӯши Яздон,
Худоё, ҷанги девону фаришта,
Ки дар ин Бесутун бо хун навишта?
Дар ин ҷо навҷавонон пир гаштанд,
Ва пирон чун нишони тир гаштанд.
Сипас ҷанги «далерону» занон шуд,
Ҳама доманкашону мӯкашон шуд.
Кунун ин тифли домангири модар,
Ба сар бардошт доманро чу чодар,
Дарида пардаи исмат зи хоҳар,
Чунин коре магар кардаст кофар?
Куҷоӣ соҳиби кавну маконҳо,
Нигаҳдори замину осмонҳо,
Зи раҳму хашми ту назми ҷаҳон аст,

Ки боби раҳму хашми модарон аст,
Биёву хашмро бардор аз хок,
Зи кӯрон чашмро бардор аз хок.

РУҶӮИ МОДАР

Рафт Гавҳар, то лаби Сурхоб рафт,
Аз паи он гавҳари ноёб рафт.
Чашми дарё гӯиё хун мегирист,
Аз дигар сарчашма Ҷайҳун мегирист,
Ӯ ба Рашт омад зи дашти Карбало,
Одамонро дид зору мубтало.
Гашт ӯ дар водии ваҳшат басе,
Ҳар касеро дид ҷӯёи касе,
Он яке ин ҷо падар гум кардааст,
Он дигар лахти ҷигар гум кардааст,
Аз яке покӣ зи доман рафтааст,
Аз дигар зӯри Таҳамтан рафтааст.
Ҳар занеро дид бо аҳволи худ,
Модаронро дид чун тимсоли худ,
Бо ҳама шӯридагӣ андеша кард,
Аз хиҷолат ӯ хамӯшӣ пеша кард.
Зери лаб гуфто: «Дигар Сӯҳроб нест,
Соли хушкӣ чашмаҳоро об нест,
Дидаме аз гиряи рӯзу шабон,
Хушк гардидаст ашки модарон,
Ҳар ҷавоне зинда бошад дар ҷаҳон,
Шукр, Сӯҳробам ҳамон асту ҳамон».

ДАРДИ ҲАФТУМ

Ба даргоҳи Бурхи валӣ бо ниёз,

Суханро насозам чу ҷанги дароз.
Замоне фаромад зи чор осмон,
Сафири саодат ба ин хокдон.
Бидид одамиро ба ҳоли табоҳ,
Чӣ подош бинам, чӣ кардӣ гуноҳ?
Ман овардаам номаи бахтро,
Ки осон кунам мушкили сахтро.
Талоши аҷаб дар сари бахт шуд,
Ки бахти ҳама пора чун рахт шуд.
Надида касеро сари бахтиёр,
Ба даргоҳи Яздон бинолид зор:
Ки дӯзах ба дунё чаро сохтӣ?
Чу ҳезум ба ин гулах андохтӣ,
Ҳама мӯъминонро зи неку зи бад,
Ки сӯзанд чун дӯзахӣ то абад.
Яке дӯзахатро ба уқбо бубанд,
Бувад ҳаври ин ҷо зи дӯзах баланд,
Пас аз зориву нолаи рӯзу шаб,
Дар дӯзахе баст яздонталаб.
Ба дунё биёвард бӯи биҳишт,
Ва тухми биҳиштӣ ба ин марз кишт.
Пас аз ин чӣ гӯям ба размоварон,
Ки шуд ҷанги Вахиё чун ҷанги ҷаҳон,
Зи Кафтаргузар ҷанг то Лангар аст,
Ки ҳар санги Бурхи валӣ сангар аст.
Чӣ гӯям ман аз ҷабҳаи Дашти шер,
Ки буд нусхаи номаи Ардашер,
Ду даста чу зарба ба урду заданд,
Ба ин ҷанг тимсоли ҷоду заданд.
Ба дасти асорат чу сарҳанг рафт,
Зи мӯю зи рӯи ҳама ранг рафт.
Ту таъбир кун ҷанги Сайёдро,
Кӣ дорад ба каф оташу бодро?
Ки дар ҷанги Лайрон майдон куҷост?

Ҳама чархзан, чархи гардон куҷост?
Ки дар панҷаи сӣ ҷавон зӯр чист?
Ҳама саф шикастанду дастур чист?
Сафе ғарқа дар оби Хингоб шуд,
Дили марду зан аз алам об шуд,
Чи зӯре? Зи дасти қадар мерасад,
Чи нуре? Зи шамсу қамар мерасад!

* * *

Чӣ ҳоҷат, ки дар ин тангии дунё,
Ба теғе бар сари сангии дунё,
Занӣ бо кин, аз он оташ барояд,
Ва дуд аз бешаи хушку тар ояд.
Дар ин дарвозаи танги биҳиштӣ,
Нағунҷад Нӯҳ бо тӯфону киштӣ.
Агар ту шаҳсаворӣ, шав пиёда,
Гузар кун бо дилу дасти кушода.
Дари ин қиблаи эзид боз аст,
Ба ҳар шахсе, ки сар то по намоз аст.
Чу ин даргоҳ як дунёи роз аст,
Сухан кӯтоҳ, ин қисса дароз аст.
Дари ин достонро боз монам,
Туву оинаро дамсоз монам,
Киро дидӣ дар ин оинаи соф?
Чӣ мебинӣ? Бигӯ аз рӯи инсоф.
Ту дар оинаи чашмони тифлон,
Надидӣ ашкро боре ба туғён,
Ки ин алмос бишкофад замонро,
Ҳама оинаҳои осмонро.

ФОТЕҲА БА ҶОИ ХОТИМА

Ё раб!
Бубахш меҳтари морову кеҳтари моро,
Бубахш ин сари танҳову бефари моро.
Кушо ба сулҳу саодат ту равзани моро,
Зи таъни худкушӣ бинмо раҳо тани моро.
Биёр он хирадеро, ки бурдаӣ аз мо.
Биёр тобу тавоне фишурдаӣ аз мо,
Ҳамин ватан, ки ато кардаӣ ба исми шариф...
Каломи нури туро карда аз Ҳадис радиф...
Зи нури нур ламъа ба рӯзи сиёҳ деҳ,
Имон фирор мекунад, ӯро паноҳ деҳ!

Алма Ато, Бишкек, соли 1995.

ФЕҲРИСТ

Назаре ба осори Мӯъмин Қаноат
Меҳри модар
Барои ҳурмати мӯи сафедаш
Шеъри қазоқ
Ба ҳаводори забони тоҷикӣ
Лафзи модар
Дурри ноёб меёбад
Обшор
Нарав. Қуи сафеди ман
Исфара
Ману шабҳои бехобӣ

Созҳои Шероз
Тахти Ҷамшед
Зоиндаруд
Саҳар аз хилвати худ меравам берун
Маро гуфтӣ
Суруди охирин
Ёд
Хиёбони Иқбол
Сафар ба Маҳинҷадара
Рӯзгорони баланд
Зилзила
Парандаҳои навбаҳор
То куҷо ронанд одамро
Дуо бар хароботи Қунейтра
Хуни баҳорон
Насими форсӣ
Шикаст
Намерасад
Бигирям
Лофи ватан

Бигзарад
Муждаи бодом
Ояд
Ошён намонд
Хуш омадӣ

Шеърҳои нав

Катибаи Куруши Кабир
Мири шикор
Ки Масъуд зодаст чархи баринаш
То Рустами замона
Тарҳи Зобул
Нахл мегиряд
Ватан
Як чаман сухан
Барои Лоиқ Шералӣ

Дубайтиҳо

Достонҳо

Мавчҳои Днепр
Сурӯши Сталинград
Падар
Гаҳвораи Сино
Китобҳои захмин
Ситораи Исмат
Ҳамосаи дод